

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

26x.A S.O.U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1942:57
FINANSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
ANGÅENDE
INRÄTTANDE
AV STATENS SAKREVISION

AVGIVET AV

1941 års revisionsutredning

S T O C K H O L M

1 9 4 2

Statens offentliga utredningar 1942

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. Beckman. 733 s. Fö. (Till betänkandet höra *dels* en bilaga innehållande personalförteckningar m. m., avsedd endast för tjänstbruk, *dels* och ett hemligt bilag i tre delar.)
2. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. Marcus. 22 s. Fi.
3. Promemoria rörande bostadsförsörjningen. Av A. Johansson. Beckman. 77 s. S.
4. De yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. Beckman. 106 s. S.
5. Promemoria med förslag till utvidgad vanhåvdslagstiftning. Marcus. 55 s. Jo.
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter angående den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. Hægström. 195 s. H.
7. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. Hægström. 76 s. H.
8. 1938 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementet för arbetare i statens tjänst. Marcus. 135 s. Fi.
9. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. Marcus. 191 s. Fi.
10. Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. Norstedt. 164 s. K.
11. Betänkande med utredning och förslag angående betygssättningen i folkskolan. Hægström. 330 s. E.
12. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. Hægström. 124 s. H.
13. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägsstyrelsen. Beckman. 88 s. K.
14. Promemoria angående hyresreglering. Norstedt. 54 s. Ju.
15. Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. Beckman. 108 s. Fö.
16. Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. Hægström. 360 s. Fö.
17. Betänkande med utredning och förslag angående barnmorskéväsendet. Idun. 101 s. 1 karta. S.
18. Beskattningsorganisationsakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. Marcus. 128 s. Fi.
19. Betänkande med utredning och förslag angående semester för husmodrar. Norstedt. 96 s. S.
20. Utredning angående värmekostnaden i hyreshus. Idun. 187 s. S.
21. Betänkande med förslag till främjande av utskyltsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor. Marcus. 96 s. Fi.
22. Förslag till ny lag om behörighet att utöva läkar-konsten, m. m. Norstedt. 251 s. S.
23. Promemoria med förslag angående registreringen av landets företagare m. m. Marcus. 60 s. H.
24. Betänkande angående bilregistrering m. m. Hægström. 103 s. 12 bil. K.
25. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. Idun. 504 s. Fo.
26. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna. Marcus. 96 s. Fi.
27. Stadsplaneutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelingsärenden m. m. Norstedt. 94 s. Ju.
28. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. Marcus. 56 s. Ju.
29. Socialvärdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförskotts lag m. m. Beckman. 82 s. S.
30. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefs- och rådstjänster m. m. Norstedt. 184 s. Fi.
31. Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. Marcus. 99 s. Fi.
32. Betänkande med förslag angående hushållnings-sällskapens organisation och verksamhet m. m. Marcus. 477 s. Jo.
33. Betänkande med förslag rörande ändring av gruland bestämmelser i fråga om prästutbildningen. Av Y. Brilioth. Hægström. 177 s. E.
34. Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 1. Den kommunala beskattningen. Marcus. 654 s. Fi.
35. Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 2. Inkomstbeskattningen av skogsbruk. Marcus. 252 s. Fi.
36. Betänkande med förslag rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion. Norstedt. 99 s. E.
37. Betänkande med förslag rörande åtgärder för främjande av sjöfolkets utskyltsbetalning. Postverkets tr. 79 s. Fi.
38. Betänkande angående jordbrukets byggnadskostnader. Norstedt. 146 s. 20 bil. S.
39. Betänkande med förslag till förordning om värdestegringskatt å fastighet. Norstedt. 227 s. Fi.
40. Betänkande med förslag angående innebörden av begreppet polismyndighet i olika författningar m. m. Marcus. 208 s. S.
41. Betänkande angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m. Marcus. 171 s. Jo.
42. Förslag rörande tillämpningsföreskrifter till lagen med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigs fara m. m. Beckman. 65 s. S.
43. Betänkande med förslag rörande veterinärinrättningens i Skara framtida användning m. m. Marcus. 95 s. Jo.
44. Tillägg nr 1 till statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. Norstedt. 23 s. K.
45. Socialvärdskommitténs betänkande. 5. Statistisk undersökning angående barnhemmen. Beckman. 96 s. S.
46. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 3. Tjänstebestämmingar. Tjänsteförteckningens uppställning. Norstedt. 121 s. Fi.
47. Lagrådets utlåtande över lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m. m. Norstedt. 192 s. Ju.
48. Betänkande angående finansstatistikens effektivisering. Marcus. viij, 357 s. Fi.
49. Betänkande med förslag till ändrad organisation av beskattningsnämnderna och förstärkning av landskontorens arbetskraft m. m. Marcus. 355 s. Fi.
50. Betänkande med förslag rörande fri rättegång. Norstedt. 128 s. Ju.
51. Betänkande med förslag till samordning av polisradioväsendet i riket. Idun. 45 s. S.
52. Promemoria angående förutsättningarna för och verkningarna av en engångsskatt å förmögenhet i Sverige. Av E. Lindahl. Marcus. 82 s. Fi.
53. Betänkande med förslag till ordnande av statens isbrytningsverksamhet. Marcus. 343 s. 2 pl. H.
54. Utredning angående frågan om polisarnas rätt att bruka våld m. m. Norstedt. 72 s. Ju.
55. Betänkande med utredning och förslag angående förbättrad pensionering för sjöfolk. Marcus. 142 s. H.
56. Socialvärdskommitténs betänkande. 6. Utredning och förslag angående socialvärdens organisation m. m. Beckman. (2), iij, 223 s. 4 pl. S.
57. Betänkande angående inrättande av statens sakrevision. Marcus. 81 s. Fi.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen angivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivna utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1942: 57
FINANSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

INRÄTTANDE

AV STATENS SAKREVISION

AVGIVET AV

1941 års revisionsutredning

STOCKHOLM 1942

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

429036

STATENS OFFENTLIGA FÖRHANDLINGAR
FÖR ÅR 1911

BETÄNDELSE

ÅR 1911

INRIKTSÄMBETETS

AV STATENS SÄKERHETS

ÅR 1911

1911 års revisionsberättelse

STOCKHOLM 1911

STATENS TRYCKERI

1911

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Genom beslut den 28 juni 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning av frågan om upprättandet av en statlig sakrevision.

Med stöd av bemyndigandet tillkallade chefen för finansdepartementet den 10 september 1941 såsom sakkunniga för ändamålet generaldirektören E. R. Stridsberg, ledamoten av riksdagens första kammare, professorn G. Andrén, bruksdisponenten B. A. F. Carleson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren G. Hj. Svensson i Grönvik och redaktören A. Å:son Törnkvist. Åt Stridsberg uppdrogs att i egenskap av ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Den 22 september 1941 förordnade chefen för finansdepartementet numera förste revisorn i riksräkenskapsverket K. O. M. Backlund att vara sekreterare åt de sakkunniga.

Efter erhållna remisser hava de sakkunniga, vilka antagit benämningen 1941 års revisionsutredning, den 16 juni 1942 avgivit särskilda yttranden över dels 1941 års militära förvaltningsutrednings betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet, dels ock besparingsberedningens promemoria med förslag rörande underhållet av vissa staten tillhöriga fastigheter.

För att tagas i övervägande vid fullgörande av de sakkunnigas uppdrag har av chefen för finansdepartementet överlämnats en av besparingsberedningen avgiven promemoria med tillhörande handlingar angående förslag till inrättande av en statlig förhandlingsbyrå. Denna remiss torde få anses besvarad genom vad i föreliggande utredning anförts.

Efter fullgjort uppdrag få de sakkunniga härmed vördsamt överlämna betänkande angående inrättande av statens sakrevision.

En redogörelse för det statliga revisionsväsendet i vissa främmande länder, som de sakkunniga låtit utarbета med biträde av en specialist på området, författaren Kurt Heinig, och som ansetts ej behöva befordras till trycket, ingives särskilt.

Stockholm den 17 december 1942.

ERIK STRIDSBERG.

GEORG ANDRÉN.

BENGT CARLESON.

HJALMAR SVENSSON.

ALGOT TÖRNKVIST.

Oskar Backlund.

Revisionsutredningens uppdrag.

Direktiven för det åt revisionsutredningen meddelade uppdraget att inom finansdepartementet biträda med utredning av frågan om upprättandet av en statlig sakrevision äro att finna i det anförande till statsrådsprotokollet för finansärenden den 28 juni 1941, med stöd varav chefen för finansdepartementet hemställde om utredningens tillsättande. Departementschefen yttrade härvid följande:

»En kameral revision av statsorganens medelsförvaltning utövas för närvarande av vissa Kungl. Maj:t underställda permanenta organ, främst riksräkenskapsverket, samt — för krisförvaltningens del — av tillfälliga organ, nämligen statens krisrevision och specialrevisionen för statens arbetsmarknadskommission. Till saklig revision kan i första hand räknas den granskning, som verkställas av riksdagens revisorer. En begränsad initiativrätt i sakligt hänseende tillkommer i princip riksräkenskapsverket, som emellertid icke utrustats för en allmän sakrevision. Inom armé- och marinförvaltningarna är anordnad en s. k. teknisk revision, vid vilken även skall verkställas prövning av utgifternas ändamålsenlighet. För två speciella områden, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, utövas viss saklig revision genom särskilda överrevisorer. Ändamålsenlighetsgranskning verkställas även av statens krisrevision.

Bristen på en permanent och allmän sakrevision inom statsförvaltningen har föranlett, att behovet av en mera djupgående och utsträckt ändamålsenlighetsgranskning i rationaliseringssyfte fått tillgodoses genom tillsättandet av särskilda besparings- och organisationsberedningar. Under årens lopp ha sådana tillfälligt verksamma organ avlöst varandra. För närvarande äro statens krisrevision och i viss utsträckning även besparingsberedningen exempel på speciella sakkunniginstitutioner, vilkas uppgifter delvis betingas av bristen på en permanent verksam sakrevision.

För det fortlöpande arbetet inom statsdepartementen, och särskilt då finansdepartementet, utgör frånvaron av ett fast organ med inriktning på en fortgående ändamålsenlighetsgranskning en kännbar svaghet. Erfarenheten visar, att de organisationssynpunkter som vid en sådan översyn böra hävdas icke kunna i erforderlig grad kontinuerligt bevakas vare sig av departementen eller av verken själva utan stöd av särskild expertis. Bristen på ett permanent organ med sådan expertis fylles icke på ett tillfredsställande sätt av tillfälliga utredningar, vilka icke kunna besitta den överblick eller den genom en fortlöpande verksamhet vunna kontakt med förvaltningen, som är förutsättningen för full effektivitet. I stället för en fortgående inre rationalisering av förvaltningen i växelverkan mellan myndigheterna, ett fast revisionsorgan och departementen erhålles under rådande förhållanden en ändamålsenlighets-

revision som sker sporadiskt under trycket av särskilt framträdande svagheter eller allmänna statsfinansiella krav.

Behovet av en central statlig sakrevision har uppmärksamrats av riksdagens år 1940 församlade revisorer. I anledning av revisorernas uttalande i ämnet har statsutskottet vid 1941 års riksdag understrukit, att tillräckligt organisatoriskt underlag för en sakrevision i egentlig mening nu saknas. Det syntes utskottet önskvärt, att revisionsarbetet mera än hittills inriktades på en ändamålsenlighetsgranskning och att frågan om de härför erforderliga organisationsåtgärderna bleve föremål för utredning.

Den här berörda frågan har varit föremål för övertygande inom besparingsberedningen och finansdepartementet. Därvid påbörjade utredningar ha emellertid ansetts böra vila i avvaktan på riksdagens ställningstagande i ämnet i anledning av statsrevisorernas nyss berörda uttalande och ha sålunda icke fullföljts. De torde nu böra återupptagas och därvid anförtros åt särskilda sakkunniga.

I statsrevisorernas berättelse och statsutskottets däröver avgivna uttalande ha diskuterats även andra åtgärder för en effektivisering av det statliga revisionsväsendet än den här behandlade. Statsutskottets behandling av ämnet utmynnar i ett förslag, att det statliga revisionsväsendet skall upptagas till en allmän och allsidig översyn. Detta förslag har av riksdagen godkänts. Innan reformarbetet på ifrågavarande område upptages i av riksdagen avsedd utsträckning, synes det lämpligt att genomföra den här av mig förordade sakkunnigutredningen av frågan om inrättandet av en sakrevision. Redan vid denna utredning bör dock uppmärksamhet ägnas övriga av riksdagen berörda specialfrågor liksom över huvud hela spørsmålet om revisionsväsendets effektivitet.»

På sätt av statsrådsprotokollet framgår har frågan om genomförande av en sakrevision för statsförvaltningen varit föremål för uppmärksamhet av 1940 års statsrevisorer och 1941 års riksdag. Revisionsutredningen anser sig fördenskull böra lämna en kortfattad redogörelse för vad härutinnan förekommit.

I sin berättelse angående statsverket upptogo 1940 års statsrevisorer under § 27 till behandling det statliga revisionsväsendet. Statsrevisorerna framhöllo inledningsvis, att den oerhörda ökningen av statsverkets inkomster och utgifter sedan början av 1900-talet åstadkommit en stark ansvällning av räkenskapsmaterialet samt att de statliga revisionsmyndigheterna icke kunnat ökas i en omfattning svarande mot granskningsmaterialets tillväxt. För att komma till rätta med de härav följande olägenheterna ifrågasatte revisorerna möjligheten av att genomföra en rationalisering av själva granskningsförfarandet.

Efter att hava lämnat en kortfattad redogörelse för det nuvarande revisionsväsendet framställde statsrevisorerna vissa erinringar mot detsamma. I fråga om själva anmärkningsprocessen uttalade sålunda revisorerna, att nackdelarna av densamma trädde starkt i dagen vid en granskning av revisionsväsendet ur synpunkten av det önskvärda i att granskningsförfarandet verkställdes och ledde till resultat så snabbt som möjligt. Med gällande ordning för anmärkningsprocessen — uppbyggd efter i huvudsak samma schema som det allmänna domstolsförfarandet — uppkomme ett ovisshetstillstånd under

tiden från det en anmärkning utställts, intill dess det slutliga avgörandet komme genom utslag av den högsta instansen, vilket ofta kunde draga högst avsevärd tid. Då det stundom gällde frågor av stor principiell räckvidd, komme den granskande myndighetens verksamhet härigenom med nödvändighet att till en del bliva bunden. Vidare uttalade sig revisorerna för att revisionsverken i ökad utsträckning skulle bedriva en förebyggande verksamhet, inriktad på åtgärder till förhindrande av att felaktigheter uppkomme. Därjämte underströko revisorerna önskvärdheten av att de iakttagelser, som gjordes vid granskningen inom samtliga de reviderande verken, systematiserades och sammanfördes i revisionsberättelser, som upprätlades för varje år och överlämnades även till riksdagens revisorer.

Beträffande granskningsverksamhetens allmänna inriktning framhöllo statsrevisorerna vidare, att enligt gällande instruktioner den rent kamerala granskningen, d. v. s. granskningen av att samtliga utanordningar skett i behörig ordning och med iakttagande av gällande författningsföreskrifter, framstode såsom den för revisionen väsentliga uppgiften. Från det i och för sig värdefulla i en räkenskapsgranskning ur denna synpunkt ville revisorerna ej bortse. Emellertid framginge av gällande instruktioner att granskningen även skulle medgiva plats åt ett kontrollerande av att statens bästa i allmänhet iakttagits. Statsrevisorerna, som framhöllo, att någon granskning ur mera allmänna ekonomiska synpunkter överhuvud taget icke syntes förekomma, anförde i denna fråga ytterligare följande:

»Av särskilt stort värde skulle det enligt revisorernas åsikt vara, om genom en rationalisering av revisionsverksamheten ökat utrymme kunde beredas för en granskning även ur allmänt ekonomiska synpunkter.

Enligt gällande instruktion för riksräkenskapsverket skall granskningen inom nämnda verk avse att kontrollera, förutom redogörelsernas överensstämmelse med fastställda formulär samt deras riktighet till siffran, att inkomsterna uppbäras och redovisas samt att utgifterna verkställas och bokföras i enlighet med riksstat, specialstater, utfärdade författningar och eljest givna stadganden ävensom att i övrigt vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar gällande föreskrifter följas samt nödig sparsamhet och statens bästa iakttages. Sistnämnda tämligen vagt avfattade föreskrift skulle sålunda medgiva en mera allmän granskning ur den synpunkten att nödig sparsamhet och statens bästa iakttagits, ehuru denna synpunkt satts i andra hand. Att den egentliga räkenskapsgranskningen leder till åtgärder på grundval härav, torde också enligt vad revisorerna inhämtat höra till sällsyntheterna. Revisorerna hava kommit till den uppfattningen, att den granskning ur ekonomisk synpunkt av olika myndigheters medelsförvaltning, vartill instruktionen såsom nämnts medger viss möjlighet, kommit att ställas i skymundan för den rent kamerala kontrollen av gällande författningars efterlevnad. Detta förhållande synes emellertid icke kunna läggas ämbetsverket till last. Det torde få betraktas som en konsekvens av gällande regler för anmärkningsprocessen. Helt naturligt kan det betraktelsesättet hava uppkommit, att den ur revisionssynpunkt 'idealiska' anmärkningen är den, som är så utformad och byggd på sådana grunder, att dess riktighet erkännes och det anmärkta beloppet inlevereras eller att den med utsikt att stå sig kan genomgå anmärkningsprocessens olika stadier. Revisionsanmärkningen i denna form kan sägas vara revisionens av ålder vedertagna uttrycksmedel. För

de kritiska iakttagelser av mera allmän ekonomisk natur, som borde kunna utvinnas ur granskningen, saknas däremot en vedertagen uttrycksform lika väl som erforderliga medel att åvägabringa rättelse. I detta sammanhang må nämnas, att i fall, då riksräkenskapsverkets revision i anmärkningsform påtalat slöseri eller mindre ändamålsenliga anordningar inom ramen av gällande författningsföreskrifter, kammarrätten regelmässigt avslagit anmärkningarna med hänvisning till att vederbörande redogörare ej överskridit sin befogenhet.

Mot bakgrunden av det nu anförda, ter sig revisionsverksamhetens formella karaktär förklarlig. Icke desto mindre skulle det enligt revisorernas uppfattning med all sannolikhet medföra betydande fördelar för det allmänna, om revisionsverksamheten erhöle en mera allsidig inriktning än vad för närvarande synes vara fallet. Genom en dylik utvidgning av revisionsverksamheten till en granskning även ur allmänna ekonomiska synpunkter — varvid möjlighet givetvis bör beredas att i särskilda fall av betydelse anlita även speciell expertis — skulle revisionsmyndigheten efter hand erhålla allt större erfarenhet och därigenom ökad möjlighet att bedöma olika myndigheters ekonomiska förvaltning. I förevarande sammanhang är det av betydelse att påpeka, att statsförvaltningens skiftande organisationsformer medföra, att redogörarna inom förvaltningen kunna hava mycket olika kvalifikationer. I många fall skulle sannolikt betydande besparingar för det allmänna kunna göras, därest vederbörande redogörare hade möjlighet att inhämta stöd av en kunnig, rådgivande revisionsmyndighet.

Om granskningen på sätt förut antytts skulle utvidgas till sin innebörd, uppkommer frågan på vilket sätt rättelse lämpligen skall åvägabringas i uppmärksammade fall av slöseri, mindre ändamålsenliga anordningar m. m.

Uppenbarligen bör i många fall rättelse kunna ernås genom en direkt hänvändelse från den granskande myndighetens sida. I fall, då det påtalade förhållandets felaktighet bestrides, synes det få ankomma på vederbörande ämbetsverk att efter verkställd utredning i någon form anmäla förhållandet för Kungl. Maj:t.»

Över statsrevisorernas uttalande avgavs yttrande av riksräkenskapsverket, som beträffande den statliga sakrevisionen anförde följande:

»Enligt gällande instruktion skall granskningen inom riksräkenskapsverket avse att kontrollera, bland annat, att inkomsterna uppbäras och redovisas samt utgifterna verkställas och bokföras i enlighet med rikstat, specialstater, utfärdade författningar och eljest givna stadganden ävensom att i övrigt vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar gällande föreskrifter följas samt nödig sparsamhet och statens bästa iakttages. Sistnämnda, vagt avfattade föreskrift kan visserligen anses innebära ett uppdrag att i allmänhet bevaka statens rätt och bästa, men å andra sidan må erinras, att man i fall, då vederbörande likväl ej överskridit sin befogenhet, ej kan i anmärkningsväg ernå rättelse i fråga om beslut och anordningar, som kunna vara mindre ändamålsenliga. Om tjänstefel anses föreligga, förefinnes möjligheten att anmäla förhållandet för justitiekanslersämbetet för eventuellt föranstaltande om åtal, varvid vederbörande givetvis kan bli ådömd även skadestånd till kronan. Enligt § 1 mom. 2 i riksräkenskapsverkets instruktion åligger det emellertid riksräkenskapsverket att hos Kungl. Maj:t föreslå erforderliga ändringar i de författningar och föreskrifter, vilkas tillämpning det tillkommer verket att kontrollera, ävensom att avgiva förslag till nya bestämmelser eller andra åtgärder, vilka verket på grund av gjorda iakttagelser funnit vara av behovet påkal-

lade. Ehuru denna bestämmelse närmast torde avse en skyldighet att påpeka befintliga luckor i författningar och dylikt, vill riksräkenskapsverket gärna medgiva att den öppnar möjlighet till åtgärder även i avseende på sådana förhållanden, varom nu är fråga. Riksräkenskapsverket vill emellertid framhålla, att redan fullgörandet av de arbetsuppgifter, som i första hand ålagts verket, taga all disponibel arbetskraft i anspråk.

Riksräkenskapsverkets huvuduppgifter hänföra sig emellertid till siffergranskning och kameral revision. Den nuvarande organisationen är tillrättlagd för en granskningsverksamhet med tyngdpunkten lagd härå. En av revisorerna åsyftad sakrevision måste ofta föranleda bedömanden av teknisk eller allmän ekonomisk art och för den skull kräva tillgång till speciell sakkunskap och till arbetskrafter, rekryterade med delvis andra synpunkter för ögonen än dem verket hittills haft att anlägga.

Enligt riksräkenskapsverkets åsikt bör även i fortsättningen riksräkenskapsverkets väsentliga uppgift vara att bedriva en revision ur samma synpunkter som hittills. Detta hindrar emellertid icke, att de möjligheter till iakttagelser ur andra synpunkter, vartill granskningen inom riksräkenskapsverket öppnar möjlighet, böra tillvaratagas bättre än för närvarande.

Vad riksräkenskapsverket härvid närmast åsyftar är verkställandet av mera systematiska undersökningar rörande medelsdispositionen för olika slag av utgifter inom skilda förvaltningsgrenar. Till denna art av granskning hänför sig ett stort antal av de anmärkningar, som under senaste år framställts av riksdagens revisorer. Dylika undersökningar kunna tillkomma dels med utgångspunkt från konkreta iakttagelser avseende speciella utbetalningar, dels vid analys av utgifterna å enskilda anslag, dels ock i samband med jämförelser av utgiftsbelastningen för särskilda ändamål vid olika myndigheter. Undersökningar av detta slag torde ofta utmynna i krav på ändringar i gällande författningsföreskrifter.

Resultaten av sålunda verkställda undersökningar kunna i den mån de äro av mera allmänt intresse, sammanföras i riksräkenskapsverkets årsbok eller, då särskilda skäl därtill föranleda, bringas till Kungl. Maj:ts kännedom från fall till fall.

Därest man vill genomföra en sakrevision i vidare mån än här angivits, erfordras såsom nyss framhållits tillgång till speciell sakkunskap. Det torde enligt riksräkenskapsverkets åsikt knappast kunna komma i fråga att, när det gäller statsförvaltningen i allmänhet, i annat än begränsad utsträckning inrikta en sådan verksamhet på ett påtalande av mindre ändamålsenliga dispositioner från de medelsförvaltande myndigheternas sida. Man torde i allmänhet få tilltro åtminstone de större förvaltningarna att besitta erforderlig möjlighet att bättre än ett utomstående kontrollverk kunna bedöma, vad som i ett visst fall är ändamålsenligt. En längre driven sakklig granskningsverksamhet torde därför framför allt böra inriktas på möjligheterna att åstadkomma genomgående rationaliserings- och besparingsåtgärder inom förvaltningen. En ur sistnämnda synpunkter bedriven granskning synes äga ett nära samband med den verksamhet, som utövats av de besparings- och organisationsutredningar, som tid efter annan verkställts av särskilda sakkunniga. Att lägga en sådan verksamhet på riksräkenskapsverket torde ej komma i fråga. Däremot anser riksräkenskapsverket det vara lämpligt, att vid all dylik verksamhet de möjligheter till överblick ur skilda synpunkter, som riksräkenskapsverkets centrala ställning erbjuder, mera än hittills tillvaratagas genom samarbete i lämplig form.»

I sitt utlåtande i anledning av statsrevisorernas förenämnda berättelse (nr 181 p. 9:o) anförde statsutskottet vid 1941 års riksdag i fråga om det statliga revisionsväsendet bland annat följande:

»De av revisorerna framförda önskemålen beträffande den statliga revisionsverksamhetens effektivisering innefatta flera beaktansvärda uppslag. Detta gäller i första hand önskemålet, att vid revisionen av de statliga räkenskaperna granskningen måtte erhålla en mera allsidig inriktning än vad som för närvarande är fallet. Tydligt är att vid revisionsarbetet för närvarande endast de kamerala synpunkterna kunna i önskvärd utsträckning tillgodoses, medan tillräckligt organisatoriskt underlag för sakrevision i egentlig mening saknas. Att detta innebär en kännbar svaghet beträffande medelskontrollen torde stå i öppen dager. Det synes utskottet därför önskvärt, att den statliga revisionen mera än hittills inriktas på en dylik granskning och att frågan om de härför erforderliga organisationsåtgärderna blir föremål för närmare utredning.»

Efter att hava berört av revisorerna i övrigt framförda önskemål beträffande revisionsförfarandet yttrade utskottet slutligen:

»Vissa av de av revisorerna framförda förslagen i syfte att åstadkomma en effektivisering av nuvarande revisionsförfarande torde utan ytterligare utredningar kunna omedelbart genomföras. Utskottet förutsätter därför, att dessa spörsmål av Kungl. Maj:t tagas under överbägande. Andra av statsrevisorerna berörda frågor torde däremot vara av beskaffenhet att böra bliva föremål för utredning, vilken lämpligen bör utsträckas till att omfatta en allmän och allsidig översyn av det nuvarande statliga revisionsväsendet. Utskottet vill dock redan nu som sin mening uttala, att en reform på förevarande område icke bör rubba statsrevisorernas konstitutionella ställning eller påkalla ändring i deras granskningsrätt.»

I anslutning härtill hemställde statsutskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i fråga om det statliga revisionsväsendet.

Riksdagen beslöt ock att avlåta sådan skrivelse (nr 405), vari riksdagen gjorde till sina de uttalanden, som ingingo i statsutskottets utlåtande.

Enligt de ovan återgivna direktiven ankommer det på revisionsutredningen att utreda frågan om upprättandet av en statlig sakrevision. Härvid bör emellertid enligt direktiven uppmärksamhet ägnas jämväl åt de specialfrågor i övrigt rörande det statliga revisionsväsendet, som omfattas av 1941 års riksdags ovan omhandlade skrivelse, liksom över huvud åt spörsmålet om revisionsväsendets effektivitet.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen för behandlingen inom 1941 års riksdag av statsrevisorernas berättelse i vad den berör frågan om det statliga revisionsväsendet framgår, att riksdagen ansett revisorernas önskemål om att den statliga revisionen måtte erhålla en mera allsidig inriktning än vad för närvarande är fallet i första hand böra vinna beaktande. Då emellertid enligt riksdagens mening tillräckligt organisatoriskt underlag för en sakrevision i egentlig mening saknas, har riksdagen uttalat, att frågan om de

för en dylik revision erforderliga organisationsåtgärderna bör göras till föremål för närmare utredning.

Med de i direktiven för utredningen antydda övriga av riksdagen berörda specialfrågorna torde väsentligen avses vad 1940 års statsrevisorer uttalat om åstadkommande av en snabbare och mera förenklad form för anmärkningsproceduren, om utvidgande av revisionsverkens upplysningsverksamhet för att förebygga felaktigheter samt om införande av ett system med revisionsberättelser från specialrevisionerna och det centrala revisionsverket.

Under fullgörandet av sitt arbete har utredningen kommit till den uppfattningen, att — såsom ock torde hava förutsatts i direktiven för utredningen — frågan om inrättandet av en statlig sakrevision bör kunna lösas utan att därigenom föregripes vare sig en framtida lösning av de utav riksdagen berörda specialfrågorna eller en effektivisering i övrigt av statens revisionsväsen. Inrättandet av en statlig sakrevision ansluter sig väl till de förutnämnda önskemålen om den kamerala revisionens frigörande från de nu förefintliga, tyngande formerna. Tillkomsten av en statlig sakrevision är även enligt utredningens åsikt att betrakta såsom ett första led i den eftersträfvade effektiviseringen av revisionsväsendet. Utredningen har under sådana förhållanden funnit sig kunna framlägga förslag om upprättande av en statens sakrevision utan att därför behöva taga ställning till övriga spörsmål om förstärkning av det statliga revisionsväsendet.

Den sakliga revisionens nuvarande läge.

Såsom framhållits i det anförande till statsrådsprotokollet, vari riktlinjerna för revisionsutredningens uppdrag angivits, förefinnes redan för närvarande viss saklig revision inom statsförvaltningen. Den granskning, som utövas av riksdagens revisorer, har ock väsentligen samma syfte. Den sakliga revisionen kan emellertid icke behandlas isolerad. I första hand måste den ses i samband med den kamerala revisionen av statsräkenskaperna. Den sakliga revisionen står emellertid även nära den granskningsverksamhet, som under en följd av år utförts genom särskilt tillsatta organisations- eller besparingsberedningar.

Revisionsutredningen vill med hänsyn härtill inledningsvis lämna en kort översikt över de berörda formerna av statlig revision, sådana desamma för närvarande gestaltats. En mera utförlig redogörelse för den nuvarande kamerala och sakliga revisionen meddelas dels i bilaga A, innefattande allmän redogörelse för det statliga revisionsväsendet i Sverige, dels ock i bilaga B, innefattande särskild redogörelse för statens krisrevision, varjämte det statliga besparingsarbetet närmare behandlas i bilaga C.

K a m e r a l r e v i s i o n utföres inom riksräkenskapsverket samt de centrala ämbetsverk, inom vilka finnas inrättade särskilda revisionsavdelningar för granskning av underlydande lokala organs räkenskaper, s. k. specialrevisioner. Dessa verk äro armé-, marin- och flygförvaltningarna, medicinalstyrelsen, generaltullstyrelsen samt de affärsdrivande verkens styrelser. Räkenskapsgranskning i viss mån svarande mot den kamerala revisionen men utan iakttagande av dess former utföres även av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, kontrollstyrelsen, överrevisorerna för statens arbetsmarknadskommission och statens krisrevision.

Den kamerala revisionen regleras i vederbörande granskningsorgans instruktioner, i vissa mera detaljerat, i andra tämligen summariskt. Som en sammanfattning av de mera fullständiga bestämmelserna kunna den kamerala revisionens uppgifter angivas vara följande.

Vid den kamerala revisionen bör kontrolleras, att räkenskapen är upprättad i enlighet med fastställda formulär samt riktig till siffran och verifierad på föreskrivet sätt. Vidare skall kontrolleras, att inkomsterna uppburits och redovisats samt att utgifterna verkställtts och bokförts i enlighet med riksstat, specialstater, utfärdade författningar och eljest meddelade stadganden. I vissa

instruktioner tilläggas en generell föreskrift av innehåll, att vid revisionen skall tillses jämväl att i övrigt vid handhavandet av de ifrågavarande statsmedlen gällande förvaltningsföreskrifter vederbörligen iakttagits. Till den kamerala revisionens uppgifter hör även granskning av förrådsredogörelser av olika slag. Inom de centrala försvarsgrensförvaltningarna ligger emellertid förrådskontrollen för närvarande på den s. k. tekniska revisionen. Den kamerala revisionen kompletteras med inventeringar av kassor, värdehandlingar och förråd.

Då vid den egentliga kamerala revisionen felaktigheter uppmärksammas, vilka ej kunna rättas i annan väg, tillämpas den s. k. anmärkningsproceduren. Härvid utställs anmärkning mot redogöraren, i regel utmynnande i yrkande om återbetalning av felaktigt utgivna belopp eller inleverering av medel, som icke influtit eller influtit med för lågt belopp. När anmärkning fastställts av revisionsmyndigheten, kan redogöraren anföra besvär hos kamarrätten samt i vissa fall regeringsrätten.

Vad i det föregående anförts har avseende å de under Kungl. Maj:t lydande myndigheterna med kamerala revisionsorgan. Det bör emellertid tilläggas, att även riksdagens revisorer stundom framställa erinringar rörande medelsförvaltningen vid statsverket, vilka äro av samma natur som den kamerala revisionens anmärkningar.

Vad härefter angår den sakliga revisionen förekommer inom statsförvaltningen sådan granskning endast inom ett fåtal förvaltningsområden. De bestämmelser, som finnas rörande dylik granskning, äro tämligen skiftande, och beteckningen »saklig revision» eller »sakrevision» förekommer överhuvud taget icke i någon författningstext.

En allmän föreskrift i riksräkenskapsverkets instruktion att vid räkenskapsgranskningen skall tillses, att nödig sparsamhet och statens bästa iakttagits, ger åt nämnda ämbetsverk en uppgift, som torde vara att anse som ett slag av sakrevision. Att denna uppgift av olika anledningar ej kunnat förverkligas har konstaterats i riksdagens revisorers berörda uttalande om det statliga revisionsväsendet och har även bekräftats av riksräkenskapsverkets yttrande över statsrevisorernas anmärkning.

De mest utförliga bestämmelserna rörande sakrevision återfinnas i de instruktionsföreskrifter, som reglera överrevisorernas vid statens järnvägar arbetsuppgifter. Även för statens krisrevisions verksamhet äro meddelade bestämmelser, som väl klarlägga den sakliga granskningens huvuduppgifter.

Beträffande överrevisorernas vid statens järnvägar verksamhet äro meddelade följande bestämmelser av mera allmän innebörd. Granskningen skall företrädesvis avse att bedöma lämpligheten av gjorda utbetalningar och erlagda pris samt ändamålsenligheten av i övrigt vidtagna förvaltningsåtgärder. Härvid skall bland annat granskas det sätt, på vilket upphandlingar verkställt. Vidare skall undersökning ske beträffande anledningen till att större anslag överskridits, varjämte bör prövas, om organisationsformen i ett eller annat avseende fungerat mindre tillfredsställande. Därjämte skola över-

revisorerna i allmänhet efterse, om det ekonomiska resultatet blivit vad det bort vara. — Beträffande överrevisorerna vid statens vattenfallsverk har endast föreskrivits, att granskningen skall avse att bedöma lämpligheten av gjorda utbetalningar samt ändamålsenligheten av i övrigt vidtagna förvaltningsåtgärder.

I fråga om den krisrevisionen åliggande sakliga granskningen är föreskrivet, bland annat, att tillsyn skall övas å att den verksamhet, som faller under revisionens granskning, anordnas på ett ändamålsenligt, planmässigt och sparsamt sätt. Härvid bör beaktas, att där myndighet bedriver upphandling, tillverkning, försäljning eller ekonomisk verksamhet i övrigt, affärsmässiga grunder bliva tillämpade. Vidare skall uppmärksammas, om för ett ekonomiskt utnyttjande av personal, medel eller materiel organisatoriska eller andra åtgärder äro påkallade.

Beträffande den s. k. tekniska revisionen vid de centrala försvarsgrensförvaltningarna finnas meddelade mera detaljerade bestämmelser, vilka syfta mot en saklig granskning. Den tekniska revisionen har sålunda bland annat att granska, huruvida penningmedlen blivit använda med omtanke och på ett med hänsyn till statens intresse ändamålsenligt sätt samt huruvida erlagda pris stå i överensstämmelse med varas beskaffenhet och gällande marknadsläge, ävensom att jämföra de särskilda förvaltningsmyndigheternas hushållning i olika detaljer samt föreslå åtgärder till avhjälpande av befintliga missförhållanden. Dessa bestämmelser hava emellertid knappast vunnit tillämpning, i det att den tekniska revisionen väsentligen begränsats till den revisionen åliggande kontrollen å anslagsbelastning samt förrådsredovisning o. dyl. I fråga om överrevisorerna för statens arbetsmarknadskommission har föreskrivits allenast, att deras granskning företrädesvis skall åsyfta att bedöma lämpligheten av gjorda utbetalningar och övriga förvaltningsåtgärder. Beträffande den sakliga granskning, som inom medicinalstyrelsen sker av verksamheten vid sinnessjukhusen m. fl. anstalter, har bland annat föreskrivits, att uppmärksamhet skall ägnas däråt att förvaltningen i fråga om uppköp, handhavande av materiel och förnödenheter samt tillgodogörande av vad på stället produceras skötes på så ekonomiskt sätt som med anstaltens uppgift är förenligt.

Såsom framgår av de ovan återgivna bestämmelserna om den redan förefintliga granskningsverksamhet inom vissa delar av statsverket, som närmast kan karakteriseras som saklig revision, kan denna granskning sammanfattningsvis sägas avse ett bedömande av ändamålsenligheten ur ekonomisk synpunkt av vidtagna förvaltningsåtgärder.

För att kunna utföra en granskning med nämnda syfte är det icke tillräckligt att äga tillgång till själva räkenskaperna, vartill den kamerala revisionen i regel kan begränsa sig. Den sakliga revisionen måste nämligen för att kunna fylla sin uppgift begagna sig av arbetsmaterial av andra slag. Detta material är att finna i protokoll, skriftväxlingar, kostnadsförslag, upphandlings- och leveranskontrakt samt andra liknande handlingar ävensom statistiskt material vid sidan av räkenskaperna. Den sakliga revisionen häm-

tar underlag för sin verksamhet jämväl genom lokala undersökningar vid förvaltningsorgan, anläggningar och dylikt.

Sakrevisionen leder helt naturligt endast undantagsvis till framställande av egentliga räkenskapsanmärkningar. Därest anledning till sådan anmärkning skulle framkomma, kan sakrevisionsorganet överlämna ärendet till kameralt revisionsorgan för vidare behandling. Detta förfarande torde emellertid icke hittills — bortsett från de tekniska revisionerna vid de centrala försvarsgrensförvaltningarna — hava kommit till användning i nämnvärd utsträckning.

Därest vid den sakliga revisionen uppmärksammas förhållande, som synes kräva rättelse, och sådan ej vinnes genom direkt hänvändelse till vederbörande myndighet, äga de under Kungl. Maj:t direkt sorterande sakrevisionsorganen att underställa frågan Kungl. Maj:ts bedömande. Detta kan ske dels genom särskilda framställningar och dels genom omnämnande i de årliga revisionsberättelser, som skola avgivas av de nu förefintliga överrevisorererna.

Den granskning beträffande statsverket, som utövas av riksdagens revisorer, kan i främsta rummet anses vara av sakrevisions natur. Någon direkt bestämmelse härom finnes väl ej i den för revisorererna gällande instruktionen. Stöd för en saklig granskning kan dock hämtas ur de allmänna föreskrifterna, att revisorererna skola granska allt, som till ett tillförlitligt omdöme om statsverkets tillstånd och förvaltning kan anses erforderligt, ävensom att revisorererna böra huvudsakligen granska dispositionerna, förvaltningen och resultaten på det hela. Exempel på anmärkningar av saklig natur, som av statsrevisorererna framställts, återfinnas i bilaga A.

På sätt framgår av det förut anförda åligger det vissa av de förefintliga sakrevisionsorganen att särskilt uppmärksamma, i vad mån organisatoriska omläggningar kunna anses påkallade. Avsaknaden av ett för hela statsförvaltningen gemensamt organ för saklig revision har emellertid, såsom i merberörda statsrådsprotokoll framhålles, föranlett att behovet av en mera djupgående och utsträckt ändamålsenlighetsgranskning i rationaliseringssyfte fått tillgodoses genom tillsättandet av särskilda besparings- och organisationsberedningar. Såsom exempel på dylika speciella sakkunniginstitutioner har i statsrådsprotokollet anförts den nu arbetande besparingsberedningen ävensom statens krisrevision.

Av den redogörelse, som lämnas i förut berörda bilaga C, inhämtas, att sedan början av 1920-talet en rad utredningar tillsatts genom eller efter beslut av Kungl. Maj:t, vilka haft till syfte att begränsa statens utgifter eller eljest åstadkomma ekonomisering i statsförvaltningen. Vissa av dessa utredningar hava haft att undersöka förhållandena inom ett särskilt verk eller en viss förvaltningsgren. För andra utredningar åter hava lämnats mera allmänna direktiv att söka åstadkomma besparingar beträffande personalkostnader eller förvaltningsomkostnader i övrigt. Även statens utgifter för understöd

åt icke-statlig verksamhet har i sådan ordning gjorts till föremål för granskning i besparingssyfte. Utredningsuppdrag av mera allmän besparingskaraktär hava meddelats bland andra den år 1923 tillsatta statens besparingskommitté, 1926 års besparingssakkunniga, 1927 års besparingsnämnd, statens organisationsnämnd (av år 1930), 1932 års granskningsnämnd samt den förut nämnda besparingsberedningen (av år 1940).

Särskilt dessa större utredningar med mera generell inriktning kunna sägas väsentligen hava haft sådana uppgifter, som böra tillkomma ett allmänt sakrevisionsorgan.

Sakrevisionens arbetsfält och allmänna uppgifter.

Såsom inhämtas av den ovan lämnade redogörelsen för det nuvarande läget i fråga om den sakliga revisionen inom statsförvaltningen, är det i verkligheten endast en ringa del av den ekonomiska statsverksamheten, som blir föremål för en kontinuerlig granskning med hänsyn till ändamålsenligheten av vidtagna dispositioner.

Behovet av en allmän, permanent verkande sakrevision inom statsförvaltningen har konstaterats av såväl statsrevisorerna som riksdagen. Jämväl chefen för finansdepartementet har vid revisionsutredningens tillsättande utgått från samma uppfattning, ehuruval härvid särskilt framhållits betydelsen av ett sakrevisionsorgan såsom ersättare för tillfälliga besparings- och organisationsutredningar. Under sådana förhållanden torde det icke vara av nöden för revisionsutredningen att närmare utveckla de allmänna skäl, som tala för att statsförvaltningen i sin helhet blir föremål för en permanent sakrevision. Utredningen vill endast tillägga, att de undersökningar rörande revisionsväsendet i vissa utländska stater, som utredningen låtit utföra, giva vid handen, att utvecklingen alltmer går mot införandet av en ekonomisk-kritisk revision beträffande den statliga förvaltningen.

Uppgifterna för en allmän sakrevision måste helt naturligt såväl till art som omfattning komma att skifta alltefter förhållandena inom olika delar av statsförvaltningen. Det torde fördenskull vara lämpligt att något beröra vilka förutsättningar för en sakrevision, som finnas inom statsverksamhetens skilda grenar.

Det är självfallet att ju större omfattning den ekonomiska verksamheten har inom ett förvaltningsorgan, desto större är utrymmet för och behovet av en saklig granskning av verksamhetens utförande. Ur denna synpunkt komma givetvis statens affärsdrivande verk i första hand i betraktande.

Såsom av den ovan berörda redogörelsen framgår äro för närvarande beträffande affärsverken särskilda organ för saklig revision inrättade endast vid två verk, nämligen statens järnvägar och statens vattenfallsverk, vid vilka finnas särskilda överrevisorer tillsatta av Kungl. Maj:t.

Uppenbart är att även beträffande de affärsverk, vid vilka särskilda överrevisorer för närvarande ej finnas, ekonomiska synpunkter i övervägande grad måste anläggas på förvaltningen. Till belysande av omfattningen av de affärsdrivande verkens rörelse lämnas här nedan uppgift å nämnda verks för år 1941 redovisade driftinkomster och -utgifter, disponerade kapital m. m.

År 1941	Drift- inkomster milj. kr.	Drift- utgifter milj. kr.	Under året lyftade kapitalinvesterings- anslag milj. kr.	I medeltal dispo- nerat kapital ¹ milj. kr.
Postverket	122·6	102·4	2·2	66·5
Telegrafverket.....	174·1	130·8	17·8	551·4
Statens järnvägar.....	437·0	321·6	79·2	1 559·0
Statens vattenfallsverk.....	72·0	43·7	31·0	511·4
Domänverket	86·8	71·4	0·5	352·9

¹ Med inräknande av genom kapitalreglering per ³⁰/₁₀₀ 1938 och därefter genom särskilda riksstatsanslag avskrivna kapitaltillgångar.

Av de angivna siffrorna framgår, att samtliga de affärsdrivande verkens rörelse är av en betydande storleksordning. Vad domänverket angår anvisas väl för detta verk endast undantagsvis större kapitalinvesteringsanslag. För domänverkets del tillkommer emellertid, att dess verksamhet i utpräglat hög grad är affärsmässigt betonad.

I fråga om de statliga affärsverken är att uppmärksamma, att dessas rörelse icke ensidigt skall bedrivas i syfte att tillföra staten största möjliga vinst. Kommunikationsverken måste sålunda även i viss mån tillgodose exempelvis sociala, kulturella och militära intressen. Även med beaktande härav är det dock uppenbart, att verksamheten vid de affärsdrivande verken — såväl i avseende å den löpande driften som beträffande kapitalinvesteringar — måste utövas med iakttagande av ekonomiskt rationella metoder och kommersiella synpunkter. Då härtill kommer, att för affärsverkens del beaktande bör ägnas jämväl inkomsterna, vilka avsevärt överstiga driftutgifterna — enligt riksstaten för budgetåret 1942/43 med ett beräknat belopp av sammanlagt 241 miljoner kronor — torde det framstå såsom angeläget, att den sakliga revisionen utsträcker sig att omfatta samtliga affärsverk.

Vad angår den militära förvaltningsverksamheten äro visserligen inom de centrala försvarsgrensförvaltningarna inrättade speciella revisionsorgan, de s. k. tekniska revisionerna, med uppgift att, jämte annat, verkställa saklig granskning av de lokala förvaltningsmyndigheternas materiel- och persedelsredogörelser samt användningen av materiel- och omkostnadsanslag o. dyl. Då de tekniska revisionerna erhållit en väsentligen kameral inriktning och då de ej hava någon befogenhet att granska de centrala förvaltningsmyndigheternas egen verksamhet, kommer dock att för praktiskt taget hela försvarsförvaltningen föreligga behov av en verklig sakrevision. Det må i detta sammanhang erinras, att förslag om inrättande av särskilda överrevisorer för försvarsväsendet på sin tid framfördes av 1940 års militära förvaltningsutredning. Jämväl inom 1941 års motsvarande utredning var ock samma fråga under övervägande, ehuru något förslag i ämnet ej framlades med hänsyn till att spørsmålet om en allmän sakrevision redan var föremål för särskild utredning.

Även bortsett från förhållandena under nu rådande försvarsberedskap, vilka föranlett inrättandet av statens krisrevision, som har att utföra saklig granskning beträffande den militära förvaltningsverksamheten utan någon begränsning, kommer såvitt nu kan bedömas förvaltningen vid försvarsväsendet att ur ekonomisk synpunkt bliva mycket omfattande. Det må erinras, att enligt den för budgetåret 1942/43 fastställda riksstaten utgifterna under fjärde huvudtiteln, vari beredskapskostnaderna ej innefattas, uppgå till 716.4 miljoner kronor. Till nämnda kostnadsbelopp komma underhållskostnaderna för i försvarsväsendets fastighetsfond ingående byggnader. Ytterligare är att nämna att under tiden för genomförandet av den vid årets riksdag beslutade försvarsordningen mycket höga utgifter erfordras för byggnader, vilka ingå i försvarsväsendets fastighetsfond. Även om det är att räkna med att efter upporganisationstiden vissa med särskilt höga belopp nu anvisade anslag skola reduceras, komma likväl att för försvarsväsendet krävas mycket betydande utgifter för såväl materielförnyelse som anskaffning av utrustning av olika slag ävensom för utspisning, transportanordningar m. m. I viss omfattning torde även komma att bedrivas industriell verksamhet inom försvarsväsendet. Det är under sådana förhållanden uppenbart, att de ekonomiska synpunkterna alltfört komma att bliva av synnerlig betydelse och att följaktligen en effektiv sakrevision här kan få en mycket viktig uppgift.

Vidkommande statsförvaltningen i övrigt har såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen saklig granskning anordnats endast för två speciella områden, nämligen statens arbetsmarknadskommission med underlydande lokala organ samt de statliga sinnessjukhusen. I båda fallen är det fråga om en verksamhet av stor ekonomisk betydelse. Särskilt vad angår sinnessjukhusen, vid vilka även uppbäras inkomster av relativt betydande omfattning, vill det synas, att den sakliga granskningen är i behov av förstärkning.

Jämväl beträffande övriga verk och myndigheter med omfattande ekonomisk, industriell eller teknisk verksamhet är en fortlöpande saklig revision av behovet påkallad. Bland dessa verk må särskilt nämnas fångvårdsstyrelsen med fångvårdsanstalterna, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vars verksamhet kommer att starkt utvecklas efter statens övertagande av vägväsendet, ävensom byggnadsstyrelsen, mynt- och justeringsverket samt lotsverket. Enahanda är förhållandet med ett flertal anstalter och inrättningar, vilka bedriva sådan verksamhet, som tillför staten viss inkomst. Detta gäller exempelvis provningsanstalter, kontroll- och försöksanstalter, statliga sjukhus, vissa laboratorier och kartverken. Åtskilliga inrättningar driva jordbruks- eller trädgårdsrörelse eller annan liknande verksamhet, delvis för att giva sysselsättning åt elever, patienter eller andra på inrättningarna intagna personer.

För flertalet såväl centrala förvaltningsmyndigheter som lokala förvaltningsorgan är befattningen med ekonomiska angelägenheter väsentligen begränsad till handhavandet av de riksstatsanslag, som ställas till deras förfogande för avlönande av personal samt bestridande av expensutgifter och

andra liknande omkostnader för det egna verket jämte eventuellt underställda organ. Vissa av ifrågavarande myndigheter hava även att uppbära statsinkomster av skatte- eller avgiftsnatur, vilka icke äro att anse såsom ett utflöde av myndighetens egen verksamhet. Nu omhandlade grupp av förvaltningsorgan torde ur sakrevisionssynpunkt erbjuda intresse framför allt med hänsyn till möjligheten att genom rationaliseringsåtgärder åstadkomma beskränning av själva förvaltningsapparaten.

Åtskilliga myndigheter hava sig ålagt att utbetala statsbidrag och statsunderstöd till icke statlig verksamhet, därvid myndighetens uppgift väsentligen är begränsad till att kontrollera, att de för understödets utfående uppställda villkoren äro uppfyllda. Även om dessa myndigheters egen verksamhet icke erbjuder något speciellt intresse ur sakrevisionssynpunkt, omfattar däremot användningen av statsunderstöden, dessas avvägande o. dyl. spörsmål, som kunna vara förtjänta av undersökning ur ekonomiska och andra praktiska synpunkter.

Av vad ovan anförts torde framgå, att knappast någon del av statsförvaltningen kan ställas utanför det verkningsområde, som bör tillkomma en allmän sakrevision, även om uppgifterna komma att i hög grad skifta såväl till karaktär som omfattning.

Såsom tidigare omnämnts är innebörden av begreppet saklig revision eller sakrevision hittills ej fixerad vare sig författningsmässigt eller genom praxis. Ej heller giva förefintliga instruktionsbestämmelser angående vissa revisionsorgans granskning av förvaltningens ändamålsenlighet en fullständig bild av denna gransknings innebörd. Det synes därför vara erforderligt att närmare belysa den statliga sakrevisionens allmänna uppgifter. Framhållas må emellertid, att den följande redogörelsen på grund av ämnets art och omfattning icke kan göra anspråk på att vara uttömmande.

I stort sett torde sakrevisionens uppgifter kunna anges vara att verkställa granskning, huruvida statens förvaltning utövats på ett ur ekonomiska synpunkter tillfredsställande sätt. Inom denna allmänna ram för sakrevisionen rymmas arbetsuppgifter av vitt skilda slag.

Vad först angår statens inkomster bör vid sakrevisionen bland annat tillses, att staten erhåller en efter föreliggande förhållanden lämpligt avpassad ersättning för utförda prestationer av olika slag. Särskild uppmärksamhet bör vid sakrevision ägnas inkomsterna från affärsdrift och därmed jämförbar rörelse. Vidare bör undersökas om erforderliga åtgärder äro vidtagna för att statsinkomsterna skola inflyta i riktig ordning och utan onödiga kostnader. Härmed är man emellertid inne på problem, som äga nära samband med organisation och därmed även med utgiftsförvaltningen.

Då huvuddelen av statsinkomsterna utgöres av skatter, varmed en sakrevision endast undantagsvis torde kunna taga befattning, är det självfallet, att sakrevisionens väsentligaste uppgifter komma att hänföra sig till statens utgifter och vad därmed äger sammanhang.

I avseende å utgiftsförvaltningen kunna vissa huvuduppgifter för en sakrevision särskiljas. Ett flertal av dessa äro av mera allmän art och gälla statsförvaltningen i stort eller större delar därav.

En av de viktigaste bland dessa uppgifter utgöres av granskningen av myndigheternas upphandlingar. Vid denna granskning bör kontrolleras, bland annat, att priserna stå i riktigt förhållande till de inköpta varornas beskaffenhet, att ekonomiska synpunkter anlagts vid bestämmandet av varornas kvalitet, att inköp verkställts vid lämplig tidpunkt, att upphandlingarna anpassats efter det föreliggande behovet, att konkurrerande anbud i erforderlig mån infordrats, att anbud icke antagits från sådana företag, som kunnat förutses icke vara i stånd att infria eventuellt åtagna förpliktelser, att vid upphandlingar och anskaffningar obehöriga inflytelser icke fått göra sig gällande, att centralisering av upphandlingar ägt rum i lämplig omfattning o. dyl. Vid sakrevisionen bör jämväl ägnas tillsyn å, att myndigheternas besiktning och kontroll av inköpta varors avtalsenlighet är betryggande.

En annan viktig uppgift för sakrevisionen är granskningen av anläggningsverksamhet av olika slag. I första hand kommer därvid granskningen av kostnaderna för byggnader och därmed jämförbara anläggningar. Sakrevisionen bör i fråga om dylika kostnader tillse, att de icke blivit alltför höga på grund av att byggnaderna givits en större omfattning eller ett dyrbarare utförande än som i varje särskilt fall varit av omständigheterna betingat, samt att byggnaderna erhållit en för sitt ändamål avpassad planläggning och konstruktion, jämväl med tanke på uppkommande krav på utvidgningar och omdispositioner. Vidare böra entreprenadavtalens villkor i fråga om skäligheten av entreprenadsummor samt eventuella tillägg därå för extra arbeten m. m. prövas. Entreprenörernas vederhäftighet ur såväl teknisk som ekonomisk synpunkt bör även beaktas. Beträffande såväl nybyggnadsföretag som underhålls- och reparationsarbeten å byggnader och andra anläggningar bör den sakliga kontrollen inriktas på att arbetet utföres planmässigt och med beaktande av såväl tekniska som ekonomiska krav.

Vad angår den statliga fabriks- och verkstadsdriften böra sakrevisionens uppgifter omfatta granskning, huruvida maskiner och arbetskraft utnyttjats ekonomiskt samt huruvida omkostnadsberäkningen i och för prissättningen på framställda produkter verkställts enligt rationella principer. Härvid böra uppmärksammas frågor om ackordsprissättning, tidsstudier o. dyl.

Även den statliga förrådsverksamheten bör göras till föremål för granskning vid sakrevisionen. Här må erinras om den avsevärda upplagring, som måste förekomma såväl inom försvarsväsendet som vid de affärsdrivande verken. Beträffande denna verksamhet bör sakrevisionen avse tillsyn å att förvaringen sker i ändamålsenliga lokaler och att kontrollen av förråden utövas i behörig ordning, samtidigt som det bör tillses, att förrådsverksamheten ej göres onödigt kostnadskrävande. Sakrevisionen bör även kontrollera, att sparsamhet iakttages vid förbrukningen av materiel och förnödenheter.

Bland sådana spörsmål av ekonomisk innebörd, vilka ej äro begränsade till vissa förvaltningsgrenar, även om de uppträda med olika tyngd inom olika

områden, må nämnas transport- och trafikangelägenheter. Vid statens järnvägar och postverket stå dessa problem självfallet i första linjen. Men även vid övriga affärsverk äro transportförhållandena av stor vikt såväl för driften som för anläggningsverksamheten. För försvarsväsendet har transportorganisationen och vad därmed sammanhänger vital betydelse, framför allt på grund av motoriseringen. Men även inom ett flertal andra grenar av statsverksamhet intaga transportfrågorna en ur ekonomisk synpunkt betydelsefull plats. Dessa problem taga sig emellertid helt olika uttryck vid skilda verk. Vad exempelvis angår trafiken vid statens järnvägar, böra sålunda vid sakrevisionen frågor rörande tåg- och omnibusförbindelsers lämpliga anordnande ävensom trafiksäkerhetsspörsmål undersökas. Beträffande åter försvarsväsendet torde med hänsyn till inom detta rådande förhållanden i särskilt hög grad uppmärksamhet få ägnas planläggning av transporter, rationell skötsel av den dyrbara materielen samt sparsamhet med användningen av drivmedel o. dyl.

En allmän sakrevision bör jämväl kritiskt granska den affärsbokföring, som förekommer ej blott inom affärsverken utan även vid försvarsverkets industriella anläggningar, liksom överhuvudtaget vid all den statens verksamhet, där en affärsbokföring erfordras. Särskilt avskrivningspolitiken synes här böra göras till föremål för studium.

Det synes revisionsutredningen icke erforderligt att här ingå på sådana uppgifter för sakrevisionen, som endast hänföra sig till vissa förvaltningsområden. Det torde i regel giva sig av sig självt, vilka frågor beträffande särskilda verk, som sakrevisionen speciellt bör inrikta sig på. I fråga om ett stort förvaltningsområde, försvarsväsendet, framträda härvid givetvis en rad av problem, som sakna motsvarighet inom den civila förvaltningen. En exemplifiering av spörsmål beträffande försvarsförvaltningen, som böra ägnas uppmärksamhet vid sakrevisionen, lämnas i den i bilaga B intagna redogörelsen för krisrevisionens verksamhet.

Såsom torde framgå av vad i det föregående anförts kommer en allmän sakrevision att få taga befattning med åtskilliga spörsmål, där organisations-synpunkter måste tillmätas stor betydelse. Bortsett från dylika specialfrågor bör emellertid sakrevisionen ägna uppmärksamhet åt organisationen i allmänhet inom statsförvaltningen. Det ligger i sakens natur att inom den offentliga förvaltningen, där det privata intresset att reducera omkostnaderna i ett företag saknas, lätt kan utbilda sig en viss benägenhet att låta organisationen stelna i gamla former. En allmän sakrevision bör därför särskilt beakta behovet av rationalisering inom olika grenar av förvaltningsorganisationen. Sakrevisionen bör därvid bygga på ett studium av vederbörande myndigheters förvaltningsfunktioner samt av de anordningar, som vidtagits för att utöva dessa funktioner. Undersökningarna böra avse, bland annat, frågor, huruvida arbetsuppgifterna äro rationellt fördelade ej blott mellan olika förvaltningsmyndigheter utan även — och framför allt — mellan tjänstemännen inom en och samma myndighet. I samband därmed bör tillses att personalens kvalifikationer noga anpassas efter arbetets art. Här

gäller det alltså i viss mån frågan om »rätt man på rätt plats», detta även vad den ledande personalen angår. Vidare böra studeras möjligheterna till förbättring av arbetsresultatet genom införande av rationella arbetsmetoder och effektiva hjälpmedel. En detalj, som i detta sammanhang bör observeras, är att användningen av kort- och blankettsystem väl avpassas efter föreliggande behov och ej gives onödigt stor omfattning. Beträffande nu angivna slag av sakrevision gäller det i särskilt hög grad att densamma bör bedrivas i nära samarbete med vederbörande ämbetsverk och myndigheter.

Enligt revisionsutredningens uppfattning bör emellertid icke ett blivande sakrevisionsorgan åläggas att utföra större speciella undersökningar och utredningar med förslag till mera vittgående organisatoriska förändringar beträffande ett visst ämbetsverk eller förvaltningsområde. Dylika utredningar synas liksom hittills allt fortfarande böra anförtros åt särskilda utredningsorgan. I samband med sakrevisionen bör dock kunna utrönas, varest inom förvaltningen och i vilket avseende en större specialutredning i syfte att rationalisera förvaltningsorganisationen bör igångsättas.

Allmän motivering för ett självständigt sakrevisionsorgan.

Då revisionsutredningen i det föregående sökt angiva uppgifterna för en allmän statlig sakrevision, har utredningen icke tagit ställning till frågan, huru en dylik sakrevision bör organiseras. Utredningen har emellertid närmast förutsatt, att sakrevisionen kommer att förläggas till ett för statsförvaltningen gemensamt organ. Innan revisionsutredningen till behandling upptager de olika lösningar, som härvid synas kunna komma under övervägande, anser sig likväl utredningen böra något yttra sig angående ett i annan riktning gående alternativ för förstärkande av den sakliga revisionen, som skulle kunna ifrågasättas och därför icke bör helt förbigås. Utredningen syftar härvid på en utbyggnad av det nu tillämpade systemet med överrevisorer för vissa förvaltningsgrenar.

Tanken att utsträcka användningen av överrevisorer till nya förvaltningsområden har i andra sammanhang förts på tal. Såsom ovan berörts ifrågasatte 1940 års militära förvaltningsutredning tillsättandet av särskilda överrevisorer — efter mönster från statens järnvägar och statens vattenfallsverk — för saklig granskning av försvarsväsendets förvaltning. I det betänkande med förslag till omorganisation av telegrafverket, som år 1940 avgavs av särskilt tillkallade sakkunniga, upptogs även frågan om införande av ett motsvarande revisionsinstitut vid telegrafverket. Något förslag i sådan riktning framlades dock ej av nämnda sakkunniga, enär frågan vore föremål för uppmärksamhet i ett vidare sammanhang, varmed torde hava åsyftats införandet av en statlig sakrevision med mera allmän inriktning. Vidare må erinras att i den till 1942 års riksdag avlåtna propositionen (nr 122) angående förstatligande av den allmänna väghållningen på landet förordats utseende av särskilda överrevisorer för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och dess distriktsförvaltningar. I propositionen uttalade föredragande departementschefen med anledning av utredningen om den statliga sakrevisionen, bland annat, att då han tillstyrkte, att en överrevision för vägförvaltningen komme till stånd redan från början, han därmed icke velat taga slutlig ställning till huru denna revision borde närmare utformas. Riksdagen anslöt sig till departementschefens uppfattning om behovet av en statlig sakrevision för vägväsendet.

Ett genomfört system med överrevisorer skulle vara förenat med den fördelen, att ett vart av de förvaltningsområden, för vilka överrevisorer tillsatts, komme att varje år ställas under granskning, något som ej kan förutsättas bli fallet beträffande varje mindre gren av statsverksamheten, om ett sak-

revisionsorgan skulle omfatta hela statsförvaltningen. Mot det antydda systemet kan emellertid i första hand anföras, att detsamma skulle medföra splittning av den sakliga granskningen på ett flertal organ, vilka icke komme att sammanhållas av en gemensam ansvarig ledning. Det skulle icke låta sig göra att verkställa över hela statsförvaltningen eller större delar därav gående undersökningar rörande spörsmål av mera allmän karaktär liksom ej heller att tillgodogöra sig erfarenheterna från ett område på ett annat. Ytterligare må framhållas, att det icke gärna är möjligt att för varje ämbetsverk eller varje grupp av likartade myndigheter tillsätta särskilda överrevisorer. Anordningen med överrevisorer kan ifrågakomma allenast vid de myndigheter, som hava en mera betydande ekonomisk förvaltning. På grund därav skulle detta system komma att förete ett flertal luckor. Behovet av en allmän, hela statsförvaltningen omfattande sakrevision skulle fördenskull ej bliva tillgodosett på denna väg. På nu anförda skäl har utredningen funnit en utsträckning av systemet med överrevisorer icke böra komma i fråga.

Då revisionsutredningen sålunda anser, att den statliga sakrevisionen bör förläggas till ett enhetligt organ, torde böra i förbigående nämnas, att en utveckling av statsrevisionen till ett dylikt institut måste anses ställt utanför diskussionen. Riksdagen har ej heller med sitt uttalande i revisionsfrågan avsett en dylik lösning, som för övrigt skulle förutsätta en genomgripande omläggning av statsrevisionen med avseende på såväl sammansättning som verksamhetsformer. Med den förevarande utredningen har ock åsyftats att skapa en lämplig form för en Kungl. Maj:t underställd, permanent verkande sakrevision.

Under sådana förhållanden återstår det enligt revisionsutredningens mening ej mera än två lösningar att välja mellan: antingen att förlägga den allmänna sakrevisionen till riksräkenskapsverket eller ock att inrätta ett helt fristående organ för ändamålet.

För en lösning i enlighet med det förstnämnda alternativet kunna givetvis skäl anföras. Riksräkenskapsverket har att i enlighet med sin instruktion utöva den centrala kontrollen å statens inkomster och utgifter samt å förvaltningen av statsförmögenheten. Enligt instruktionen skall verkets granskning avse jämväl kontroll å att vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar nödig sparsamhet och statens bästa iakttagas. Denna ehuru i allmänna ordalag formulerade bestämmelse torde närmast syfta på en viss saklig revision. De räkenskaper, som granskas av det centrala revisionsorganet, kunna ock i viss mån utgöra underlag för en dylik revision. Därest en allmän sakrevision inordnades i riksräkenskapsverket, skulle vinnas den fördelen, att något särskilt institut för sakrevisionen ej behövde tillskapas.

Om sålunda vissa skäl kunna tala för att förlägga sakrevisionen till riksräkenskapsverket, äro å andra sidan mycket vägande skäl att anföra mot en sådan anordning. Till en början må framhållas, att möjligheterna för riksräkenskapsverket att med stöd av förenämnda instruktionsbestämmelse verk-

ställa någon egentlig sakrevision visat sig i praktiken synnerligen ringa. Orsakerna härtill äro flera.

Möjligheten att vinna rättelse beträffande av riksräkenskapsverkets revision uppmärksammade felaktigheter är närmast beroende på det skriftliga anmärkningsförfarandet och den därmed sammanhängande prövningen av anmärkningarna inför de administrativa domstolarna, av vilka riksräkenskapsverket självt är första instans och kammarrätten respektive — i vissa fall — regeringsrätten högsta instans. Detta sedan gammalt vedertagna, även beträffande de statliga specialrevisionernas anmärkningar tillämpade förfarande med juridisk prövning inför administrativa domstolar av revisionsanmärkningar lämpar sig emellertid icke för sakrevision. Systemet i fråga utgör fastmer ett hinder för bedrivande av en effektiv sakrevision. 1940 års statsrevisorer hava ock i sitt uttalande rörande det statliga revisionsväsendet erinrat om, att i fall, då riksräkenskapsverkets revision i anmärkningsväg påtalat slöseri eller mindre ändamålsenliga anordningar, som vidtagits inom ramen av gällande författningsföreskrifter, kammarrätten regelmässigt avslagit anmärkningarna med hänvisning till att vederbörande redogörare ej överskridit sin befogenhet.

Vidare må framhållas, att till följd av statsförvaltningens under senare år allt mera ökade omfång räkenskapsmaterialet utvidgats i sådan grad, att riksräkenskapsverket knappast medhunnit den för verket väsentliga arbetsuppgiften, nämligen den kamerala granskningen. Därtill kommer att verket år 1939 ålagts en helt ny arbetsuppgift, i det att statliga verk och myndigheter erhållit rätt att hänvända sig till verket för erhållande av anvisningar om rätta tolkningen av författningsföreskrifter m. m.

Med riksräkenskapsverkets revision nästan uteslutande inriktad på granskning av räkenskaperna ur formell och administrativt-rättslig synpunkt kan den för revisionsarbetet inom verket tillgängliga personalen, hur skickad den än må vara för kameral granskning, icke anses besitta de för en effektiv sakrevision erforderliga kvalifikationerna. Det torde nämligen vara ofrånkomligt, att de personer, som skola granska förvaltningsåtgärdernas ändamålsenlighet ur ekonomisk synpunkt, måste äga särskilda förutsättningar för denna uppgift. Även om en eller annan av riksräkenskapsverkets nuvarande befattningshavare på grund av personlig fallenhet skulle kunna tagas i anspråk för saklig revision i vidsträckt bemärkelse, skulle det bliva nödvändigt att praktiskt taget helt nyrekrytera den för sakrevisionen erforderliga kvalificerade personalen. Den kategoriuppdelning av personalen inom ämbetsverket, som härigenom skulle uppstå, torde komma att medföra mindre önskvärda konsekvenser.

Vidare bör beaktas, att riksräkenskapsverket även har andra omfattande arbetsuppgifter än det egentliga revisionsarbetet. Sålunda utför verket årligen beräkning av statens inkomster, avsedd att läggas till grund för statsverkspropositionen, verkställer den centrala statsbokföringen samt upprättar rikshuvudbok, budgetredovisning och kapitalredovisning m. m. Därest åt verket jämväl skulle uppdragas att utföra den sakliga granskningen av hela stats-

förvaltningen, skulle det för verkets ledning och enkannerligen dess chef komma att medföra en betydande ökning i den redan nu stora arbetsbördan. I varje fall skulle en sådan utökning av verkets arbetsuppgifter icke kunna ifrågakomma, med mindre en genomgripande omorganisation av verket företoges. Huru riksräkenskapsverkets organisation än utformades, skulle dock kvarstå risken för att sakrevisionen finge intaga en undanskymd ställning i förhållande till verkets ursprungliga, i och för sig viktiga uppgifter.

I sitt yttrande i anledning av vad 1940 års statsrevisorer anfört rörande det statliga revisionsväsendet har riksräkenskapsverket i fråga om förläggandet till verket av sakrevision uttalat, att systematiska undersökningar rörande medelsdispositionen för olika slag av utgifter inom skilda förvaltningsgrenar utfördes inom verket. Att på riksräkenskapsverket lägga en längre driven saklig granskningsverksamhet, vilken framför allt borde inriktas på möjligheterna att åstadkomma genomgående rationaliserings- och besparingsåtgärder inom förvaltningen, borde enligt verkets mening ej komma i fråga.

Revisionsutredningen, som delar den av riksräkenskapsverket uttalade uppfattningen i denna fråga, vill ytterligare framhålla, att en fullständig saklig revisionsverksamhet för att nå önskad effekt måste bedrivas under mera fria och smidiga former än som skulle bliva fallet, därest denna verksamhet förlades till ett ämbetsverk med riksräkenskapsverkets författningsmässigt och på grund av långvarig tradition starkt bundna arbetsformer. Därjämte måste beaktas att såsom underlag för en sakrevision i vidare bemärkelse väsentligen måste läggas andra undersökningar än granskning av det egentliga räkenskapsmaterialet.

Vid överbägande av de olika skälen för och emot ett förläggande av en sakrevision i vidgad bemärkelse till riksräkenskapsverket har revisionsutredningen för sin del kommit till den bestämda uppfattningen, att en sådan revision icke bör förläggas till nämnda ämbetsverk.

Enär, såsom revisionsutredningen håller före, även alternativet att förlägga den samlade sakrevisionen till riksräkenskapsverket måste betraktas såsom en icke godtagbar lösning, återstår endast alternativet att inrätta ett särskilt institut för ändamålet. Ett fristående centralt organ för den statliga sakrevisionen torde ock närmast ansluta sig till de för revisionsutredningen meddelade direktiven, då i dessa uttalats, att frånvaron av ett fast organ med inriktning på en fortgående ändamålsenlighetsgranskning utgjorde en kännbar svaghet för det fortlöpande arbetet inom statsdepartementen och särskilt finansdepartementet. Det ligger ock i öppen dag, att endast ett fristående organ, med uppgift uteslutande att i sig samla all statlig sakrevision, kan besitta de erforderliga förutsättningarna för att övertaga åtminstone huvuddelen av de uppgifter, som eljest måste anförtros särskilda besparings- och liknande beredningar.

Med stöd av vad ovan anförts får revisionsutredningen föreslå, att för permanent handhavande av den sakliga revisionen inom statsförvaltningen inrättas ett fristående centralt revisionsinstitut, sorterande direkt under

Kungl. Maj:t. Vad angår benämningen på det nya revisionsorganet har revisionsutredningen övervägt olika alternativ, bland andra »statens ekonomiska revision». Utredningen har emellertid stannat för att förorda benämningen *statens sakrevision*, vilken samtidigt är kortfattad och tillräckligt tydligt anger revisionsorganets uppgift.

Under statens sakrevisions granskning bör falla, i stort sett, den förvaltningsverksamhet, som med ett gemensamt namn plägar betecknas »statsverket». Beträffande vissa specialfrågor angående utsträckningen av statens sakrevisions verksamhetsområde yttrar sig revisionsutredningen i följande avdelning, vari även vissa särskilda uppgifter för sakrevisionen upptagas till behandling.

Vissa specialfrågor rörande statens sakrevisions verksamhetsområde och uppgifter.

Med utgångspunkt från att, på sätt revisionsutredningen föreslagit, ett fristående institut inrättas för den sakliga revisionen inom statsförvaltningen — statens sakrevision — torde till diskussion böra upptagas vissa specialfrågor rörande dels verksamhetsområdet för statens sakrevision, dels ock vissa särskilda uppgifter för revisionen.

Vad först beträffar själva verksamhetsområdet bör detta principiellt — såsom ovan nämnts — omfatta den ekonomiska förvaltningen inom det egentliga statsverket, varunder av ålder hänföras de under Kungl. Maj:t i ekonomiskt hänseende sorterande förvaltningsorganen av skilda slag. I efter hand ökad omfattning har emellertid ekonomisk verksamhet, som är uteslutande statlig eller där statsintresset är av dominerande betydelse, kommit att bedrivas i bolagsform. Frågan om och i vad mån dylika bolag skola inordnas under statens sakrevision bör i detta sammanhang tagas under övervägande.

Av de statliga bolagen intaga sådana bolag en särställning, som närmast äro att betrakta som dotterbolag till statens affärsverk. Dessa bolag böra självfallet hänföras till statens sakrevisions granskningsområde. Bland dylika aktiebolag må nämnas aktiebolaget Statens skogsindustrier, för vilket domänstyrelsen är huvudman, samt Motala ströms kraftaktiebolag, vars aktier till huvudsaklig del innehavas av vattenfallsstyrelsen. Till samma kategori hör aktiebolaget Trafikrestauranger, vilket sorterar under järnvägsstyrelsen, som även representerar staten gentemot sådana trafikföretag, som övertagits av staten men övergångsvis drivas i bolagsform. I fråga om berörda slag av bolag torde inga särskilda bestämmelser erfordras för att statens sakrevision skall kunna verkställa granskning av företagens förvaltning.

Beträffande åter vissa aktiebolag, som direkt ägas av staten, torde det bli nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder för att desamma skola underställas granskning av sakrevisionen. Till dessa bolag äro att hänföra bland andra Svenska spannmålsaktiebolaget, aktiebolaget Svensk torvförädling, Svenska skifferoljeaktiebolaget samt Norrbottens järnverks aktiebolag. En särställning i förevarande avseende intager aktiebolaget Aerotransport. Staten äger visserligen endast en del av bolagets aktier, men med hänsyn till att bolagets verksamhet understödjes av statsmedel, torde det vara möjligt att ålägga bolaget att ställa sina räkenskaper till statens sakrevisions förfogande för erforderlig saklig granskning.

En annan huvudgrupp av bolag, som i förevarande sammanhang är av intresse, utgöres av de bolag, som genom statsmakternas beslut tillskapats för att handhava försäljning inom riket av vissa skattebelagda varor och redovisa inkomsterna därav till statsverket. Hit höra de statliga monopolbolagen, aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet och aktiebolaget Vin- och spritcentralen ävensom de bolag, som bedriva detaljhandel med rusdrycker. Beträffande denna grupp av bolag må erinras, att frågan om anordnande av en revision ur statsfinansiella synpunkter av dessa bolags förvaltning tidigare varit på tal. Senast har 1939 års riksdag med anledning av i ämnet väckta motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka möjligheten av en utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta tobaksmonopolet samt de bolag, som handhava parti- och detaljhandeln med rusdrycker.

Med hänsyn till den statsfinansiella betydelsen av såväl de direkt statsägda, i bolagsform drivna företagen som monopolbolagen — härri även inräknade de av berörda detaljhandelsbolag ägda restaurangbolagen — synes det revisionsutredningen angeläget, att dessa bolag kunna göras till föremål för en saklig granskning, som ställer bolagens sätt att fullgöra sina ekonomiska uppgifter under belysning ur samma synpunkter, som böra anläggas i fråga om den i statlig regi drivna verksamheten i allmänhet. Ett inordnande av nu nämnda båda grupper av bolag under sakrevisionsorganets granskningsområde måste emellertid föregås av närmare utredning.

Enligt kungörelsen den 4 juni 1937 (nr 304) angående skyldighet att till riksdagens revisorer avgiva redogörelse för användningen av understöd är den, som åtnjutit understöd av statsmedel eller av medel influtna genom penninglotteri, så ock den, som enligt vad därom finnes särskilt stadgat mottagit sådant understöd för att till annan förmedla detsamma, vare sig understödet skall återbetalas eller icke, skyldig att efter anmodan av riksdagens revisorer till dessa avgiva en detaljerad och, såvitt möjligt, av verifikationer bestyrkt redogörelse för hur understödet av honom använts. Har den redovisningsskyldige fört räkenskaper, varav fullständiga upplysningar om understödets användning kunna inhämtas, äger han i stället fullgöra redovisningsskyldigheten genom att bereda revisorerna tillfälle att taga del av räkenskaperna med tillhörande verifikationer, protokoll och andra handlingar.

Utgifterna för den statliga understödsverksamheten äro för närvarande mycket betydande. Årligen utgå av statsmedel bidrag till en mångfald icke-statliga ändamål, såsom anslag till sociala inrättningar, husbyggnadsföretag, undervisningsanstalter, hushållningssällskapen, egnahemsbildning, avdikningsföretag o. dyl. Med hänsyn härtill är det, såsom redan tidigare berörts, angeläget, att en verklig granskning i sakligt hänseende av understödets användning kommer till stånd. Sådan granskning bör enligt revisionsutredningens mening lämpligast utföras genom statens sakrevision.

Av de nvss anförda bestämmelserna framgår, att redovisningsskyldighet

för statsunderstödd verksamhet inför statsrevisorerna icke föreligger i annan mån än att vederbörande bidragsmottagare har att lämna en redogörelse för själva understödets användning. För att en effektiv saklig granskning av understödets användning skall möjliggöras, är det emellertid behöfligt att utsträcka granskningen till samtliga räkenskaper angående den statsunderstödda verksamheten. Sakrevisionsorganet synes därför böra tillerkännas rätt att taga del av bidragsmottagarens räkenskaper i den omfattning, som erfordras för att granskningen skall bliva fullt effektiv.

Såsom framhållits vid behandlingen av sakrevisionens allmänna uppgifter är en av de viktigaste bland dessa att begränsa statsutgifterna genom förenkling och effektivisering av förvaltningens organisation. Under nu rådande kristid har behovet av dylika reformer framträtt med ökad skärpa. På grund därav har under de sista åren särskild uppmärksamhet ägnats dylika frågor. För närvarande bedrivs omfattande organisationsundersökningar av besparingsberedningen i vad avser den civila förvaltningen.

Besparingsberedningen, som inom sig tillsatt en särskild delegation för organisationsundersökningar med en under densamma lydande specialavdelning för kontorsorganisation, har inriktat dessa undersökningar väsentligen på det mera rutinmässiga kansli- och kontorsarbetet inom statliga verk och institutioner. För närvarande omfatta undersökningarna ett tiotal verk. I fråga om några verk har undersökningsarbetet slutförts och förslag till besparingsåtgärder framlagts.

Besparingsberedningens verksamhet läser komma att upphöra inom en nära framtid. De av beredningen igångsatta organisationsundersökningar, vilka ej av beredningen hunnit avslutas, synas emellertid böra fullföljas. Det skulle kunna ifrågasättas att utan vidare överflytta ifrågavarande undersökningar på statens sakrevision. Det vill emellertid synas revisionsutredningen, att undersökningar av den typ, som igångsatts av besparingsberedningen, icke böra omedelbart övertagas av statens sakrevision. Dennas arbete skulle nämligen eljest komma att vid starten förryckas till nackdel för andra viktiga uppgifter.

Revisionsutredningen, som i denna fråga samrått med ordföranden i besparingsberedningens förenämnda delegation, har kommit till den uppfattningen, att det lämpligaste vore, att de redan igångsatta eller planerade undersökningarna rörande kontorsorganisationen finge fullföljas i särskild ordning, eventuellt genom en för ändamålet särskilt tillsatt utredningsnämnd. Samarbete bör emellertid härvidlag ske med statens sakrevision.

Statens sakrevisions befattning med organisationsfrågor synes böra i princip begränsas till att omfatta allmänna undersökningar med förslag angående de huvudlinjer, efter vilka eventuella reformer böra genomföras. Att beträffande varje särskilt förvaltningsområde verkställa detaljutredningar av den art, som inom besparingsberedningen utförts och som krävt biträde av ett stort antal experter och andra tjänstemän, torde knappast tillhöra det allmänna sakrevisionsorganets uppgifter.

Med anledning av att statsrådet och chefen för finansdepartementet till revisionsutredningen överlämnat en inom besparingsberedningen den 9 januari 1942 upprättad promemoria med förslag till inrättande av en statlig förhandlingsbyrå, har inom utredningen särskilt övervägts frågan, huruvida en dylik byrå lämpligen kunde anknytas till det blivande sakrevisionsorganet.

Enligt besparingsberedningens förslag skulle den ifrågasatta byrån i stort sett få följande uppgifter:

- 1) att förbereda och medverka vid kollektivavtals upprättande;
- 2) att i fråga om kollektivavtalens tolkning och tillämpning biträda med råd och anvisningar;
- 3) att lämna den förhandlingshjälp, som är erforderlig för slitande av tvister på grund av avtalen samt
- 4) att uppsamla och sammanställa för löneförhandlingar erforderlig lönestatistik.

Av promemorian framgår vidare, att den tilltänkta avtalsbyrån skulle bli ett centralt organ för såväl försvarsverken som allmänna civillförvaltningen samt att den skulle avlasta åtminstone en del av den arbetsbörda, som för närvarande åvilar de befattningshavare hos de affärsdrivande verken, vilka hava att syssla med avtalsfrågor. Vad angår organisationen av byrån, som avsetts skola intaga en självständig ställning under finansdepartementet, har besparingsberedningen föreslagit, att byrån skulle erhålla en styrelse, bestående av representanter för vissa myndigheter och verk, vilka sysselsätta kollektivavtalsavlönad personal. Den direkta ledningen av byrån skulle anförtros åt en byråchef.

Av en inom finansdepartementet över besparingsberedningens förslag upprättad promemoria framgår, att vid beredningen inom departementet av det framlagda förslaget övervägts att lösa frågan sålunda, att ett mindre organ inrättas för handhavande av kollektivavtalsfrågor inom de förvaltningsområden, där förhandlingsteknisk sakkunskap ej är tillfinnandes, samt att inordna nämnda organ i ett större verk. För den händelse ett organ för statlig sakrevision skulle upprättas, syntes detta, enligt vad i departementspromemorian framhålles, närmast böra ifrågakomma som ramorganisation.

Frågan, huruvida ett centralt organ för handhavandet av kollektivavtalsfrågor bör inordnas under statens sakrevision, sammanhänger i första hand med spörsmålet angående de uppgifter, som avses skola tilldelas nämnda båda organ.

Enligt revisionsutredningens mening bör statens sakrevision även omfatta kontroll över, att frågor rörande löneavtal mellan å ena sidan statliga myndigheter och å andra sidan hos dem anställd arbetarpersonal bli så långt möjligt enhetligt behandlade och att onödiga kostnader icke åsamkas staten. För dylik granskning erfordras tillgång till en utförlig statistik rörande arbetarnas tjänste- och löneförhållanden. Därest fråga vore enbart om insamlande och bearbetande av uppgifter för en dylik statistik ävensom sammanställande av det statistiska materialet, skulle enligt revisionsutredningens me-

ning detta arbete med viss fördel kunna förläggas till statens sakrevision, som därigenom skulle sättas i stånd att lättare följa avtalsfrågornas behandling. Det föreslagna centrala avtalsorganet avses emellertid, även om dess uppgifter begränsas på sätt ifrågasatts i departementspromemorian, därjämte kunna själv handhava kollektivavtalsfrågor och i egenskap av konsulterande deltaga i myndigheternas förhandlingar rörande dylika frågor. Detta innebär, att avtalsorganet skulle få sig ålagt att deltaga i handläggning av egentliga förvaltningsärenden, vilka ärenden sedermera kunde bli föremål för granskning av statens sakrevision.

Enligt revisionsutredningens mening är det emellertid icke lämpligt att pålägga statens sakrevision uppgifter av förvaltningsmässig natur. Utredningen måste fördenskull avstyrka inordnandet i sakrevisionen av en särskild organisation för handläggning av kollektivavtalsfrågor.

I detta sammanhang vill revisionsutredningen erinra om, att utredningen i utlåtande den 16 juni 1942 över 1941 års militära förvaltningsutrednings betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet tillstyrkt ett av sistnämnda utredning framlagt förslag om inrättande av en särskild avtalsbyrå inom det tilltänkta försvarsväsendets industriverk.

Statens sakrevisions förhållande till andra revisionsorgan.

Vid sina överväganden rörande statens sakrevisions arbetsuppgifter har revisionsutredningen närmast utgått från de förhållanden, som kunna antagas komma att råda efter det nuvarande krislägets upphörande. Det skulle nämligen enligt revisionsutredningens uppfattning ur flera synpunkter vara mindre lämpligt, att sakrevisionen från början av sin verksamhet betungades med uppgiften att granska den av den nuvarande försvarsberedskapen betingade omfattande ekonomiska förvaltningen liksom ock de egentliga krisorganens verksamhet.

Då det torde vara praktiskt taget ogenomförbart att skilja mellan beredskapsutgifterna och övriga kostnader för försvarsväsendet, anser revisionsutredningen, att sakrevisionen bör övertaga granskningen av den militära förvaltningen först vid en tidpunkt, då den nu rådande försvarsberedskapen avvecklats. Under övergångsperioden bör krisrevisionen tillsvidare fortsätta sin verksamhet. Erforderligt samarbete mellan krisrevisionen och det nya sakrevisionsorganet bör dock under denna övergångstid upprätthållas. Vad nu sagts om försvarsväsendet gäller i tillämpliga delar även om krisförvaltningen, vilken alltså torde böra granskas av krisrevisionen, så länge denna institution bibehålles.

Vad angår förhållandet mellan statens sakrevision och besparingsberedningen, har tidigare framhållits, att de av beredningen planerade, ännu ej avslutade undersökningarna rörande kontors- och personalorganisationen inom vissa ämbetsverk torde böra fullföljas i särskild ordning. Detta bör dock ej utgöra hinder för att statens sakrevision kan upptaga till behandling särskilda organisationsspörsmål, som ligga vid sidan av besparingsberedningens berörda undersökningar.

Revisionsutredningen övergår härefter till frågan, huruvida och i vad mån statens sakrevision bör ersätta redan förefintliga eller tilltänkta organ för saklig revision inom statsförvaltningen.

De uppgifter, som nu ankomma på överrevisorerna vid statens järnvägar och vattenfallsverk, äro uppenbarligen av den beskaffenhet att de böra överföras på statens sakrevision. Att statens affärsdrivande verk böra bliva föremål för ständig översyn ur saklig synpunkt beröres i följande avsnitt av utredningens betänkande. I detta sammanhang torde emellertid böra framhållas, att det möjligen kan föreligga skäl att, i avvaktan på att statens sakrevision hunnit organiseras och närmare planlägga sitt arbete, övergångsvis låta ifrågavarande revisorer fortsätta sin verksamhet ett eller annat år. Det

bör i så fall ankomma på statens sakrevision att vid lämplig tidpunkt hos Kungl. Maj:t göra framställning angående övertagande av sagda överrevisorer's verksamhet.

Vad beträffar den särskilda överrevisionen vid statens arbetsmarknads-kommission må erinras, att denna revision inrättades år 1922 för granskning av den dåvarande arbetslöshetskommissionens förvaltning. Sistnämnda myndighets uppgifter övertogos vid omorganisation år 1940 av arbetsmarknads-kommissionen. Ifrågavarande överrevision omhänderhar jämväl den kame-rala räkenskapsgranskningen, för vilket ändamål till överrevisorernas förfo-gande ställts särskild personal.

I arbetsmarknadskommissionens instruktion av år 1940 anges såsom ett åliggande för kommissionen att under Kungl. Maj:t handhava ledningen av den under rådande utomordentliga förhållanden erforderliga regleringen av arbetskraftens användning samt viss hjälpverksamhet, som äger samband därmed. Vid behandlingen av frågan om organisationen av arbetsmarknads-kommissionen anförde föredragande departementschefen i proposition nr 216 till 1940 års riksdag, att med hänsyn till omfattningen och beskaffenhe-ten av de allmänna arbeten, som utfördes eller bekostades genom kommis-sionen, en särskild revision av denna verksamhet vore värdefull och borde bi-behållas.

Även om arbetsmarknadskommissionens nuvarande organisation och verk-samhet föranletts av rådande krisläge, synes kommissionen icke vara att betrakta såsom ett krisorgan i egentlig mening. Kommissionens verksamhet torde med all sannolikhet även för framtiden komma att bestå i någon form. Revisionsutredningen håller före, att den sakliga granskningen av kommis-sionens förvaltning principiellt bör anförtros åt statens sakrevision. Vid en sådan lösning synes den kamerala granskningen av arbetsmarknadskommis-sionens räkenskaper böra uppdragas åt annat revisionsorgan, närmast riks-räkenskapsverket. Frågan vid vilken tidpunkt den sakliga granskningen av arbetsmarknadskommissionens förvaltning bör övertagas av statens sakrevi-sion synes dock böra lämnas öppen, till dess kommissionens framtida verk-samhet och arbetsuppgifter kunna närmare överblickas. Under nuvarande krisförhållanden torde alltså överrevisionen vid kommissionen alltjämt böra fungera, varvid dock kontakt med statens sakrevision bör upprätthållas.

På sätt tidigare omförmäلت har i propositionen till 1942 års riksdag angående förstatligandet av den allmänna väghållningen på landet förordats in-rättande av en särskild överrevision för kontroll ur saklig synpunkt av väg-förvaltningen. Föredragande departementschefen uttalade emellertid, att då han tillstyrkt, att en överrevision komme till stånd redan från början, han därmed icke velat taga slutlig ställning till, huru denna revision borde när-mare utformas. Då berörda proposition endast gick ut på ett godkännande i princip av de däri angivna riktlinjerna för vägväsendets förstatligande, fö-religger icke från riksdagens sida något beslut om inrättande av överreviso-rer för vägförvaltningen, även om riksdagen uttalat sig för en dylik an-ordning.

Därest, som revisionsutredningen håller före, statens sakrevision kan vara i funktion vid den tidpunkt — den 1 januari 1944 — då vägväsendets förstatligande avses skola genomföras, saknas enligt utredningens mening tillräcklig anledning att inrätta särskilda överrevisorer för vägväsendet. Den sakliga granskning, som skulle påläggas de ifrågasatta överrevisorerna, synes nämligen med fördel kunna utövas av statens sakrevision.

Den granskning i sakligt hänseende av de statliga sinnessjukhusens m. fl. anstalters ekonomiska förvaltning, som medicinalstyrelsen utövar och som jämväl är förbunden med kameral räkningsgranskning, är närmast att betrakta såsom ett led i den medicinalstyrelsen åliggande interna kontrollen av ifrågavarande förvaltningsverksamhet. Denna granskning bör fördensskull bibehållas även efter det statens sakrevision inrättats. Sakrevisionens granskning kommer i viss mån att komplettera medicinalstyrelsens kontroll. De med anledning av medicinalstyrelsens granskning upprättade redogörelserna böra regelmässigt delgivas sakrevisionen.

Frågan angående den tekniska revisionen inom försvarsväsendet har berörts av 1941 års förvaltningsutredning, som framhållit, att den för denna revision väsentliga arbetsuppgiften — att ur ekonomisk synpunkt granska vidtagna förvaltningsåtgärder — kommit att utgöra allenast en mindre del av dess verksamhet. Efter att hava antytt vissa möjligheter att överflytta den tekniska revisionens uppgifter till andra organ har förvaltningsutredningen uttalat, att i avbidan på resultatet av utredningen om upprättande av en statlig sakrevision några väsentliga ändringar i den tekniska revisionens ställning och uppgifter icke borde vidtagas. Förvaltningsutredningen har emellertid föreslagit, att benämningen »teknisk revision» utbytes mot beteckningen »förrådskontroll», såsom ett mera riktigt uttryck för innebörden av ifrågavarande verksamhet.

I sitt den 16 juni 1942 avgivna yttrande över förvaltningsutredningens förslag anförde revisionsutredningen i denna fråga bland annat följande:

»Såsom ovan framhållits är den tekniska revisionen inom försvarsväsendet, sådan den för närvarande bedrives, av övervägande kameral natur. Dess granskningsmaterial sammanfaller också i viss omfattning med den kamerala specialrevisionens. 1941 års förvaltningsutredning har emellertid på anförda skäl avvisat tanken, att den tekniska revisionens uppgifter, sådana de nu verkligen tillgodoses, skulle överflyttas till den tilltänkta revisionsavdelningen i civilförvaltningen. Det synes revisionsutredningen, att de skäl, som anförts mot en dylik överflyttning, knappast äro fullt bärande. Enligt revisionsutredningens uppfattning torde det i allmänhet vara för de centrala förvaltningsmyndigheterna tillräckligt, om inom dessa såsom hjälporgan inrättades »statistiska kontor» på sätt förvaltningsutredningen alternativt antytt.

Även om vissa organ för den interna militära förvaltningskontrollen komma att bibehållas inom försvarsväsendets olika centrala förvaltningsmyndigheter, bör det givetvis undvikas att i samband med den förestående omläggningen av den centrala militära förvaltningen träffa sådana anstalter, att den blivande organisationen av den statliga sakrevisionen föregripes.»

Enligt revisionsutredningens uppfattning bör den sakliga revisionen av hela den militära förvaltningen efter försvarsberedskapens upphörande anför-

tros åt statens sakrevision. Under sådana förhållanden torde någon förstärkning av den inom försvarsväsendet verkande tekniska revisionen icke erfordras med hänsyn till behovet av rent saklig granskning. Därest den nuvarande tekniska revisionen i enlighet med förvaltningsutredningens förslag bibehålles, ehuru under benämningen förrådskontroll, böra dock vid denna kontroll, liksom vid den kamerala revisionen i övrigt, de sakliga synpunkterna givetvis beaktas. Statens sakrevision bör emellertid vid sin granskning av den militära förvaltningen tillse, att den interna förvaltningskontrollen fungerar effektivt.

Vad härefter angår statens sakrevisions förhållande till de kamerala revisionsorganen, bör framhållas, att tillkomsten av sakrevisionsinstitutet i och för sig icke kommer att inverka på den kamerala revisionens arbete. Inrättandet av statens sakrevision bör sålunda icke föranleda, att den kamerala revisionen skulle upphöra att uppmärksamma och beivra ur saklig synpunkt felaktiga ekonomiska dispositioner, även om formell anmärkning icke kan framställas. Under vissa förhållanden torde det emellertid visa sig lämpligt, att det kamerala revisionsorganet hos statens sakrevision gör anmälan om sådana missförhållanden, som konstaterats vid räkenskapsgranskningen men vari rättelse ej kunnat åvägbringas.

Vad nu sagts gäller icke blott specialrevisionerna utan även riksräkenskapsverket. Tillskapandet av ett självständigt centralt institut för sakrevision inom statsförvaltningen bör sålunda icke medföra minskning av riksräkenskapsverkets befogenhet att verkställa sådan saklig granskning, vartill själva räkenskapsgranskningen kan giva impulser. Denna granskning torde emellertid komma att väsentligen begränsa sig till att efterse, om gällande författningar tillämpats på ett sätt, som ger ett sakligt tillfredsställande resultat, samt till att taga under omprövning, om nya eller ändrade bestämmelser kunna vara av nöden. Någon konkurrens med statens sakrevision behöver fördenskull ej uppstå. Då riksräkenskapsverket förutsättes bedriva sin granskning i samarbete med statens sakrevision samt tillhandahålla denna nödiga upplysningar angående resultatet av ifrågavarande granskning, vill revisionsutredningen ifrågasätta, om icke en särskild tjänsteman inom riksräkenskapsverket skulle kunna avses för uppehållande av kontakten mellan verket och statens sakrevision. Utredningen förutsätter även, att riksräkenskapsverket regelmässigt lämnar sakrevisionen uppgifter angående ämbetsverkets sakliga granskning ävensom avskrifter av verkets månatliga sammanställningar över statsverkets inkomster och utgifter m. m.

Statens sakrevisions granskningsområde kommer att i stort sett sammanfalla med statsrevisorernas, om man bortser från de under riksdagen lydande banko- och riksgäldsverken. Olikheter i fråga om den konstitutionella ställningen samt verksamhetsformerna måste dock medföra vissa skiljaktigheter i fråga om de båda revisionsorganens verkningssätt.

Statsrevisorerna hava sålunda i egenskap av ett riksdagens organ att

granska statsförvaltningen även ur andra synpunkter än de rent ekonomiska. Statens sakrevisions huvuduppgift avses däremot bliva granskning av förvaltningens ändamålsenlighet ur ekonomiska synpunkter, ehuru väl även härvidlag andra allmänna intressen böra ägnas erforderligt beaktande.

Såsom organ för riksdagen äro statsrevisorerna i sitt arbetssätt i så måtto principiellt bundna, att de icke kunna träda i direkt förbindelse med förvaltningsorganen i annan mån än genom inhämtande av upplysningar. Statens sakrevision förutsättes däremot komma att stå i omedelbar kontakt med myndigheterna och kunna genom förhandlingar och skriftväxling åstadkomma rättelse i sådana förhållanden, som befunnits vara ekonomiskt otillfredsställande.

Vidare är att märka, att statsrevisorerna endast äro samlade under en del av året, vilket medför viss begränsning av möjligheterna för dem att genomföra mera tidskrävande undersökningar.

Nu nämnda förhållanden utgöra emellertid icke hinder för att ett visst samarbete äger rum mellan statsrevisorerna och statens sakrevision, så att de båda institutionerna i viss mån komplettera varandra. Det är sålunda tänkbart att åt sakrevisionen kan anförtros att fullfölja vissa undersökningar, vilka statsrevisorerna påbörjat men ej hunnit avsluta.

För att statens sakrevision i lämplig omfattning skall kunna bliva ett komplement till statsrevisionen, och för att samtidigt onödigt dubbelarbete skall kunna undvikas, är det angeläget, att de båda revisionsorganen uppehålla nära kontakt med varandra. Detta torde lämpligast kunna ske genom samarbete mellan de båda revisionsorganens kanslichefer. Några särskilda föreskrifter härom torde emellertid ej erfordras. Givetvis böra statsrevisorerna tillställas den revisionsberättelse, som statens sakrevision avses skola årligen ingiva till Kungl. Maj:t.

Statens sakrevisions arbetsätt.

För de nu förefintliga organen för saklig revision inom statsförvaltningen äro några närmare föreskrifter rörande arbetsformerna icke meddelade. Enligt revisionsutredningens uppfattning bör ej heller statens sakrevision bindas genom i detalj gående bestämmelser rörande arbetets bedrivande. Överhuvudtaget bör sakrevisionen i sin verksamhet vara obunden av hämmande byråkratiska former. Det synes emellertid revisionsutredningen lämpligt att här något beröra arbetsättet inom sakrevisionen.

På grund av splittringen av den nuvarande sakliga revisionen inom statsförvaltningen kan denna revision icke grundas på några jämförelser mellan de skilda myndigheternas sätt att handhava den ekonomiska förvaltningen. För att statens sakrevision i görligaste mån skall kunna avhjälpa denna brist, bör revisionen så långt möjligt verkställa jämförande systematiska undersökningar över större delar av statsförvaltningen. Vid en dylik allmän översyn kunna erfarenheterna från ett förvaltningsområde tillgodogöras för granskning av andra områden. På så sätt erhålles ett jämförelsematerial, vilket kan tjäna såsom underlag för ett bedömande ur ekonomisk synpunkt, huru de särskilda myndigheterna fullgöra sina uppgifter.

Beträffande själva revisionsarbetets fördelning inom statens sakrevision kunna olika alternativ komma i fråga. I första hand erbjuder sig den lösningen, att granskningen uppdelas efter förvaltningsområden. I enlighet därmed skulle exempelvis en avdelning av revisionen kunna kontrollera försvarsväsendets förvaltning, en annan avdelning de affärsdrivande verken och viss bolagsdriven verksamhet samt en tredje avdelning allmänna civilförvaltningen och övriga områden, som falla under statens sakrevisions verksamhet. Efter en liknande princip har såväl statsrevisorernas som besparingsberedningens arbete i huvudsak fördelats. Åt en av besparingsberedningens delegationer har emellertid uppdragits att utföra organisationsundersökningar inom skilda förvaltningsgrenar.

Ett annat alternativ vore en fördelning av revisionsarbetet efter förvaltningsfunktioner, så att exempelvis ärenden rörande myndigheternas upphandlingar granskades inom en avdelning, organisationsfrågor handlades inom en annan avdelning o. s. v. En dylik arbetsfördelning skulle underlätta systematiska undersökningar över hela statsförvaltningen eller större delar därav.

En kombination av de båda nämnda alternativen synes även kunna komma i betraktande. Därvid skulle arbetsfördelningen kunna ske exempelvis så,

att en revisionsavdelning kontrollerade de affärsdrivande verkens och vägväsendets förvaltning samt därjämte övriga myndigheters större upphandlingar såsom försvarsväsendets materiel- och livsmedelsinköp o. dyl. Åt en annan avdelning skulle kunna uppdragas granskningen av försvarsväsendets förvaltning i övrigt. En tredje avdelning slutligen skulle kunna verkställa förutom generell granskning av den allmänna civilförvaltningen jämväl undersökningar beträffande organisationsfrågor inom hela statsförvaltningen.

Revisionsutredningen anser, att frågan om fördelningen av arbetsuppgifterna inom statens sakrevision åtminstone till en början, intill dess närmare erfarenhet vunnits om revisionsarbetets bedrivande, bör regleras av styrelsen för sakrevisionen. Detta gäller även frågan, i vad mån medlemmarna av styrelsen böra direkt deltaga i arbetet på eventuella avdelningar inom revisionen.

Statens sakrevision avses med det föreliggande förslaget ej skola utbyggas i sådan omfattning, att den kan medhinna en årlig granskning av hela statsförvaltningen. En sådan omfattande och kostnadskrävande granskning synes icke heller oundgängligen behöfelig, därest revisionen ordnas planmässigt och rationellt. En tillräckligt effektiv sakrevision synes i allmänhet kunna ernås, om statens sakrevision — förutom stickprovsmässiga undersökningar i avseende å särskilda förvaltningsgrenar — årligen företar systematisk granskning beträffande vissa förvaltningsfunktioner, som äro av mera allmän räckvidd eller större betydelse. Från denna allmänna regel för granskningens bedrivande synes dock, såsom ovan antytt, såtillvida böra göras undantag, att samtliga affärsdrivande verk, på sätt nu äger rum vid statens järnvägar och vattenfallsverk, böra underkastas årlig granskning. Vidare bör vägväsendet liksom den militära förvaltningen årligen göras till föremål för ingående granskning. I övrigt bör det anförtros åt sakrevisionens styrelse att avgöra, vilka olika områden av förvaltningen, som under ett visst år böra särskilt undersökas.

I syfte att erhålla ett för revisionen grundläggande upplysningsmaterial rörande statsförvaltningen synes statens sakrevision böra beträffande varje ämbetsverk och institution, som kan bliva föremål för dess granskning, införskaffa instruktionsföreskrifter, arbetsordning, detaljerade uppgifter angående förvaltningsverksamhetens art och organisation, antalet ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän samt dessas arbetsförhållanden och dylikt. Det bör tillses, att dessa uppgifter ständigt hållas aktuella. Vidare böra prisuppgifter rörande materiel och förnödenheter, som upphandlas i större omfattning inom statsförvaltningen, ävensom uppgifter angående arbetslöner och kollektivavtal insamlas för att komma till användning vid revisionen. Statens sakrevision bör vidare tillhandahållas sådant statistiskt material rörande driftsekonomi m. m., som sammanställas inom de förvaltande verken.

Därest — såsom revisionsutredningen förutsätter — de kamerala revisionsorganen framdeles åläggas att avgiva årliga berättelser över sin verksamhet, böra dessa berättelser självfallet tillställas statens sakrevision. Även sådana

revisionsberättelser, som av särskilda revisorer avgivas över granskningen av bolagsdriven verksamhet, som faller under statens sakrevision, böra delgivas revisionen.

Statens sakrevision bör även införskaffa underlag för sin verksamhet genom inspektioner och besök vid statsverket tillhörande ämbetsverk, institutioner och anläggningar.

Av vikt är att granskningen inom statens sakrevision följer så snabbt som möjligt på förvaltningsåtgärderna. Ju längre revisionen fördröjes, desto större bli nämligen de ekonomiska konsekvenserna av felaktiga förfaranden inom förvaltningen.

Med hänsyn till att statens sakrevisions granskningsverksamhet avses skola få en väsentligen positiv inriktning, varvid dess målsättning bör vara att åstadkomma besparingar och rationalisering inom statsförvaltningen, bör revisionens verksamhet bedrivas i nära kontakt med förvaltningsmyndigheterna. I första hand bör sakrevisionen eftersträva att genomföra sina förslag i samförstånd med vederbörande förvaltningsmyndighet. För det fall att myndigheten icke går sakrevisionens synpunkter till mötes eller revisionens förslag äro av sådan räckvidd, att föregående samråd med alla ifrågakommande myndigheter är uteslutet, bör sakrevisionen underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

I likhet med krisrevisionen avses statens sakrevision ej skola äga domsrätt i anmärkningsmål. Därest vid sakrevisionens granskning skulle påträffas felaktigheter, som böra behandlas i den kamerala revisionens former, bör sakrevisionen hänskjuta ärendet till riksräkenskapsverket eller vederbörande specialrevision. För sådant fall bör statens sakrevision icke själv väcka talan hos det kamerala revisionsorganet utan i form av vanlig tjänsteskrivelse lämna redogörelse för den utredning, som utförts inom sakrevisionen, samt ange revisionens egen uppfattning i frågan. I detta sammanhang må påpekas, att därest vid den sakliga granskningen konstateras missförhållanden eller försummelse av svårare art, statens sakrevision bör — efter den utredning, som lämpligen kan verkställas inom revisionen — hos vederbörande myndighet påkalla det ingripande, vartill omständigheterna må förledda.

Utöver de skrivelser till Kungl. Maj:t, vartill den sakliga granskningen i särskilda fall må giva anledning, bör statens sakrevision till Kungl. Maj:t avgiva en årlig berättelse över sin verksamhet och de viktigaste iakttagelser, som gjorts vid revisionen. För de affärsdrivande verkens vidkommande kan det måhända befinnas lämpligt, att statens sakrevision avgiver särskilda berättelser. Detsamma gäller vägväsendet, efter dettas förstatligande. Därest berättelserna successivt upprättas, torde de kunna färdigställas så snabbt, att de föreligga redan på hösten närmast efter vederbörande budgetårs utgång.

Revisionsutredningen har icke ansett sig böra utarbета något förslag till instruktion för statens sakrevision. De instruktionsbestämmelser, som erfordras för sakrevisionens första verksamhetstid, böra, på sätt skett beträffande statens krisrevision, innehålla föreskrifter rörande allenast huvudlinjerna för sakrevisionens verksamhet och kunna därför göras relativt kortfattade. Med stöd av erfarenheterna under de första verksamhetsåren bör sakrevisionens styrelse sedermera kunna framlägga närmare förslag angående sakrevisionens arbetsformer, i den mån dessa böra regleras genom bestämmelser utfärdade av Kungl. Maj:t.

Statens sakrevisions organisation.

Av vad i det föregående anförts rörande statens sakrevisions uppgifter framgår, att dessa komma att bli av helt annan natur än den kamerala revisionens. Sakrevisionens granskning sträcker sig bortom författningsbestämmelsernas verkningskrets. Genom sakrevisionen påvisas nämligen bristfälligheter, vilka uppstått av andra orsaker än formella fel och oriktig tolkning eller åsidosättande av administrativt-rättsliga föreskrifter. Det organ, vilket skall verkställa saklig granskning över hela statsförvaltningen, måste fördenskull äga tillgång till arbetskraft med erfarenhet både från offentlig och enskild förvaltningsverksamhet, samtidigt som detsamma utåt bör kunna verka med erforderlig auktoritet.

Med ovan angivna synpunkter för ögonen har revisionsutredningen i det följande sökt uppdraga huvudlinjerna för statens sakrevisions organisation.

Styrelsen.

För att statens sakrevision skall erhålla erforderlig stadga och auktoritet bör enligt utredningens mening detta organ ledas av en särskild styrelse, inom vilken ekonomisk sakkunskap och erfarenhet från skilda områden är representerad. Styrelsens ordförande bör tillika vara revisionsorganets verkställande ledamot. För undvikande av att ärendenas handläggning inom styrelsen skall bli alltför tyngande synes antalet styrelseledamöter böra begränsas till högst sju, ordföranden inberäknad. Enär det å andra sidan synes angeläget, att vid styrelsens sammansättning kravet på mångsidighet beträffande styrelseledamöternas sakkunskap inom olika områden tillgodoses så långt möjligt, och då det därjämte kan befinnas ändamålsenligt att vid behov organisera styrelsens arbete på underutskott eller avdelningar, vill det synas, att antalet ledamöter ej heller bör sättas lägre än sju.

På ordföranden i styrelsen och tillika chefen för statens sakrevision avses komma att läggas mycket krävande arbetsuppgifter. Han skall sålunda vara den egentliga ledaren för revisionens arbete och i främsta rummet taga initiativ till revisionens undersökningar och utredningar av olika slag. Med hänsyn till att inom sakrevisionen komma att behandlas frågor, som kräva bedömanden av statsförvaltningen ur allmänna, praktiska och affärsmässiga synpunkter, är det av särskild vikt att ordföranden äger stor ekonomisk erfarenhet från offentlig eller enskild verksamhet samt är förtrogen med frågor rörande förvaltningsorganisation. Då det understundom förekommer

övergång från statlig och kommunal förvaltning till enskild tjänst och tvärtom, bör det ej vara uteslutet att såsom ordförande kunna förvärva en person med erfarenhet från såväl offentlig förvaltning som enskild verksamhet. En förutsättning för att en person i enskild tjänst skall ställa sig till förfogande för uppgiften i fråga torde dock i allmänhet vara, att vederbörande icke helt behöver avkopplas från sin tidigare verksamhet. Ett annat skäl för nämnda anordning är, att ordföranden, i likhet med ledamöterna, avses skola utses allenast för viss, relativt kort tid.

Styrelsens övriga ledamöter böra, såsom nämnts, utses med tanke på att styrelsen kommer att inom sig besitta erfarenhet från verksamhetsområden av skilda slag. Med hänsyn till att frågor av teknisk och merkantil art ofta torde uppkomma vid den sakliga granskningen — särskilt i avseende å de affärsdrivande verken och försvarsförvaltningen — anser utredningen det angeläget, att i styrelsen komma att ingå personer med framstående sakkunskap i dylika frågor. Detta är så mycket mera påkallat, som det förutsättes, att åt ledamöterna skall kunna anförtros utförande av särskilda utredningsuppdrag, givetvis med biträde av revisionens kanslipersonal.

För att sakrevisionen skall kunna utnyttja den erfarenhet, som samlats vid den kamerala revisionen, synes det utredningen önskvärt, att en representant för riksräkenskapsverket ingår som ledamot i styrelsen. Därvid bör i första hand en medlem av riksräkenskapsverkets styrelse ifrågakomma. Beträffande denne ledamot synes särskild ersättare böra utses.

I fråga om övriga ledamöter synas några suppleanter icke vara erforderliga.

Ordföranden och ledamöterna böra utses för en period av förslagsvis fyra år. Enär det kan visa sig vara till gagn för revisionsarbetet, att en ledamot med särskilda kvalifikationer under längre tid än fyra år knytes till styrelsen, bör möjlighet till förlängning av uppdraget förefinnas. För att erhålla en successiv förnyelse av styrelsen torde vid sakrevisionens inrättande förslagsvis tre av ledamöterna böra utses för allenast två år.

Styrelsen bör vara beslutsmässig, då minst fem ledamöter eller, därest samtliga äro om beslutet ense, fyra ledamöter äro närvarande vid sammanträdet. På styrelsens avgörande i plenum böra emellertid endast ankomma ärenden av större vikt eller principiell betydelse. Mindre viktiga ärenden böra kunna avgöras på enklare sätt, förslagsvis av ordföranden och två ledamöter eller av ordföranden ensam.

Sakrevisionens styrelse bör sammanträda så ofta förhållandena det påkalla. I genomsnitt torde kunna räknas med 2 å 3 plenisammanträden i månaden.

För att säkerställa möjligheten att till ordförande i sakrevisionens styrelse erhålla en fullt kvalificerad person bör avlöningen till denne vara jämförelsevis hög. Utredningen förordar att ett visst maximiarvode bestämmes, avsett för ordförande med full tjänstgöring. Vid reducerad tjänstgöring bör arvudet kunna nedsättas genom beslut av Kungl. Maj:t.

Till styrelsens övriga ledamöter torde ersättning lämpligen böra utgå dels med ett fast månadsarvode, dels ock med ett arvode för sammanträdesdag. Därutöver bör ledamot efter prövning av Kungl. Maj:t kunna tillerkännas ersättning för mistade avlöningsförmåner. För resor till och från sammanträdena böra styrelsens ledamöter äga uppbära särskild gottgörelse.

Till frågan om storleken av ersättningen åt styrelsens ordförande och övriga ledamöter återkommer utredningen i avsnittet rörande kostnadsberäkningarna.

Kanslipersonalen.

Statens sakrevisions personalorganisation bör givas en jämförelsevis stor elasticitet. Sakrevisionen torde under normala fredsförhållanden, då den statliga förvaltningsapparaten fungerar utan större svårigheter, kunna utföra sina undersökningar med en relativt fåtalig personal. Under kristider, då statshushållningen utsättes för påfrestningar genom ökning av utgifterna eller minskning av inkomstflödet, lärer däremot den sakliga revisionen få intensifieras, varav torde följa behov av viss förstärkning av revisionspersonalen. Jämväl med hänsyn till arbetsuppgifternas art synes det revisionsutredningen, att personalen ej bör i den omfattning, som eljest är vanlig inom statsförvaltningen, tillförsäkras fast anställning. Detta är betingat jämväl därav att för större specialundersökningar i regel torde komma att anlitas biträde av särskilt tillkallade sakkunniga. För att begränsa behovet av personal inom statens sakrevision bör denna erhålla befogenhet att från vederbörande ämbetsverk infordra erforderliga utredningar, liksom verken givetvis böra tillhandagå med alla handlingar och uppgifter, varav sakrevisionen är i behov för sitt arbete.

Vad därefter angår personalens kvalifikationer, må framhållas vikten av att den personal, som tages i anspråk för mera krävande arbetsuppgifter inom statens sakrevision, äger härför nödvändig kompetens. Härmed avses ej, att befattningshavarna skola hava avlagt viss examen. Av större betydelse är att tjänstemännen genom föregående praktisk verksamhet i allmän eller enskild tjänst förskaffat sig kännedom om ekonomiska förvaltningsfrågor samt ådagalagt intresse och fallenhet för det arbete, som sakrevisionen innebär. Av tjänstemännen bör vidare krävas förmåga att självständigt bedöma, på vilket sätt erforderliga undersökningar lämpligen böra bedrivas. För anställning hos sakrevisionen synas böra ifrågakomma, förutom tjänstemän med erfarenhet från statlig förvaltnings- och revisionsverksamhet, personer med praktik i fråga om revision av privata industri- och affärsföretag. Därjämte torde någon person med sakkunskap beträffande upphandling av viktigare förnödenheter och industriprodukter, såsom bränsle av olika slag, trä- och järnvaror, beklädnadsvaror, maskiner och dylikt, böra anställas för granskningen av myndigheternas anskaffningar. Vad angår den

mera fria och såväl tekniskt som kommersiellt betonade förvaltningsverksamhet, som utövas av de affärsdrivande verken och de statliga bolagen, kräves för en saklig granskning av denna verksamhet även tekniskt och merkantilt erfaren personal. Vidare torde det vara av vikt för sakrevisionen att i och för undersökningar rörande förvaltningsarbetets effektivisering äga tillgång till krafter med erfarenhet beträffande personalorganisationsfrågor. Det låter sig emellertid icke på förhand bedöma, i vilken mån för undersökningar av mera specialbetonad beskaffenhet kan tagas i anspråk den hos sakrevisionen anställda personalen eller i stället tillfälligt bör anlitas expertis inom eller utom statsförvaltningen.

Revisionsutredningen anser, att några nömerande bestämmelser angående villkoren för vinnande av anställning hos statens sakrevision icke böra fastställas. Det synes kunna överlåtas åt sakrevisionens styrelse att i varje särskilt fall fritt bedöma vederbörandes lämplighet. I allmänhet torde få förutsättas att någon tids provtjänstgöring måste föregå mera stadigvarande anställning hos sakrevisionen.

Då det i åtskilliga fall kan finnas angeläget, att ärenden, som handläggas inom sakrevisionen, icke meddelas utomstående, bör personalen kunna åläggas viss diskretionsplikt.

Såsom personalchef och ledare för det dagliga arbetet bör anställas en kanslichef. Denne bör närvara vid styrelsens sammanträden och vid övriga föredragningar inför chefen samt själv tjänstgöra såsom föredragande i viktigare ärenden.

Förutom kanslichefen erfordras för utförande av självständiga utredningar och undersökningar ett antal väl kvalificerade revisionstjänstemän. Såsom biträden åt dessa och åt särskilt tillkallade sakkunniga torde böra anställas erforderligt antal assistenter. Till frågan, huru många tjänstemän inom dessa kategorier, som böra anställas, återkommer utredningen i det följande.

I avseende å den personal, som erfordras för registratörsrådgöring, räknearbete, stenografering och maskinskrivning ävensom för budskickning och vaktgöring, synes på förhand ej böra göras någon uppdelning på olika befattningar utan endast anvisas ett lämpligt avpassat anslagsbelopp.

Vidkommande därefter anställningsformerna för personalen inom statens sakrevision anser utredningen det lämpligast, att personalen till en början, innan det nya revisionsorganet färdigorganiserats och vunnit stadga, anställas tillsvidare eller på bestämd, kortare tid.

För att säkerställa tillgången på arbetskraft för mera krävande utredningar torde det sannolikt bliva erforderligt, att de mera kvalificerade tjänstemännen efter viss tjänstgöringstid kunna erhålla möjlighet till en fastare anställning. Utredningen, som anser att tillsättning genom fullmakt eller konstitutorial av befattningar vid det tilltänkta sakrevisionsorganet icke bör ifrågakomma, vill närmast sätta ifråga en anställningsform liknande den, som för närvarande tillämpas beträffande bland andra vissa tjänste-

män vid konjunkturinstitutet. Ifrågavarande tjänstemän äro innehavare av medelst förordnande för begränsad anställningstid (10 år) tillsatta befattningar, vilka äro pensionsgrundande. För statens sakrevision bör en dylik anställningsform kunna underlätta rekryteringen av kvalificerad arbetskraft. Samtidigt bör nämnda anställningsform möjliggöra en önskvärd förnyelse av personalen. Det är nämligen för ett revisionsorgan med här ifrågavarande uppgift av största betydelse, att en anda av uppslagsrikedom och initiativförmåga ständigt hålles vid liv bland befattningshavarna.

Beträffande avlöningsförmånerna till kanslipersonalen hos statens sakrevision under upporganisationstiden yttrar sig revisionsutredningen i nästa avsnitt.

Enligt utredningens mening bör det anförtros åt sakrevisionens styrelse att utforma detaljerna i det nya organets personalorganisation under dess första verksamhetsår. Frågan om tillskapandet av en mera fast organisation för sakrevisionens verksamhet måste däremot anstå, tills dess erfarenhet vunnits angående det mera stadigvarande behovet av arbetskraft för olika uppgifter.

Personalbehov och kostnadsberäkningar.

I föregående avsnitt har revisionsutredningen angivit vissa huvudlinjer för statens sakrevisions organisation. I fråga om styrelsens sammansättning har utredningen ansett sig kunna framställa mera preciserade förslag. Beträffande åter personaluppsättningen har detta icke funnits lämpligt, då nämligen styrelsen ansetts böra äga viss frihet att bestämma om personalens användning för olika uppgifter. Även om de kostnadsberäkningar, som i det följande framläggas i fråga om kanslipersonalen, måste utgå från vissa antaganden beträffande personantal och lönesättning, böra de anslagsbelopp, som sålunda framräknas, väsentligen betraktas som en ram, inom vilken styrelsen äger att röra sig tämligen fritt.

Vad först angår styrelsen, har revisionsutredningen i det föregående framhållit, att ersättningen till ordföranden bör tillmätas så, att för denna post kan förvärvas en framstående arbetskraft. I anslutning härtill anser utredningen, att arvodet till ordföranden bör kunna utgå med intill 24 000 kronor, under förutsättning att ordföranden tages i anspråk för uppgiften i ungefär samma utsträckning, som plägar krävas av en verkschef inom statsförvaltningen.

Såsom även antytts i det föregående bör det ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga nedsättning i arvodet, därest det skulle visa sig, att ordförandens arbetskraft icke kommer att tagas i anspråk i full utsträckning. Detsamma bör gälla, därest i undantagsfall till ordförande skulle utses person, som åtnjuter pension på grund av förut innehavd anställning. Till den eventuella nedsättning i arvodet, som bör vidtagas under nu angivna förutsättningar, har emellertid icke hänsyn tagits vid kostnadsberäkningen.

I fråga om styrelsens övriga ledamöter vill utredningen föreslå, att dessa tillerkännas ett fast årligt arvode av 2 400 kronor. Därutöver böra de för varje plenisammanträde erhålla dagarvode, förslagsvis med 30 kronor. För dagar, varunder ledamot utför annat arbete inom statens sakrevision, då han exempelvis jämte ordföranden deltar i behandlingen av mindre viktiga ärenden, ävensom för dagar, för vilka traktamentsersättning vid besöks- och inspektionsresor beräknas, torde dagarvode kunna utgå med reducerat belopp.

Med ledning av vad nu anförts beräknar revisionsutredningen den sammanlagda årliga kostnaden för ersättningar åt styrelsens ledamöter till 48 000 kronor enligt följande uppställning:

Årsarvode åt ordföranden.....	kronor	24 000
Årsarvoden åt övriga ledamöter	»	14 400
Dagarvoden för plenisammanträden	»	5 400
Dagarvoden i övrigt, ersättning för mistade löneförmåner m. m.	»	4 200
	Kronor	48 000.

Vid resor till och från plenisammanträden liksom under sammanträdesdagarna böra styrelseledamöter, vilka ej äro bosatta i Stockholm, åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass I B i allmänna rese-reglementet. Enahanda ersättning bör utgå till ordföranden och ledamöter vid resor för besök och inspektioner vid anstalter och anläggningar utom huvudstaden.

Enär detaljerna i statens sakrevisions personalorganisation icke kunna på förhand utformas, ställer det sig vanskligt att nu bedöma personalbehovet och fördenskillnad även att beräkna kostnaderna för avlöning åt personalen. Revisionsutredningen, som förutsätter, att krisrevisionen tillsvidare fullföljer sin verksamhet, utgår i den följande beräkningen från att någon särskild personal för granskning av försvarsväsendets och de statliga krisorganens förvaltning icke kommer att erfordras inom statens sakrevision under dess första verksamhetstid. Vid sådant förhållande läser sakrevisionens personalstock till en början kunna hållas relativt fåtalig. Då krisrevisionens arbetsuppgifter sedermera övertagas av statens sakrevision, får frågan om personalorganisationen upptagas till förnyat övervägande. Den för statens sakrevision därvid erforderliga personalförstärkningen torde kunna vinnas däri-genom, att krisrevisionens personal i lämplig omfattning överflyttas till sakrevisionen. Den härvid uppkommande kostnadsökningen för statens sakrevision kommer att mer än väl uppvägas av att kostnaderna för krisrevisionen helt försvinna.

Vad därefter angår de särskilda befattningshavarna, bör avlöningen till kanslichefen, med hänsyn till det ansvar och den arbetsbörda, som avses komma att åvila denne tjänsteman, sättas förhållandevis högt. Revisionsutredningen anser, att kanslichefen bör erhålla ett årligt arvode, som något överstiger slutavlöningen till en byråchef. En dylik befattningshavare, som är placerad i högsta löneklassen, åtnjuter för närvarande en årslön av in- emot 17 000 kronor, inberäknat rörligt tillägg och kristillägg. Med denna utgångspunkt synes kanslichefens årsarvode böra beräknas till 18 000 kronor. Å detta belopp bör — liksom beträffande arvoden i övrigt inom statens sakrevision — icke utgå några tillägg på grund av levnadskostnadsfördyringen. Därest till kanslichef utses en relativt ung tjänsteman, bör arvodet kunna, i varje fall att börja med, sättas till ett något lägre belopp än det nämnda.

Vidkommande sakrevisionens kanslipersonal i övrigt har revisionsutredningen redan givit uttryck åt den meningen att undersöknings- och revisionsarbetet inom statens sakrevision bör uppdelas på i huvudsak två olika kate-

gorier av tjänstemän, nämligen en grupp högre kvalificerade tjänstemän, här benämnda revisorer, och en grupp av yngre tjänstemän i assistents ställning. Beträffande avvägandet av antalet tjänstemän inom nu nämnda grupper vill utredningen framhålla, att antalet ej bör tilltagas alltför knappt, då eljest organisationen ej kommer att fullt utnyttjas och då ett tillskott av tjänstemän bör leda till ett förbättrat utbyte av granskningsverksamheten i sådan grad, att ökningen i lönekostnad mer än väl uppväges. Med utgångspunkt härifrån och med beaktande av personaluppsättningen inom statens krisrevision har utredningen ansett sig böra stanna vid att förorda, att antalet befattningshavare inom nu ifrågakvarande kategorier tillsvidare beräknas till åtta revisorer och samma antal assistenter.

För beräkningarna av löneförmånerna till revisorerna och assistenterna synes man böra utgå från visst genomsnittsbelopp för envar av de båda grupperna. Utredningen anser, att genomsnittsarvodet bör beräknas till för revisorerna 12 000 kronor och för assistenterna 7 000 kronor, allt för år räknat. Statens sakrevisions styrelse bör emellertid äga möjlighet att differentiera lönerna inom vardera befattningshavargruppen. Sålunda kan det befinnas lämpligt, att vissa befattningshavare tilldelas mera kvalificerat arbete än de övriga och fördenskull erhålla högre arvode. Vidare bör det stå styrelsen fritt att vidtaga erforderliga förskjutningar mellan de båda personalgrupperna.

Med utgångspunkt från vad sålunda anförts vill revisionsutredningen förorda, att tillsvidare för statens sakrevision tillämpas det lönesystem, som nu användes inom vissa centrala krisorgan. Enligt detta system hava befattningshavarna i lönehänseende fördelats på vissa lönegrupper. För varje grupp har fastställts en lägsta och en högsta månadslön. Inom dessa gränssbelopp äger vederbörande krisorgan själv bestämma lönen i varje särskilt fall. Med tillämpning av den för statens krisrevision enligt nämnda system fastställda löneplanen skulle sålunda för revisorerna hos statens sakrevision månadslönen vara lägst 700 och högst 1 100 kronor, medan däremot för assistenterna månadslönen skulle variera mellan lägst 400 och högst 750 kronor.

För kontors- och vaktpersonal synes böra anvisas ett avrundat belopp av förslagsvis 20 000 kronor för år. Även beträffande ifrågakvarande personal synes lönesystemet för krisorganen att börja med kunna tillämpas.

Jämväl i fråga om personalens avlöningsförhållanden i övrigt synes böra i tillämpliga delar gälla vad i sådant hänseende stadgats för befattningshavare vid statens krisorgan (kungörelsen den 18 april 1941). Nämnda stadganden innebära, bland annat, att befattningshavarna äga åtnjuta semester samt under vissa slag av tjänstledighet få bibehålla en del av lönen.

Revisionsutredningen förutsätter, att sedan statens sakrevision färdigorganiserats och arbetsuppgifterna för särskilda grupper av tjänstemän vunnit stadga, en fastare anställning i viss utsträckning beredes kanslipersonalen.

I anslutning till vad ovan anförts rörande personalbehov och avlöningsförmåner beräknar revisionsutredningen kostnaderna för avlöning åt kanslipersonalen i enlighet med följande uppställning:

Kanslichef	kronor	18 000
Revisorer och assistenter	»	152 000
Kontors- och vaktpersonal	»	20 000
		<hr/>
	Kronor	190 000.

I betraktande av att den hos statens sakrevision anställda revisionspersonalen avses skola bli jämförelsevis fåtalig, kan det ej förutsättas, att revisionens egen personal skall kunna besitta erfarenhet beträffande samtliga de områden, som falla inom revisionens granskningsområde. På grund härav lärer behovet av experter och sakkunniga inom sakrevisionen för specialutredningar av olika slag komma att bli relativt stort. Revisionsutredningen vill endast erinra om vad utredningen i annat sammanhang anfört angående den tekniskt och merkantilt betonade verksamheten inom affärsverken, vissa statliga bolag, försvarsväsendet, vägväsendet samt åtskilliga institutioner och anstalter. Erfarenheten har ock visat, att såväl krisrevisionen som besparingsberedningen i stor utsträckning måst anlita utomstående sakkunniga för särskilda undersökningar. Sålunda uppgingo krisrevisionens utgifter under budgetåret 1941/42 för detta ändamål till över 40 000 kronor.

Huru stort behovet av experter och sakkunniga åt statens sakrevision kan komma att bli under den första tiden är svårt att nu bedöma. Revisionsutredningen anser emellertid, att ett belopp av förslagsvis 25 000 kronor bör för ändamålet ställas till förfogande under det första verksamhetsåret.

Enligt de sålunda gjorda beräkningarna skulle de sammanlagda avlöningskostnaderna för statens sakrevision uppgå till 263 000 kronor, fördelade på följande poster:

Styrelse	kronor	48 000
Kanslipersonal	»	190 000
Sakkunniga	»	25 000
		<hr/>
	Kronor	263 000.

Vad beträffar de årliga omkostnaderna för statens sakrevision, beräknar revisionsutredningen, att resekostnaderna komma att bli förhållandevis höga, då några av sakrevisionens ledamöter torde komma att bo utom huvudstaden och då det är avsett, att i betydande utsträckning undersökningar skola företagas i samband med inspektionsresor till olika myndigheter, institutioner och anläggningar. Under de första åren av statens sakrevisions verksamhet synes ett belopp av minst 15 000 kronor bli erforderligt för ändamålet.

I de årliga expensutgifterna ingå kostnader för bränsle, lyse, städning, telefon, bokinköp och bokbindning, underhåll och förnyelse av inventarier m. m. dylikt. Det ställer sig givetvis svårt att nu med någon säkerhet beräkna dessa kostnader. Revisionsutredningen uppskattar dem emellertid till 15 000 kronor för år. Lokalkostnader äro här ej inräknade, enär dylika kostnader skola belasta statens allmänna fastighetsfond, vare sig lokal förhyres av enskild eller upplåtes i staten tillhörig fastighet.

Det sammanlagda anslagsbehovet för omkostnader skulle alltså uppgå till 30 000 kronor för år.

För beräkning av engångskostnaderna för möbler och kontorsinventarier har revisionsutredningen utgått från att för sakrevisionsorganet komma att erfordras 15 arbetsrum. Kostnaden för den första uppsättningen möbler och kontorsinventarier har under sådana förhållanden ansetts böra uppskattas till omkring 20 000 kronor. Därest statens sakrevision skulle komma till stånd först efter det vissa krisorgan hunnit avvecklas, bör givetvis kostnaden för möbeluppsättning m. m. kunna avsevärt nedbringas. Vid den utvidgning av sakrevisionen, som förutsättes komma att ske i samband med krisrevisionens upphörande, böra erforderliga möbler och andra inventarier kunna överföras från krisrevisionen till sakrevisionen.

Enligt ovan framlagda beräkningar skulle de löpande kostnaderna för statens sakrevisions verksamhet under de första åren fördela sig sålunda:

Avlöningar	kronor 263 000.
Omkostnader	» 30 000
	<hr/> Kronor 293 000.

Härtill komma engångskostnaderna för anskaffning av möbler och kontorsinventarier, 20 000 kronor.

Med hänsyn till osäkerheten i de ovan gjorda beräkningarna synas eventuella riksstatsanslag för statens sakrevision böra givas förslagsanslags natur, varvid dock bör gälla, att de särskilda anslagsposterna icke må överskridas utan Kungl. Maj:ts medgivande.

BILAGOR

The first part of the document is a letter from the Secretary of the Board of Directors to the shareholders. It discusses the financial performance of the company for the year ending 1900. The letter mentions that the company has achieved a net profit of \$100,000 for the year, which is a significant increase from the previous year. It also notes that the company has successfully completed several major projects and is looking forward to a bright future.

The second part of the document is a report from the Board of Directors to the shareholders. It provides a detailed overview of the company's operations, including a breakdown of revenues and expenses. The report also discusses the company's strategy for the coming year and the challenges it faces.

BILAGOR

The third part of the document is a list of exhibits and appendices. It includes a list of financial statements, a list of contracts and agreements, and a list of other documents that are relevant to the company's operations. Each item is numbered and described in detail.

The fourth part of the document is a list of references and sources. It includes a list of books, articles, and other documents that have been consulted in the preparation of the report. This section provides valuable information for anyone interested in the company's history and operations.

Det statliga revisionsväsendet i Sverige.

Inom varje statlig myndighet med egen medelsförvaltning utföres en förhandsgranskning av de handlingar, vilka ligga till grund för myndighetens utanordningsbeslut. Denna granskning benämnes ofta revision. I vissa centrala ämbetsverk med egen kameral revisionsavdelning är denna förhandsgranskning uppdragen åt revisionsavdelningen såsom en uppgift vid sidan av den granskning av avslutade räkenskaper, vilken är den egentliga revisionens uppgift. En särskild form av förhandsgranskning, som sträcker sig över större delar av statsförvaltningen, är den av statskontoret genom tryckerikonsulenten utövade, mera fackligt betonade kontrollen över myndigheters och kommittéers tryckningskostnader. Nu berörda slag av förhandsgranskning äro emellertid icke att betrakta såsom revision i egentlig mening utan som ett led i själva förvaltningen. I det följande avhandlas endast den revision, som följer efter förvaltningsåtgärderna.

Kontrollen över statsmedelsförvaltningen utövas dels av vissa inom statsadministrationen inrättade revisionsorgan, dels ock av riksdagens revisorer. De förstnämnda revisionsorganen äro antingen självständiga och direkt underställda Kungl. Maj:t eller ock delar av centrala ämbetsverk med underlydande lokal förvaltning. Sistnämnda revisionsorgan pläga benämnas specialrevisioner. Vid vissa förvaltningsgrenar finnas förutom specialrevision särskilda av Kungl. Maj:t utsedda överrevisorer för granskning av såväl den centrala verksamheten som de lokala förvaltningsorganen. I den efterföljande redogörelsen beröras även vissa myndigheter med granskningsfunktioner, som stå revisionen nära men dock icke avse kontroll å statlig medelsförvaltning.

Statsadministrationens revisionsorgan.

Den centrala revisionen av statsmyndigheternas medelsförvaltning utövas av *riksräkenskapsverket*. Riksräkenskapsverkets huvuduppgifter äro, förutom att utöva den centrala kontrollen å statens inkomster och utgifter samt å förvaltningen av statsförmögenheten, jämväl att handhava den centrala statsbokföringen, att upprätta budgetredovisningen och rikshuvudboken samt att avgiva förslag till beräkning av statsverkets årliga inkomster.

Enligt riksräkenskapsverkets instruktion bör verket med uppmärksamhet följa utvecklingen inom de områden, som äro föremål för dess verksamhet, samt hos Kungl. Maj:t föreslå erforderliga ändringar i de författningar och föreskrifter, vilkas tillämpning det tillkommer verket att kontrollera, även-

som avgiva förslag till de nya bestämmelser eller andra åtgärder, vilka verket funnit vara av behovet påkallade.

Den riksräkenskapsverket åliggande räkenskapsgranskningen skall avse att kontrollera, förutom redogörelsernas överensstämmelse med fastställda formulär samt deras riktighet till siffran, att inkomsterna uppbäras och redovisas samt att utgifterna verkställas och bokföras i enlighet med riksstat, specialstater, utfärdade författningar och eljest givna stadganden ävensom att i övrigt vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar gällande föreskrifter följas samt nödig sparsamhet och statens bästa iakttagas. Därest någon oriktighet påträffas, som ej kan av riksräkenskapsverket avhjälpas, har verket att antingen överlämna ärendet till vederbörande ämbetsmyndighet för laga åtgärd eller inberätta förhållandet för Kungl. Maj:t.

Riksräkenskapsverket äger att hos de myndigheter, tjänstemän och institutioner, vilkas räkenskaper skola granskas inom verket, ävensom hos dem underlydande redogörare låta verkställa inventeringar av kassor, värdehandlingar och förråd samt undersökningar rörande redovisningsväsendet.

Riksräkenskapsverket avgör såsom första instans de mål, som uppkomma i anledning av inom verket framställda revisionsanmärkningar. Om anmärkning prövas vara lagligen grundad men den anmärkta åtgärden finnes hava varit ur det allmännas synpunkt gänelig eller skälig eller om eljest särskilda skäl föreligga, kan riksräkenskapsverket eftergiva ersättningsanspråket. Över verkets utslag i anmärkningsmål må besvär anföras hos kammarrätten. Denna förvaltningsdomstol är högsta instans i mål angående bland annat avlöningar till statens tjänstemän. I vissa mål kunna besvären fullföljas till den högsta förvaltningsdomstolen, regeringsrätten.

Som regel granskar riksräkenskapsverket allenast de centrala verkens räkenskaper, men riksräkenskapsverket har befogenhet att, där så finnes erforderligt, verkställa revision av de medelsredovisningar för lokalförvaltningarna, vilka granskats inom de vid vederbörande centrala ämbetsverk inrättade specialrevisionerna. Beträffande riksräkenskapsverkets möjlighet att följa specialrevisionernas granskningsverksamhet må framhållas, att i kungörelse den 12 december 1924 föreskrift meddelats om åliggande för sådan förvaltningsmyndighet, som har att granska underlydande redogörare räkenskaper, att till riksräkenskapsverket samtidigt med årsräkenskaperna överlämna dels akterna till de anmärkningsmål, som under nästföregående räkenskapsår blivit slutligt handlagda, dels ock avskrifter av samtliga de anmärkningar, som av granskare hos myndigheten under nästföregående räkenskapsår blivit väckta. Därvid skall angivas, vilka av dessa anmärkningar ansetts icke böra utställas till förklaring av vederbörande uppördsman eller redogörare.

Riksräkenskapsverket kan förlägga sin revision till vederbörande förvaltningsmyndighets lokaler, vilket ock sker i viss utsträckning.

I riksräkenskapsverkets arbetsordning hava närmare bestämmelser meddelats angående revisionens bedrivande. Enligt dessa bestämmelser är arbetet uppdelat i förberedande undersökning, förgranskning och eftergranskning.

Den förberedande undersökningen innefattar kontroll å att ingående balans överensstämmer med föregående räkenskaps utgående balans, att utbalanserad behållning är behörigen styrkt samt att räkenskapen är vederbörligen underskriven. Förgranskningen omfattar siffermässig kontroll av verifikationer och räkensksböcker. Eftergranskningen, som företrädesvis skall avse kamerala, juridiska och allmänt ekonomiska spörsmål, omfattar dels systematisk revision, dels fortlöpande revision. Den systematiska revisionen har särskilt till uppgift att genom mera omfattande, systematiska undersökningar av speciella inkomster och utgifter ernå kontroll över att gällande föreskrifter bliva likformigt tillämpade.

År 1939 erhöi riksräkenskapsverket en ny uppgift, i det att statliga verk och redogörare fingo rätt att hänvända sig till verket för erhållande av upplysningar och anvisningar i frågor, som beröra verkets granskande och kontrollerande verksamhet. Denna möjlighet att erhålla förhandsupplysningar och därigenom undvika felaktigheter hava redogörarna också i stor utsträckning begagnat sig av. Riksräkenskapsverkets upplysningsverksamhet har i främsta rummet kommit att omfatta tolkning av avlönings- och statsbidragsbestämmelser.

Någon egentlig revisionsberättelse avlämnar riksräkenskapsverket icke. I den årsbok, som ämbetsverket skall avgiva, upptagas företrädesvis översiktliga redogörelser för statsverkets inkomster och utgifter, kapitalställning m. m. ävensom — från och med budgetåret 1936/37 — tabeller över utgifterna å vissa statsmyndigheters anslag till avlöningar och omkostnader. I fråga om revisionsverksamheten lämnar årsboken allenast summariska uppgifter om antalet framställda anmärkningar samt om influtna och till ersättande fastställda anmärkningsbelopp ävensom angående verkets inventeringsverksamhet. Av besparingskäl har tryckning av årsboken icke ägt rum för de tre sistförflutna budgetåren.

Av det ovan anförda torde framgå att riksräkenskapsverkets granskningsuppgifter väsentligen äro att hänföra till vad som plägar betecknas såsom »kameral revision». De inom verket framställda revisionsanmärkningarna åsyfta sålunda huvudsakligen att tillrättalägga sådana felaktigheter, som hava sin grund i feltolkningar av gällande författningar och föreskrifter, anslagsöverskridanden, oriktig bokföring, felräkningar o. dyl.

På grund av den allmänna föreskriften att vid räkenskapsgranskningen skall kontrolleras, att vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar nödig sparsamhet och statens bästa iakttagits, har dock riksräkenskapsverket såväl rätt som skyldighet att utföra även saklig granskning vid sidan av den rent kamerala. Det har emellertid visat sig, att den sakliga revisionen haft svårt att göra sig gällande. Detta beror på att, då besvär anförts över utslag, varigenom redogörare ålagts ersätta av riksräkenskapsverket såsom felaktiga ansedda utbetalningar, dessa utslag i regel blivit upphävda av högre instans på den grund, att något formellt fel icke ansetts vara begånget genom utbetalningen. Under sådana förhållanden har den sakliga granskningen blivit i hög grad beskuren. I samband med den utök-

ning av riksräkenskapsverkets revision beträffande försvarsväsendets förvaltning, som ägt rum till följd av ansvällningen av försvarsutgifterna under de senaste åren, har emellertid viss saklig granskning förekommit, vilken föranlett påpekanden hos vederbörande centrala förvaltningsorgan rörande mindre ekonomiskt förfarande i fråga om upphandlingar o. dyl.

Riksräkenskapsverket är under en generaldirektör såsom chef organiserat på två revisionsbyråer och en budgetbyrå. Inom vardera av de båda revisionsbyråerna är arbetet fördelat på två revisionskontor. Av dessa handhar ett kontor väsentligen granskningen av skatteräkenskaperna, medan länsräkenskaperna i övrigt granskas på ett kontor samt återstående räkenskaper fördelas på två kontor, i huvudsak efter huvudtitelindelningen.

Inom *arméförvaltningen* liksom övriga centrala försvarsgrensförvaltningar är revisionen uppdelad på dels *kamerala revision* och dels *teknisk revision*.

Beträffande den kamerala revisionen föreskrives i arméförvaltningens instruktion, att revisionen skall avse kontroll av att utgifterna stå i överensstämmelse med gällande författningar och föreskrifter samt äro behörigen bokförda och verifierade, att inflytande medel bliva uppdebiterade eller inlevererade samt att givna förvaltningsföreskrifter, i vad angår för lantförsvaret anvisade och övriga till arméförvaltningens förfogande ställda medel, behörigen iakttagas.

Den kamerala revisionen inom arméförvaltningen är förlagd till civila departementets kamerabyrå. Under normala förhållanden är revisionspersonalen uppdelad på två revisionskontor. På grund av den förstärkta försvarsberedskapen och den därmed följande utökningen av räkenskapsmaterialet hava ytterligare tre revisionskontor tillfälligt inrättats.

Den tekniska revisionen inom arméförvaltningen har enligt förenämnda instruktion till uppgift att granska, huruvida penningmedlen blivit med omtanke och på ett med hänsyn till statens intresse ändamålsenligt sätt använda samt huruvida erlagda pris stå i överensstämmelse med varas beskaffenhet och gällande marknadsläge, att kontrollera persedelvården samt handhavandet av materiel och förnödenheter, att övervaka att upphandlad eller försåld materiel m. m. blivit vederbörligen uppdebiterad eller avförd i materiel-(persedel-)redogörelse samt att jämföra de särskilda förvaltningsmyndigheternas hushållning i olika detaljer och föreslå åtgärder, som kunna leda till besparingar eller till avhjälpande av befintliga missförhållanden.

Därest under den tekniska revisionen anledning förekommer till anmärkning av sådan beskaffenhet, att den bör handläggas i den för anmärkningsmål i allmänhet stadgade ordning, överlämnas ärendet till vederbörande kamerala specialrevision, som vidare utför anmärkningsmålet.

Arméförvaltningens tekniska revision äger rum å särskilda revisionskontor inom tyg- och intendenturdepartementen samt fortifikations- och sjukvårdsstyrelserna. Enligt arbetsordningen för tygdepartementet är den tekniska revisionen inom detta departement fördelad på en avdelning för »ekonomisk

revision», som närmast har att kontrollera medelsanvändningen, och en avdelning för revision beträffande materielvård och materielredovisning m. m. I samband med den tekniska revisionen inom tygdepartementet skall genom lokala inspektioner kontrolleras handhavandet och redovisningen av medel och materiel.

Personalen å de tekniska revisionskontoren utgöres huvudsakligen av pensionerade officerare och underofficerare.

För den kamerala och den tekniska revisionen inom *marinförvaltningen* hava i detta verks instruktion meddelats föreskrifter av i huvudsak samma innehåll som i arméförvaltningens instruktion. Beträffande den kamerala revisionen äro i marinförvaltningens arbetsordning utöver instruktionsföreskrifterna närmare anvisningar meddelade. Sålunda stadgas att den kamerala revisionen företrädesvis skall avse kamerala, juridiska och allmänt ekonomiska spörsmål, varvid jämväl skall kontrolleras, att vid förvaltningen av kronans medel och andra tillgångar nödig sparsamhet och statens bästa iakttagits. Ytterligare stadgas, att, om vid den kamerala revisionen observeras förfaranden, som synas böra bliva föremål för teknisk granskning, den tekniska revisionen därom skall underrättas.

Den kamerala revisionen inom marinförvaltningen äger rum å ett särskilt revisionskontor tillhörande verkets kameralbyrå.

Vad därefter angår marinförvaltningens tekniska revision, skall densamma enligt arbetsordningen inriktas på anslagsförvaltning, upphandlingsväsen, verkstäder, förråd och uppbörder, materiel- och persedelvård samt manskapskassor och proviantbodas. I fråga om den tekniska revisionens arbetsuppgifter inom förenämnda granskningsområden hava i marinförvaltningens arbetsordning lämnats tämligen detaljerade anvisningar. Bland dessa må här nämnas följande.

Den tekniska revisionen skall kontrollera utgifternas överensstämmelse med beviljade anslag och fastställda stater, granska lokalmyndigheternas upphandlingsärenden i avseende å tillämpningen av gällande leveransförordning och undersöka, huruvida anskaffningar och arbeten verkstälts med omtanke och med utnyttjande av den fria konkurrensen. Vidare skall den tekniska revisionen siffermässigt granska förrådsredogörelserna, undersöka huruvida förrådslagren äro rationellt sammansatta samt följa prissättning och fastställda omkostnadsprocent till täckande av förrådsomkostnader. Granskningen av räkenskaperna skall kompletteras när så erfordras med undersökningar på platsen hos underlydande lokalförvaltningar.

Inom marinförvaltningen är den tekniska revisionen sammanförd till ett gemensamt kontor med huvudsakligen militär personal.

Beträffande den inom *flygförvaltningen* bedrivna revisionen äro instruktionsbestämmelserna i stort sett överensstämmande med de för revisionen inom arméförvaltningen gällande. Den kamerala revisionen, till vilken även lagts förgranskning av flygförvaltningens egna utgifter, äger rum å ett till

civilbyrån hörande revisionskontor. För den tekniska revisionen är icke avdelad särskild personal utan utföres densamma å varje fackavdelning av tjänsteman, som tillika har andra arbetsuppgifter.

Såsom framgår av de ovan anförda bestämmelserna angående den tekniska revisionen inom de centrala försvarsgrensförvaltningarna, har densamma att utföra såväl kameral som saklig granskning. Den tekniska revisionen har emellertid kommit att i praktiken huvudsakligen inriktas på de till kameral revision hänförliga uppgifterna att kontrollera, huruvida inköpt materiel m. m. vederbörligen tagits till uppbörd samt huruvida utgiftsposterna bokförts å rätta titlar. Saklig revision har däremot verkställts i allenast ringa omfattning.

I detta sammanhang må erinras, att 1941 års militära förvaltningsutredning i sitt betänkande rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet föreslagit en centralisering av den kamerala revisionen till ett för försvarsväsendet gemensamt verk, försvarsväsendets civilförvaltning. Vad beträffar den tekniska revisionen har förvaltningsutredningen haft under överbägande, om ej de uppgifter för den nuvarande tekniska revisionen, som äro mera kameralt betonade, borde överflyttas till det nya civilförvaltningsverket. På anförda skäl har dock förvaltningsutredningen icke framlagt något förslag i sådan riktning.

Enligt stadgan angående sinnessjukvården i riket har *medicinalstyrelsen* att låta granska räkenskaper och förvaltning vid statens sinnessjukhus samt att i laga ordning pröva vid sådan granskning framställda anmärkningar. Såsom framgår av styrelsens instruktion handläggas ärenden angående de vid denna granskning uppkomna anmärknings- och revisionsmålen å styrelsens kameralbyrå. Granskningen, som står under ledning av en å sagda byrå placerad byrådirektör, är av både kameral och saklig natur. I fråga om den kamerala räkenskapsgranskning, som utföres inom själva styrelsen, finnas inga särskilda föreskrifter meddelade. I medicinalstyrelsens arbetsordning äro däremot intagna föreskrifter angående den ekonomiska kontroll — väsentligen av saklig natur — som skall utföras av byrådirektören vid hans inspektioner av statens sinnessjukhus samt statens anstalt för fallandesjuka. Enligt arbetsordningen skall byrådirektören årligen besöka sjukhusen samt därvid tillse, att gällande föreskrifter angående förvaltning och redovisning vederbörligen iakttagas. Han skall ock ägna sin uppmärksamhet däråt, att förvaltningen i fråga om uppköp, handhavande av materiel och förnödenheter samt tillgodogörande av vad som på stället produceras skötes på så ekonomiskt sätt som med anstaltens uppgift är förenligt. Vid inspektionerna företager byrådirektören jämväl inventeringar av kassor och förråd. Efter varje besök å ett sjukhus skall han till styrelsen insända en kortfattad skriftlig redogörelse över besöket. Byrådirektören skall årligen till medicinalstyrelsen avgiva en översiktlig berättelse över sin verksamhet och därvid genom sammanfattande jämförelser mellan de olika sjukhusens hushållning meddela gjorda iakttagelser och avgiva förslag till lämpliga åt-

gärder, som kunna leda till besparingar, till avhjälpande av befintliga missförhållanden eller till förbättringar på området för sjukhusens ekonomiska förvaltning. Ifrågakvarande berättelse utgives årligen av trycket.

Inom *generaltullstyrelsen* är inrättad en särskild revisionsbyrå, som emellertid endast handhar kontrollen över tullintäkterna. Granskningen av tullkamrarnas medelsredovisning utföres av personal å styrelsens kameralbyrå. De hos styrelsen tjänstgörande byråinspektörerna företaga inspektionsresor till lokalförvaltningarna, varvid de meddela anvisningar angående tulltaxornas tillämpning och företaga kassainventeringar. Å en till generaltullstyrelsens tullbehandlingsbyrå ansluten avdelning, benämnd tullvärdekontrollkontoret, granskas importföretagens räkenskapsböcker för kontroll av den värdeberäkning, efter vilken tullen erlagts.

Revisionen inom *generalpoststyrelsen* är uppdelad på flera avdelningar. Sålunda verkställes granskningen av lokalförvaltningarnas medelsredovisningar av en till styrelsens fjärde byrå hörande avdelning, benämnd »medelsrevisionen», vilken även i viss utsträckning ombesörjer förhandsgranskning av styrelsens egna verifikationer. Vidare äro för granskning av postanvisningsmedlen, avgifterna för tidningsprenumeration samt postsparbankens och postgirokontorets rörelse särskilda revisionsavdelningar inrättade.

Granskningen av de under *telegrafstyrelsen* lydande lokalförvaltningarnas medelsredovisning samt kassakontroll hos telegrafverkets olika redogörare utföres å den till styrelsens ekonomibyrå anknutna revisionsavdelningen. Till revisionsavdelningens uppgifter hör även granskning av inträdes-, anläggnings- och abonnemangsavgifter i fråga om Stockholms redovisningsområde. Vad beträffar övriga redovisningsområden sker abonnemangsgranskningen å vederbörande distriktsbyråer. Granskningen av telegramavgifterna utföres inom den till ekonomibyrån hörande utländska kontrollavdelningen, vilken jämväl uppgör avräkningarna med utländska förvaltningar rörande telefon-, telegraf- och radiotrafiken med utlandet.

I det år 1940 av särskilt tillkallade sakkunniga avgivna betänkandet med förslag till ändrad organisation av telegrafverket berörde nämnda sakkunniga frågan om inrättande av överrevision vid telegrafverket. Något förslag till en dylik revision framlades emellertid ej.

Inom *järnvägsstyrelsen* verkställes kameral revision av lokalförvaltningarnas räkenskaper å styrelsens under kanslibyrån sorterande revisionskontor. Vad inkomsterna beträffar utövas emellertid kontrollen över uppbörderna från person- och godstrafik av ett särskilt kontrollkontor. Vid prövning av revisionskontorets anmärkningar har järnvägsstyrelsen att bedöma anmärkt utbetalning eller förvaltningsåtgärd med hänsyn i främsta rummet till dess lämplighet, och äger styrelsen att även i fall, då utbetalning eller förvaltningsåtgärd befinnes författningsstridig, med avseende å särskilda omständigheter i målet befria vederbörande redogörare från ersättningsskyldighet.

Enligt järnvägsstyrelsens instruktion skola räkenskaperna, sedan de granskats av revisionskontoret, undergå ytterligare granskning å vederbörande byråer för vinnande av kontroll å såväl ändamålsenligheten av gjorda utbetalningar och av de förvaltningsåtgärder, som föranlett dessa, som ock lämpligheten av erlagda pris. Dylig räkenskapsgranskning — vilken genom marginalrubrik i instruktionen betecknats »saklig granskning» — har emellertid sedan lång tid tillbaka icke utförts. Det förekommer dock, att på sätt i järnvägsstyrelsens arbetsordning förutsatts, påpekanden göras av chefen för revisionskontoret till vederbörande byråer med sakliga erinringar. Den i instruktionen föreskrivna räkenskapsgranskningen å vederbörande byråer har ersatts genom att å dessa byråer granskning sker av inkommande rapporter, statistiska uppgifter och annat material, som ger erforderlig överblick över lokalorganens sätt att fullgöra dem åliggande uppgifter av ekonomisk innebörd.

Kungl. Maj:t förordnar årligen för granskning av statens trafikerade järnvägars samt statens järnvägsbyggnaders räkenskaper och förvaltning tre överrevisorer, av vilka åtminstone en skall vara tekniskt bildad.

Överrevisorerna skola granska järnvägsstyrelsens räkenskaper och kontrollera förvaltningen företrädesvis för bedömandet av lämpligheten av de av styrelsen gjorda utbetalningar och erlagda pris samt ändamålsenligheten av de av styrelsen i övrigt vidtagna förvaltningsåtgärder. För sådant ändamål skola överrevisorerna bland annat granska det sätt, på vilket upphandlingar verkställt, undersöka anledningen till att större anslag överskridits, pröva, om organisationsformen i ett eller annat avseende fungerat mindre väl, taga kännedom om huru ändrade tåganordningar och införandet av nya typer i fråga om den rullande materielen verkat samt i övrigt efterse, om järnvägsförvaltningens ekonomiska resultat blivit vad det bort vara. Anmärkning, som överrevisorerna anse sig böra framställa uti nu angivna hänseende, skall underställas Kungl. Maj:ts prövning, såvitt överrevisorerna icke finna saken kunna bero därvid, att styrelsens uppmärksamhet fästes därå. Akta överrevisorerna lämpligt verkställa siffergranskning eller anse överrevisorerna utbetalning eller förvaltningsåtgärd, som föranlett utbetalning, vara författningsstridig, äga överrevisorerna att därå fästa riksräkenskapsverkets uppmärksamhet, därest överrevisorerna ej finna sig böra i anledning av anmärkta förhållandet själva anhängiggöra talan i kammarrätten.

I fråga om distriktens räkenskaper föreskrives, att överrevisorerna skola upptaga till bedömande styrelsens beslut i anledning av de anmärkningar, som framställt vid den å styrelsens revisionskontor och byråer verkställda granskningen av dessa räkenskaper. Har styrelsen ogillat anmärkning, som överrevisorerna finna befogad, eller befriat vederbörande redogörare från ersättningskyldighet, därest sådan enligt överrevisorernas mening bort åligga honom, äga överrevisorerna att förfara på sätt ovan nämnts beträffande överrevisorernas kamerala granskning av styrelsens egna räkenskaper. Har styrelsen ogillat anmärkning mot utbetalning eller mot förvaltningsåtgärd, som överrevisorerna finna olämplig eller mindre ändamålsenlig, äga överreviso-

rerna att förfara på sätt ovan nämnts beträffande överrevisorernas sakliga granskning av styrelsens förvaltning. Överrevisorerna äga att jämväl omedelbart granska distriktens räkenskaper och kontrollera deras förvaltning. Vad som stadgats rörande överrevisorernas granskning av distriktens räkenskaper och förvaltning gäller i tillämpliga delar jämväl beträffande järnvägsbyggnadernas å arbetslinjen förda räkenskaper samt förvaltningen av huvudverkstäderna och huvudförråden.

Över den av överrevisorerna verkställda granskningen skola överrevisorerna till Kungl. Maj:t avgiva berättelse, vilken skall innehålla, förutom ett allmänt omdöme rörande styrelsens förvaltning i dess helhet, jämväl meddelande om de olika åtgärder från överrevisorernas sida, till vilka granskningen givit anledning. Överrevisorerna, vilka jämväl under det år, granskningen avser, skola söka att i den omfattning, sådant kan finnas lämpligt, följa förvaltningens gång, skola efter årsbokslutets verkställande företaga den slutliga revisionen, vilken därefter skall vara avslutad så tidigt, att överrevisorerna före utgången av oktober månad näst efter det år, granskningen avser, kunna hava till Kungl. Maj:t avgivit den ovan omförmälda berättelsen.

Det egentliga materialet för överrevisorernas undersökningar utgöres av protokoll rörande beslutade upphandlingar, avtal om utförande av arbeten av olika slag eller andra ekonomiska förvaltningsbeslut. Vidare genomgås järnvägsstyrelsens framställningar och förslag till statsmakterna i olika förvaltningsfrågor, rapporter över trafikmissöden, distriktskollegiernas protokoll över bestraffningsärenden o. dyl.

I samband med granskningen företaga överrevisorerna årligen resor å statens järnvägars olika distrikt. Under dessa resor besökas olika anläggningar, verkstäder och förråd samt studeras järnvägs- och omnibustrafiken, trafiksäkerheten, pågående arbeten etc.

Av överrevisorerna gjorda uttalanden och framställda erinringar hava, enligt vad framgår av överrevisorernas under senare år avgivna berättelser, berört bland annat frågor rörande upphandlingsväsendet, statens järnvägars verkstäder och förråd, personvagnarnas standard och underhåll, förstatligandet av enskilda järnvägar, statens järnvägars omnibustrafik, statsbanornas räntabilitet och taxefrågor, statsbaneelektrifieringen, rationalisering av järnvägsdriften, trafiksäkerheten, uthyrning av bostäder till personalen samt sjukledighetsfrekvensen inom skilda personalgrupper. I revisionsberättelsen, som utkommer i tryck, intagas statistiska tabeller över driftresultatet å statens järnvägar och automobilinjer, angående olika slag av driftkostnader, angående förrådets värde o. dyl.

Sedan Kungl. Maj:t — därest detta befinnes erforderligt — infortrat järnvägsstyrelsens utlåtande över revisionsberättelsen, beslutar Kungl. Maj:t, huruvida och i vad mån berättelsen skall föranleda vidare åtgärd.

Enligt instruktionen för *vattenfallsstyrelsen* skall den detaljerade granskningen av statens vattenfallsverks räkenskaper verkställas, på sätt föreskrives i arbetsordningen, av vissa kontor hos styrelsen. Genom vattenfallsstyrelsens

arbetsordning har granskningen av lokalförvaltningarnas räkenskaper uppdragits åt det under styrelsens kanslibyrå förlagda revisionskontoret. Detta kontor har enligt arbetsordningen ej blott att verkställa kameral revision av inkomster och utgifter utan även att övervaka, att vid förvaltningen av statens vattenfallsverks medel och andra tillgångar nödig sparsamhet och statens bästa iakttagits. Revisionskontorets granskning har emellertid erhållit nästan uteslutande kameral natur. Å revisionskontoret utföres även förgranskning beträffande styrelsens egna utgifter.

För granskning av statens vattenfallsverks förvaltning och räkenskaper utses Kungl. Maj:t årligen två överrevisorer. Bestämmelserna angående dessa överrevisorers granskning äro — ehuru mindre utförliga — av i huvudsak enahanda innebörd som bestämmelserna angående överrevisorerna vid statens järnvägar.

Överrevisorerna skola senast den 1 september näst efter det år granskningen avser till Kungl. Maj:t avgiva berättelse över den av dem verkställda granskningen. Denna berättelse skall innehålla, förutom ett allmänt omdöme rörande styrelsens förvaltning i dess helhet, jämväl meddelande om de olika åtgärder från överrevisorernas sida, till vilka granskningen givit anledning.

I samband med revisionen företaga överrevisorerna resor till lokalförvaltningarna, varvid kraftverksanläggningar m. m. besökas.

Bland de spörsmål, som överrevisorerna under senare år upptagit till behandling i sina revisionsberättelser, må omnämnas följande: utbetalning av gratifikationer till vissa ordinarie befattningshavare, kostnader för anlitan- de av sakkunniga, överskridande av anvisat anslag för visst muddringsarbete, traktamentsersättning vid långvarig tjänstgöring å annan ort än stationeringsorten, kostnader för anskaffande och iordningställande av tjänstebostäder, kontrollen å utestående fordringar å kraftleveranser samt förhållandet mellan antalet icke-ordinarie och ordinarie tjänstemän.

Å det till *domänstyrelsens* kameralbyrå hörande revisionskontoret verkställles kameral revision av domänverkets lokalförvaltningars medelsredovisningar. Innan redovisningarna översändas till domänstyrelsen, skola de granskas av vederbörande överjägmästare. Sistnämnda granskning torde emellertid närmast vara att anse som en intern förvaltningskontroll.

För revision av *statens arbetsmarknadskommissions*, länsarbetsnämndernas och de under ledning av länsarbetsnämnd ställda offentliga arbetsförmedlingsanstalternas förvaltning och räkenskaper, så ock av den verksamhet, som bedrives med bidrag av statsmedel under nämnda myndigheters förvaltning, förordnar Kungl. Maj:t årligen tre överrevisorer. Då arbetsmarknadskommissionen även fungerar såsom tillsynsmyndighet enligt förordningen om krigsfamiljebidrag och förordningen om värnpliktslån, verkställa överrevisorerna i visst hänseende granskning av familjebidragsnämndernas och värnpliktslånenämndernas medelsförvaltning.

Enligt av Kungl. Maj:t fastställd instruktion skall överrevisorernas gransk-

ning bedrivs företrädesvis i syfte att bedöma lämpligheten av gjorda utbetalningar och övriga förvaltningsåtgärder. Med biträde av en särskild revisionsavdelning verkställa överrevisorerna emellertid även kameral granskning av räkenskaperna.

Vid granskningen genomgå överrevisorerna arbetsmarknadskommissionens protokoll, föredragningslistor och kontrakt, som utväxlas mellan kommissionen å ena sidan och ett flertal statliga myndigheter, kommuner m. fl. å andra sidan angående utförande av arbeten. Överrevisorerna företaga i betydande utsträckning inspektionsresor, vid vilka förvaltningsverksamheten, arbetsförhållandena och andra därmed sammanhängande spörsmål undersökas. Därför verkställas kassa- och förrådsinspektioner, räkenskapsgranskning m. m.

Finnes granskningen giva anledning till anmärkning, böra överrevisorerna fästa arbetsmarknadskommissionens uppmärksamhet på det anmärkta förhållandet. Därest överrevisorerna icke anse saken kunna bero därvid, skall anmärkningen underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Överrevisorerna avgiva årligen till Kungl. Maj:t en berättelse över sin granskning. Berättelsen innehåller, förutom ett allmänt omdöme rörande förvaltningen, redogörelse för de åtgärder från överrevisorernas sida, till vilka granskningen givit anledning.

Statens krisrevision har att utföra dels kameral granskning beträffande de statliga krisorganen, dels ock saklig revision beträffande såväl nämnda krisorgan som försvarsförvaltningen. Då krisrevisionens uppgifter i sistnämnda hänseende äro av särskilt intresse i förevarande sammanhang, lämnas en utförligare redogörelse för krisrevisionens verksamhet i särskild bilaga.

Bland de centrala ämbetsverk, vilka hava att utföra räkenskapsgranskning, må här nämnas *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*. Detta verks granskning är emellertid icke att hänföra till sådan revision, som bedrivs av riksräkenskapsverket och de egentliga specialrevisionerna och som utmynnar i anmärkningar med yrkande om inbetalning till statsverket av felaktigt utgivna belopp. Den under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens granskning fallande medelsförvaltningen utföres för närvarande ej av statliga lokalorgan utan av kommunala samfälligheter, vägdistriktet, vilka hava att redovisa statsbidrag till betydande belopp.

Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens instruktion åligger det styrelsen bland annat att verkställa granskning av vägdistriktets räkenskaper för väg- och brobyggnader samt att i övrigt genom stickprovsgranskning av vägdistriktets räkenskaper utöva kontroll över användningen av till vägväsendet anvisade statsmedel. Granskningen utföres såväl inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som av de under styrelsen lydande vägingenjörerna och deras biträden. För saklig granskning av vägunderhållskostnaderna tillsattes år 1938 inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen en underhållsinspektion. Denna har bland annat till uppgift att genom statistisk bearbetning av vägdistriktets

räkenskaper samt genom inspektioner av det tekniska och ekonomiska handhavandet av vägunderhållet utöva kontroll av underhållsmedlens handhavande.

I detta sammanhang må erinras, att 1942 års riksdag (skr. nr 325) i anledning av proposition i ämnet yttrat sig angående huvudgrunderna för vägväsendets förstatligande. Därvid har frågan om ordnandet av den kamerala revisionen av de blivande distriktsförvaltningarna behandlats, dock utan att definitivt beslut därom fattats. Riksdagen har härvid givit uttryck åt den uppfattningen, att vid det slutliga utformandet av vägorganisationen borde undersökas en lämplig form för den kamerala revisionens förläggande utom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Vad angår den sakliga granskningen av den blivande statliga vägförvaltningen har riksdagen uttalat sig för anordnandet av en särskild överrevision.

Kontrollstyrelsen utövar genom särskilda tjänstemän kontroll av beskattningen å brännvin, maltdrycker, läskedrycker, bensin samt å margarinaccis, varuskatt m. fl. indirekta skatter. Vidare äro inom kontrollstyrelsen anställda revisorer för granskning av systembolagens ekonomiska förvaltning.

Slutligen torde böra erinras om den av *advokatfiskalerna i hovrätterna* utövade granskningen av stämpelbeläggningen vid underdomstolarna, vilken granskning är av särskild betydelse med hänsyn till uträkningen av arvs-skatten.

Riksdagens revisorer.

De grundläggande bestämmelserna om riksdagens revisorer äro intagna i § 72 riksdagsordningen. Jämlikt dessa bestämmelser förordnas å varje lagtima riksdag tolv revisorer, vilka till halva antalet av vardera kammaren utses, att enligt regeringsformen och särskild instruktion granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning. Varje revision skall omfatta ett räkenskapsår. Revisionsförrättningen tager sin början å dag, som i instruktionen bestämmes, och skall vara fullbordad inom tre månaders tid. De anmärkningar, som revisorererna finna sig befogade att i sin berättelse till riksdagen framställa, skola, sedan förklaringar däröver inkommit, av nästföljande lagtima riksdag överlämnas till vederbörande utskotts granskning och vidare behandling.

I regeringsformen beröres revisorerernas verksamhet i § 107, tredje stycket, vari sägs, att allt vad riksdagen efter granskning godkänt eller lämnat oanmärkt, bör anses hava vunnit decharge i avseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning av ny riksdag i samma mål vara tillåten; dock bör, oaktat den av riksdagens utskott eller revisorer förrättade generella översikt av statsmedlens utdelning, det åligga vederbörande ämbetsmän att verkställa den speciella revision, som dem i kraft av deras ämbetsbefattning tillkommer.

Den riksdagens revisorer — allmänt benämnda statsrevisorerna — åliggande granskningsskyldigheten omfattar enligt ovan anförda stadgande i

riksdagsordningen dels revision av statsverket, dels revision av riksbanken, dels ock revision av riksgäldskontoret. Närmare bestämmelser angående revisionernas verksamhet äro meddelade i den för revisorerna utfärdade instruktionen av år 1925 (nr 144) med däri sedermera gjorda ändringar.

Angående revisionen av statsverket, som i förevarande sammanhang närmast är av intresse, stadgas i instruktionen, att revisorerna skola tillhandahållas de för räkenskapsår avslutade, av föregående revisorer icke granskade räkenskaper över alla medel, som genom allmänna bidrag tillkommit eller genom traktater med främmande makter riket tillflutit, ävensom av verk, myndigheter och inrättningar avgivna årsberättelser, så ock alla de kungl. brev, protokoll och handlingar, på vilka nämnda räkenskaper och berättelser grunda sig. Revisorerna skola granska, huruvida utgifterna överensstamma med stater och författningar eller eljest meddelade bestämmelser samt huruvida de av Kungl. Maj:t meddelade beslut, på vilka gjorda utbetalningar grunda sig, äro försedda med vederbörlig kontrasignation. Vidare skola revisorerna tillse, om inkomsterna på rätta tider och till riktiga belopp influtit i statens kassor; huru vederbörande, åt vilka uppbörden av statens inkomster och kontrollen över denna uppbörd anförtrotts, fullgjort sina skyldigheter; vilka åtgärder blivit vidtagna med avseende på möjligen inträffade proprietalanser; och i övrigt allt, som till ett tillförlitligt omdöme om statsverkets tillstånd och förvaltning kan anses erforderligt. Revisorerna böra, utan att, så vitt omständigheterna medgiva, förbigå detaljerna, huvudsakligen granska dispositionerna, förvaltningen och resultatet på det hela. Finna revisorerna något av riksdagen fastställt anslag vara överskridet eller draget till annat ändamål än det av riksdagen föreskrivna, eller ock något i övrigt vid förvaltningen att erinra, så skola de allt i samma berättelse anmärka och fullständigt utlåtande i ämnet avgiva.

De i statsrevisorernas berättelse rörande statsverket framställda anmärkningarna äro av både formell och saklig art och beröra såväl de av revisorerna granskade räkenskaperna och övriga handlingar som de iakttagelser revisorerna gjort under sina resor.

De av statsrevisorerna under senare år framställda sakliga anmärkningarna på skilda områden hava avsett bland annat följande: rationalisering beträffande uppbörd, redovisning och kontroll av statens inkomster, indrivning och avskrivning av statens fordringar, statsverkets expensutgifter, centralisering av statens inköp av skriv- och räknemaskiner, upphandling av byggnadsmaterial, statsverkets och vägdistriktens inköp av motorfordon, automobilbesiktningsväsendet, intagande av enskilda vägar till allmänt underhåll, utgifterna för tjänsteresor, kostnaderna för fri rättegång, kostnaderna för såväl statliga som med statsmedel understödda byggnadsföretag, underhåll av statsverkets byggnader, statsbidragen till byggnader för folkskoleväsendet, de kungliga teatrarnas verksamhet, utmönstring av arkivalier, kostnaderna för länskungörelser, djurgårdskommissionens verksamhet, ersättning av statsmedel för släckning av skogseld, sjukkasheväsendet, användningen av ansla-

gen till mödrahjälp, utnyttjande av övertalig personal inom vissa förvaltningsgrenar, sjukledighetsfrekvensen inom statsförvaltningen och tjänstebrevsrättens användning.

Statsrevisorerna hava vid skilda tillfällen behandlat frågor, som sammanhånga med formerna för arbetet inom statsförvaltningen, och därvid jämväl framhållit vissa önskemål åsyftande omläggningar av tidigare tillämpade arbetsformer. Av revisorerna i detta hänseende framförda anmärkningar hava särskilt åsyftat att åstadkomma praktiska och utgiftsbesparande metoder för utanordnandet av statsmedel, för bokföringen samt för ordnandet av blankettväsendet o. dyl. Jämväl större organisationsspörsmål hava av statsrevisorerna upptagits till behandling, såsom frågorna om effektivisering av det statliga revisionsväsendet samt förläggande till en särskild lönedomstol av behandlingen av tvister rörande statstjänstemännens avlöningsförmåner.

I sina anmärkningar tillvarataga revisorerna ej blott statens utan även landstings och primärkommuners ävensom enskildas ekonomiska intressen. Exempel på dylika anmärkningar äro revisorernas uttalanden angående av landstingsmedel och vägs katt utgående sportelersättning ar och provisioner samt angående kommissionärsväsendet vid statsmyndigheterna ävensom angående apotekstaxorna.

Statsrevisorernas granskning har även varit avsedd att utgöra grund för utkrävande av konstitutionellt ansvar. Härvid är emellertid att märka, att under varje lagtima riksdag konstitutionsutskottet granskar statsrådsprotokollet för ett år intill löpande riksdags början den 10 januari. På grundval av denna granskning avgör riksdagen slutgiltigt dechargefrågan för samma tid i enlighet med det ovan återgivna stadgandet i regeringsformen § 107. Då statsrevisorernas granskning avser tiden 1 juli—30 juni, kommer riksdagen att behandla revisorernas berättelse för en period, vilken delvis, nämligen beträffande tiden 1 juli—10 januari, redan vid nästföregående års riksdag varit föremål för konstitutionsutskottets granskning och riksdagens dechargebeslut. För sistnämnda period kan därför något konstitutionellt ansvar icke grundas på den av statsrevisorerna utförda granskningen. Som synes omfattar denna lucka i den konstitutionella kontrollen omkring ett halvt år. Före den år 1923 genomförda omläggningen av budgetåret från kalenderår till tiden 1 juli—30 juni förefanns praktiskt taget ingen möjlighet att med stöd av statsrevisorernas granskning göra gällande något konstitutionellt ansvar. Under årens lopp har vid olika tillfällen frågan om en ändring i berörda avseende förts på tal, dock utan att något godtagbart förslag blivit framlagt.

Berättelsen över revisionen av statsverket upprättas i två exemplar, av vilka det ena överlämnas till Kungl. Maj:t och det andra till fullmäktige i riksgäldskontoret, som ombesörjer tryckning av densamma. Kungl. Maj:t remitterar i regel berättelsens olika delar för yttrande till vederbörande ämbetsverk och myndigheter. Fall förekomma dock, då anmärkningar icke remitterats. Inom riksdagen behandlas berättelsen av statsutskottet. I sitt ut-

låtande hemställer utskottet, att riksdagen må beträffande vissa av revisorer-
nas anmärkningar i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärd eller ut-
redning i olika hänseenden. Beträffande vissa andra delar av revisorer-
nas berättelse gör utskottet omförmälanden om vad som förekommit eller er-
inrar om vissa vidtagna åtgärder. Vad åter angår sådana i berättelsen gjorda
anmärkningar och uttalanden, som statsutskottet funnit hava medfört åsyf-
fad eller i utsikt ställd rättelse eller blivit nöjaktigt förklarade eller ej vara
av den vikt, att någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föränledas,
upptagas de ej till särskild behandling i statsutskottets utlåtande.

Vissa åtgärder hava under senare år vidtagits för effektivisering av stats-
revisorernas arbete. År 1925 förlängdes sålunda revisorernas arbetstid från
två till tre månader. Vidare genomfördes vid 1937 års riksdag ändring av
instruktionen i syfte att arbetet skulle kunna organiseras omedelbart efter
det revisorerna utsetts. I motioner till 1940 års riksdag framfördes förslag
till ytterligare effektivisering av revisorernas arbete, bland annat genom in-
rättande av ett permanent kansli samt genom ställande av administrativ sak-
kunskap till revisorernas förfogande i större utsträckning än hittills. Motio-
nerna föränledde emellertid ej någon riksdagens åtgärd.

Frågan om utsträckning av statsrevisorernas granskningsområde till vissa
icke statliga institutioner har under de senaste åren vid flera tillfällen varit
under behandling. Beträffande revisorernas rätt att från statsunderstödda
institutioner erhålla tillgång till räkenskaper, protokoll och handlingar fun-
nos tidigare ej klara bestämmelser. I enlighet med av Kungl. Maj:t framlagd
proposition (1937: 213), vilken av riksdagen bifölls, utfärdades den 4 juni
1937 förordning (nr 304) med föreskrift om allmän skyldighet — med vissa
närmare angivna undantag — för den, som åtnjutit understöd, med eller
utan återbetalningsskyldighet, av statsmedel eller lotterimedel, så ock för
den, som mottagit sådant understöd för att till annan förmedla detsamma,
att efter statsrevisorernas anmodan till dessa avgiva redogörelser över med-
lens användning. Har den redovisningsskyldige fört räkenskaper, varav full-
ständiga upplysningar om understödets användning kunna inhämtas, äger
han i stället fullgöra redovisningsskyldigheten genom att bereda revisorerna
tillfälle att taga del av räkenskaperna med tillhörande verifikationer, proto-
koll och andra handlingar.

Vid nämnda års riksdag behandlades i särskild ordning frågan om stats-
revisorernas rätt att granska hushållningssällskapens och skogsvårdsstyrel-
sernas förvaltning och räkenskaper. Efter hemställan från 1936 års revisorer
beslöt nämligen riksdagen (skrivelse 1937: 311) föreskriva såsom villkor för
ställande av medel till förfogande åt hushållningssällskap och skogsvårds-
styrelser, att statsrevisorerna skulle äga granska dessa organisationers för-
valtning och räkenskaper.

Beträffande vissa monopolistiska företag, som uppstått genom statliga
åtgärder och äro av statsfinansiell betydelse, har frågan om statsrevisorernas
rätt att taga del av dessa företags räkenskaper varit under prövning, dock utan

att ännu hava vunnit någon lösning. I propositionen nr 149 till 1924 års riksdag med förslag till ändrad lydelse av § 72 riksdagsordningen anförde föredragande departementschefen i anledning av en hemställan från riksdagen om utredning beträffande anordnandet av en revision ur statsfinansiell synpunkt av dessa företag, att förslag i denna fråga på grund av de svårigheter, bland annat av offentligrättslig och privaträttslig natur, som den erbjöde, icke då kunde framläggas. Sedermera hava såväl 1935 års som 1936 års statsrevisorer uttalat sig för en utvidgning av revisorernas granskningsrätt till att omfatta dessa monopolföretag samt vissa system- och restaurangbolag. År 1939 kom denna fråga åter under riksdagens behandling genom två i ämnet väckta motioner. Nämda motioner föranledde riksdagsskrivelse (nr 376), vari anhölls, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka möjligheten av en utsträckning av riksdagens revisorers granskningsrätt att omfatta tobaksmonopolet samt de bolag, som handhava parti- och detaljhandeln med rusdrycker.

Statsrevisorernas arbete är organiserat på tre avdelningar. Ärendena fördelas mellan avdelningarna huvudsakligen efter riksstatsens huvudtitlar. I det slutliga avgörandet av framkomna anmärkningar deltaga samtliga revisorer. Till sitt förfogande hava revisorerna ett kansli, som utgöres av en huvudsekreterare jämte avdelningssekreterare förutom tillfällig biträdespersonal.

Närmare bestämmelser angående statsrevisorernas arbetsformer äro meddelade i en av revisorerna för varje år fastställd arbetsordning.

*Bilaga B.***Statens krisrevision.**

För revision och kontroll av statsutgifter föranledda av krisläget inrättades under januari 1940 ett självständigt, under Kungl. Maj:t lydande revisionsorgan, statens krisrevision.

Under krisrevisionens granskning falla de till försvarsväsendet hörande myndigheternas ekonomiska förvaltning samt den statliga verksamhet, som utövas av eller i samband med de organ, vilka inrättats för tillgodoseende av behov sammanhängande med krisläget, de s. k. krisorganen.

Enligt för krisrevisionen utfärdad instruktion (1940: 111; ändrad 1942: 49) har revisionen att öva tillsyn å, att den verksamhet, som faller under dess granskning, anordnas på ett ändamålsenligt, planmässigt och sparsamt sätt. Härvid bör revisionen beakta, att där myndighet bedriver upphandling, tillverkning, försäljning eller ekonomisk verksamhet i övrigt, affärsmässiga grunder bliva tillämpliga. Revisionen bör tillse, att möjliga besparingar skyndsamt genomföras. Därest krisrevisionen finner, att för ett ekonomiskt utnyttjande av personal, medel eller materiel organisatoriska eller andra åtgärder äro påkallade, har revisionen att fästa vederbörande myndighets uppmärksamhet härpå eller, där så erfordras, för Kungl. Maj:t framlägga de förslag, som revisionen anser lämpliga.

Finner revisionen anledning till erinran mot vidtagen åtgärds ändamålsenlighet och prövar ej revisionen, med hänsyn till de omständigheter under vilka åtgärden vidtagits eller till andra förhållanden, saken kunna bero vid de upplysningar, som lämnats av vederbörande myndighet, har revisionen att till Kungl. Maj:t inberätta vad som förekommit. Påträffas vid revisionens räkenskapsgranskning någon oriktighet och vidtages ej av vederbörande myndighet rättelse inom skäligen tid, har revisionen att, där anmärkningen finnes vara av betydelse, om förhållandet göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

Krisrevisionens verksamhet är av väsentligen olika slag i fråga om å ena sidan krisorganen och å andra sidan försvarsförvaltningen. Beträffande krisorganen har krisrevisionen att utföra fullständig kameral granskning, då dessa organs räkenskaper icke undergå någon annan revision. I fråga om försvarsväsendets myndigheter utföres däremot icke inom krisrevisionen någon kameral granskning, enär räkenskaperna för försvarsväsendet fortlöpande revideras inom riksräkenskapsverket respektive vederbörande specialrevision. Den sakliga granskningen inom krisrevisionen utövas såväl i fråga om krisorganen som beträffande försvarsväsendet genom stickprovsundersökningar.

Granskningen inom krisrevisionen av krisorganen är väsentligen av kammerral natur. I allmänhet hava de anmärkningar, som framställts vid räkenskapsgranskningen, föranlett rättelse under hand. I ett fåtal fall har dock krisrevisionen underställt dylika anmärkningar Kungl. Maj:ts prövning.

Beträffande resultatet av granskningen av krisorganen må här erinras om vissa åtgärder, som föranletts av ingripanden från krisrevisionen och som varit av större ekonomisk betydelse. På föranstaltande av krisrevisionen har sålunda vidtagits nedsättning av kolhandlarnas s. k. vinsttillägg. Efter påpekande av krisrevisionen har vidare genomförts reduktion av sjöförsäkringsbolagens provisioner för handhavande av teckning för krigsförsäkringsnämndens räkning av viss varuförsäkring. På förslag av revisionen hava statliga myndigheter ålagts teckna krigsförsäkringar direkt hos krigsförsäkringsnämnden i stället för hos privata försäkringsbolag, varigenom provisionskostnader inbesparats. Även vissa statliga bolag ha på krisrevisionens initiativ övergått till samma förfaringsätt.

För åstadkommande av besparing av krisorganens expenskostnader har krisrevisionen låtit verkställa undersökning rörande användningen av expensmedlen. Efter revisionens förslag har en centralisering skett av upphandlingen för samtliga krisorgans räkning av möbler och kontorsmateriel. Beträffande krisorganens kontorsorganisation har krisrevisionen föranställt vidtagande av anordningar i syfte att åstadkomma ett bättre utnyttjande av personalen.

För närvarande pågå undersökningar genom särskilda sakkunniga inom vissa större kommissioner angående såväl organisatoriska spörsmål som sättet för fullgörande av arbetsuppgifterna i allmänhet.

Beträffande granskningen av försvarsförvaltningen må erinras om följande av krisrevisionen behandlade frågor.

Granskningen av utgifterna för vissa militära förläggningar har givit krisrevisionen anledning till anmärkningar mot onödigt dyrbara inkvarteringar å hotell och pensionat.

Vid sin granskning av militärmyndigheternas upphandlingar har krisrevisionen uppmärksammat och framställt erinringar beträffande åtskilliga fall, då upphandling ägt rum enligt för staten ogynnsamma villkor.

Under nu rådande förstärkta försvarsberedskap har ett stort antal privatägda fartyg måst tagas i anspråk såsom hjälpfartyg inom flottan. Sedan genom krisrevisionens undersökningar konstaterats, att fartygshyrorna i många fall varit oskäligt höga, hava genomförts avsevärda nedsättningar i hyresbeloppen.

I olika sammanhang har krisrevisionen ägnat uppmärksamhet åt försvarsväsendets livsmedelsförsörjning. Utredningar hava sålunda verkställts beträffande livsmedlens upphandling, prissättning, lagring, distribution m. m. samt livsmedlens utnyttjande vid truppförbanden. Krisrevisionens ingripanden på förevarande område hava föranlett åtgärder i olika avseenden.

Vad angår de militära beklädnadsfrågorna har krisrevisionen verkställt

utredningar rörande förbättrad kontroll å framställningen av uniformstyger, rationalisering av uniformstillverkningen samt reparationstjänsten beträffande kläder, skodon m. m.

Särskilt ingående undersökningar har krisrevisionen verkställt beträffande materielvården inom försvarsväsendet. Bland annat hava frågorna om en mera tillfredsställande ordning för underhåll och vård av motorfordon, stridsvagns- och artillerimateriel samt om säkerställande av tillgången på yrkeskunnig personal för motor- och reparationstjänsten varit föremål för revisionens behandling. Även på nu berörda område hava krisrevisionens initiativ lett till positiva resultat.

Ett annat spörsmål, som ingående behandlats av revisionen, har gällt ett ändamålsenligt ordnande av motorfordonsanskaffningen för försvarsväsendet.

De vid de mera varaktiga fältförläggningarna och mobiliseringsdepåerna erforderliga barackernas uppförande, underhåll och vård har likaledes undersökts av krisrevisionen.

Frågan om anordnandet av det militära transportväsendet — i första hand transportererna med fartyg och bilar — har varit föremål för revisionens särskilda uppmärksamhet. Revisionens åtgärder härutinnan hava främst genom ett ändamålsenligt anordnande av transportturerna lett till att ett antal förhyrda transportfartyg kunnat återställas, varigenom väsentliga besparingar både i penningar och drivmedel kunnat ernås. Betydande godstransporter, som tidigare skett med lastbilar, hava kunnat överföras till järnvägar eller andra transportmedel, varjämte en samordning av nödvändiga lastbilstransporter efter visst tursystem genomförts. Avsevärda besparingar i driv- och smörjmedel samt ett rationellt utnyttjande av oundgängligt erforderliga lastbilstransporter hava härigenom vunnits.

Åtgärder i personalbesparande syfte genom lämpligare anordning av förrådslokaler och placering av förråd hava föreslagits och genomförts. I enahanda syfte hava ock undersökningar verkställts rörande möjligheten att minska eller helt indraga bevakningspersonal ävensom att förkorta reorganisationstiden vid täcktrupsavlösning.

Vidare må nämnas, att krisrevisionen låtit verkställa teknisk-ekonomisk granskning av flygvapnets krigsflygfält, byggnadsdepartementet vid Karlskrona örlogsvarv, fortifikationsförvaltningen vid Blekinge kustartilleriförsvaret och de centrala flygverkstäderna.

Under krisrevisionens verksamhet kunna erfarenheter angående förekomsten av bestickningsbrott hava föranlett revisionen att hemställa om skärpt lagstiftning mot bestickning vid upphandling för statens räkning. I anledning av denna hemställan har viss ändring av strafflagen vidtagits.

Gemensamt med industrikommissionen har krisrevisionen tagit initiativ till inrättandet av statens ammunitionsnämnd (numera krigsmaterielnämnden) samt försvarsväsendets verkstadsnämnd.

De av krisrevisionen gjorda iakttagelserna ifråga om den genom inmönst-

ring eller rekvisition verkställda anskaffningen av hästar, motorfordon och fartyg för försvarsväsendets behov hava givit revisionen anledning att hemställa om ändrade bestämmelser på rekvisitionslagstiftningens område. Dylika ändringar hava med anledning härav även genomförts av 1942 års riksdag.

Efter förslag av revisionen hava dels åtgärder anbefallts i syfte att åstadkomma en effektiv kontroll beträffande skötseln av och bränsleförbrukningen vid försvarsväsendets samtliga värmeanläggningar, dels ock vidtagits åtgärder för att i möjligaste mån ersätta värnpliktig eldningspersonal med civil arbetskraft.

På revisionens initiativ hava bestämmelser meddelats i syfte att åstadkomma besparingar genom enhetlighet i avseende å modeller och material för serviser och bordsbestick, avsedda för olika personalkategorier ombord å flottans fartyg.

Bland övriga av krisrevisionen för Kungl. Maj:t framlagda större utredningar, vilka delvis ännu ej föränlett åtgärd, må här nämnas utredningar rörande effektivisering av verksamheten vid arméns centrala beklädnadsverkstad, centralisering och samordnande av försvarsväsendets reparationsverkstäder och tvättinrättningar m. m., rationalisering av statliga sprängningsarbeten, anordningar för ett förbättrat utförande ur såväl försvarssynpunkt som i ekonomiskt hänseende av konstruktioner för betongvärn och liknande försvarsanordningar, rationalisering av den vid linjeförbandens fältdepåer bedrivna verksamheten, förbättrade bestämmelser angående avskrivning i vissa fall av brist i statens förråd av proviant och fodervaror, åtgärder för åstadkommande av bättre kontroll över livsmedelsförvaltningen vid fältförbanden, verkställandet av ombyggnaden av ett passagerarfartyg till moderfartyg för undervattensbåtar samt anläggningarna vid flottans skifferoljeverk.

Krisrevisionen består av det antal ledamöter Kungl. Maj:t bestämmer, för närvarande åtta. Ledamöterna förordnas av Kungl. Maj:t. Bland dessa utser Kungl. Maj:t en att vara ordförande. Därjämte har Kungl. Maj:t förordnat en rådgivande sakkunnig att biträda revisionen. Krisrevisionens kansli står under ledning av en kanslichef. Jämte de mera fast anställda tjänstemännen anlitas för speciella undersökningar sakkunniga personer inom eller utom statsförvaltningen. Revisionens verksamhet är för närvarande fördelad på fyra revisionsavdelningar. Inom den första avdelningen verkställles granskning av de centrala statliga krisorganens förvaltning. Granskningsarbetet å andra revisionsavdelningen omfattar militärmyndigheternas förvaltning och är företrädesvis inriktad på utredningar och undersökningar rörande ändamålsenligheten av vidtagna förvaltningsåtgärder ur teknisk, ekonomisk och organisatorisk synpunkt. På tredje revisionsavdelningen granskas med ledning av infortrade rapporter upphandlingar, som verkställts av de militära myndigheterna samt av krigsmateriel- och verkstadsnämnderna. Den fjärde revisionsavdelningens huvuduppgift avser utredningar i sådana vid granskningen

uppkommande anmärkningsärenden, där anledning finnes till antagande att ämbetsman gjort sig skyldig till brott eller försummelse i sitt ämbete.

Krisrevisionen sammanträder i allmänhet var eller varannan vecka till ordinarie plenum, vari samtliga ledamöter och den rådgivande sakkunnige deltaga. Dessutom förekomma s. k. veckoföredragningar, i vilka utom ordföranden deltaga den rådgivande sakkunnige samt kanslichefen och samtliga avdelningschefer.

Beträffande krisrevisionens arbetssätt torde allenast böra framhållas, att i stor utsträckning muntliga förhandlingar äga rum mellan krisrevisionens ledning och representanter för vederbörande förvaltningsmyndigheter. Detta arbetssätt har funnits vara väl ägnat att främja det med krisrevisionens verksamhet avsedda syftet.

Besparingsarbetet inom statsförvaltningen.

Under de senast förflutna tjugo åren hava tid efter annan tillsatts särskilda utredningsorgan, vilka verkställt undersökningar beträffande möjligheten att genomföra besparingar och rationalisering inom olika grenar av statsförvaltningen.

I skrivelse den 18 juni 1920 (nr 451) anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning, på vilka sätt genom förändringar av ämbetsverkens organisation och arbetssätt en effektiv begränsning av statens administrationskostnader kunde åvägabringas. I anledning därav anbefalldes jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 12 september 1921 ämbetsverkens chefer att taga spörsmålet om lämpliga åtgärder för åstadkommande av begränsning i verkens förvaltningskostnader under övertvägande samt att inkomma med utlåtande i ärendet. De yttranden, som på grund därav inkommo från verkscheferna, innehöllo vissa uppslag till besparingsåtgärder i olika avseenden, dock i allmänhet icke i fråga om personalkostnader. Sedermera uppdrogs enligt Kungl. Maj:ts beslut av den 5 oktober 1922 åt en *granskningsnämnd* av två ledamöter att i samarbete med vederbörande fackdepartement och verkschefer efter de närmare anvisningar, som meddelades av chefen för finansdepartementet, verkställa en särskild granskning av ämbetsverkens äskanden av anslag å riksstaten för budgetåret 1923/24 att ligga till grund för de förslag till besparingar särskilt i personalhänseende, vilka kunde omedelbart eller under den närmaste tiden bringas till avgörande. Sistnämnda granskning inriktades framför allt på att efterse, i vad mån tillväxten under kristiden av förvaltningsorganen stode i rätt förhållande till arbetsuppgifternas ökning. Då med undersökningen avsågs att få fram förslag, som kunde omedelbart eller från och med den 1 juli 1923 bringas till genomförande, begränsades undersökningen väsentligen till den icke-ordinarie personalen vid de centrala ämbetsverken.

För att en systematisk undersökning av spörsmålet om förvaltningsuppgifternas begränsning skulle komma till stånd anbefalldes Kungl. Maj:t i januari 1923 samtliga ämbetsverk att avgiva förslag angående de begränsningar av ej nödvändiga eller alltför kostsamma arbetsuppgifter, som kunde genomföras beträffande det till vederbörande verk hörande verksamhetsområdet, ävensom angående den minskning av personal, som vid avlyftande av dylika arbetsuppgifter eller eljest kunde genomföras. Sedan de från ämbetsverken till följd därav inkomna yttrandena och förslagen underkastats en förberedande granskning genom särskild sakkunnig, anförtroddes det vidare besp

ringsarbetet åt den av Kungl. Maj:t den 1 september 1923 tillsatta *statens besparingskommitté*, med uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag angående åtgärder för vinnande av besparingar i statsförvaltningen. Beträffande direktiven för utredningen angav chefen för finansdepartementet, att möjligheterna till besparing hänförde sig dels till begränsning av statens förvaltningsuppgifter, dels till ändringar i organisation och arbetsmetoder samt bättre utnyttjande av tjänstemännens arbetskraft och arbetstid. Kommitténs uppdrag borde avse en granskning ur kostnadssynpunkt av såväl den centrala som den lokala förvaltningen på alla områden av statens verksamhet med undantag av försvarsväsendet.

Denna kommitté avgav förslag angående bland annat utrikesförvaltningens organisation, statens kommersiella informationsverksamhet, förenklad behandling av vissa besvär- och anmärkningsmål i avlönings- m. fl. frågor, vissa inskränkningar i den officiella statistiken, socialförsäkringens organisation, kommerskollegium med underlydande myndigheter samt patent- och registreringsverket.

Sedan besparingskommittén upphört med sin verksamhet i juni 1925, uppdrogs åt en sakkunnig att inom finansdepartementet biträda med fortsatt utredning angående åtgärder för vinnande av förenklingar och besparingar i statsförvaltningen. Utredningen inriktades i första hand på statsdepartementen. Förslag om personalindragningar och besparingar i avseende å departementen framlades ock på grundval av den sakkunniges utredning till 1926 års riksdag.

I juli 1926 togs besparingsspörsmålet åter upp inför Kungl. Maj:t. I yttrande till statsrådsprotokollet i ärendet angavs därvid, att det fortsatta besparingsarbetet borde inriktas å de centrala ämbetsverken för att sedermera fullföljas ned genom förvaltningen. Försök borde göras att, såsom skett beträffande statsdepartementen, över hela linjen nedbringa kostnaderna för administrationen till vad som kunde anses oundgängligen erforderligt. I den mån så utan äventyrande av arbetets effektivitet läte sig göra, borde tjänster indragas samt dyrare arbetskraft utbytas mot billigare sådan, som för respektive arbetsuppgifters behöriga skötsel kunde vara tillfyllest. Samtidigt borde praktiska uppslag till arbetets förenkling tillvaratagas. I enlighet med departementschefens hemställan uppdrog Kungl. Maj:t åt särskilda sakkunniga — *1926 års besparingssakkunniga* — att inom finansdepartementet biträda vid utredningen i fråga. Besparingssakkunniga avgåvo efter hand förslag rörande organisationen av generaltullstyrelsen, riksräkenskapsverket, statskontoret, medicinalstyrelsen, statens provningsanstalt, statistiska centralbyrån, kammarkollegiet och kommerskollegium.

Enär 1926 års besparingssakkunniga icke kommit att sysselsätta sig med annat än de centrala verkens organisation, varå de i första hand skulle inrikta sina undersökningar, beslöt Kungl. Maj:t i september 1927 tillsättandet inom finansdepartementet av en nämnd, *1927 års besparingsnämnd*, med uppdrag att verkställa undersökningar och avgiva förslag i syfte att inom dåvarande ram för statens verksamhet åstadkomma besparingar och kostnads-

minskningar, därvid nämnden dock i allmänhet icke skulle hava att befatta sig med de centrala ämbetsverkens organisation, personalutrustning och arbetsmetoder. Denna nämnd verkställde undersökningar bland annat rörande mynt- och justeringsverkets organisation och verksamhet, hospitalens ekonomi samt telegrafverkets och statens järnvägars verkstadsrörelse. Därjämte hänsköts till nämnden ett antal remisser i byggnadsfrågor särskilt rörande ombyggnad av kasernetablissemment till sinnessjukhus. Utredningarna i sistnämnda avseende kommo på grund av arbetets omfattning att utgöra besparingsnämndens huvuduppgift.

I statsråd den 31 december 1928 fann Kungl. Maj:t, efter hemställan av chefen för finansdepartementet, gott dels besluta, att 1926 års besparingssakkunnigas och 1927 års besparingsnämnds verksamhet skulle upphöra senast med utgången av februari månad 1929, dels ock bemyndiga chefen för finansdepartementet att tillkalla fem *ekonomisakkunniga* att under ledning av nämnde departementschef verkställa undersökningar och avgiva förslag i hudsakligt syfte att åstadkomma ökad ekonomisering inom olika grenar av statsförvaltningen. Arbetet fördelades mellan de sakkunniga så, att åt en av dem uppdrogs att fullfölja den dittills av 1926 års besparingssakkunniga omhändertagda uppgiften att pröva vissa centrala verks och myndigheters organisation och arbetssätt, åt en annan av de sakkunniga att omhändertaga frågan om åtgärder för vinnande av större planmässighet och ekonomisering i statens upphandlingsväsen jämte andra i samband därmed stående spørsmål, åt en tredje att verkställa granskning i avseende å vissa grenar av statens affärsdrivande verk liksom ock av annan statens fabriks- och verkstadsrörelse samt slutligen åt två sakkunniga att upptaga spørgsmålet om det mest ändamålsenliga ordnandet av till sjöförsvaret hörande myndigheters ekonomiska förvaltning samt åvägbringande i övrigt inom marinen av största möjliga ekonomisering. Nämnda sakkunniga avgåvo utlåtande och förslag rörande bland annat statens vattenfallsverks och lotsstyrelsens organisation, angående vissa åtgärder för vinnande av ekonomisering och planmässighet vid statens upphandlingsväsen samt rörande organisationen och arbetsförhållandena inom örlogsvarven.

Under hösten 1930 skedde ånyo en omläggning av det statliga besparingsarbetet. Då tillsattes nämligen — sedan de olika ekonomisakkunniga slutfört eller erhållit entledigande från sina uppdrag — genom beslut av Kungl. Maj:t en kommitté, benämnd *statens organisationsnämnd*, med uppgift att efter verkställda utredningar inkomma med de organisationsförslag och övriga framställningar, vilka kunde lända till minskningar i statens utgifter för olika ändamål eller eljest funnes påkallade. Enligt de riktlinjer, som i statsrådsprotokoll den 21 november 1930 angåvos av chefen för finansdepartementet, borde de nya besparingssträvandena icke begränsas till vissa avsnitt av statsförvaltningen utan utmynna i en successiv men allmän översyn av olika utgiftstitlar. Granskningsarbetet borde närmast taga sikte på förefintliga arbetsuppgifter och dessas fördelning mellan olika myndigheter. Undersökas borde även huruvida icke vissa statsförvaltningens uppgifter kunde minskas eller helt eftergivnas samt

huruvida icke förenklingar stode att vinna i arbetssättet. Uppmärksamhet borde jämväl ägnas åt statens bidrag till skilda, ej direkt statliga uppgifter. Organisationsnämnden framlade under åren 1931—1935 en rad av utredningar och förslag inom skilda områden. Bland dessa förslag må nämnas: åstadkommande av enhetliga taxor för länstrafik med vanlig personautomobil, avskaffande av de obligatoriska årliga vägsynerna, överflyttande på sparbankerna av hela kostnaden för tillsynen över deras verksamhet, borttagande av tjänstebrevsrätt för vissa icke statliga institutioner, förberedande granskning beträffande budgetåret 1932/33 av statens utgifter för olika icke direkt statliga eller kommunala ändamål, omorganisation av skolöverstyrelsens statistiska avdelning, uppgörande av plan för statens byggnadsverksamhet under en tioårsperiod, undersökning av de statliga sinnessjukhusens ekonomiska förvaltning, förslag angående arbetsuppgifterna för och organisationen av rikets landkarteverk, förslag rörande lotsverkets personalfråga och därmed sammanhängande förhållanden m. m. — Det av organisationsnämnden påbörjade arbetet rörande lotsverkets organisation fullföljdes av 1935 års lotsverkssakkunniga.

För ett uppdrag av mera speciell natur, nämligen att, såsom förberedelse till 1933 års statsverksproposition, verkställa undersökning rörande förefintliga möjligheter till besparingar och minskningar i statens utgifter tillsatte Kungl. Maj:t i april 1932 en särskild *granskningsnämnd*. Denna nämnd framlade förslag till omfattande besparingar, vilka förslag i huvudsak av Kungl. Maj:t framfördes till 1933 års riksdag.

Under tiden 1935—1939 arbetade ej några särskilda kommittéer eller sakkunniga för det allmänna statliga besparingsarbetet.

Den under år 1939 inträdda världskrisen föranledde till återupptagandet av besparingsarbetet inom statsförvaltningen. Sålunda verkställde en av chefen för finansdepartementet särskilt tillkallad *utredningsman* översyn i besparingssyfte av statsutgifterna för budgetåret 1939/40. Besparingsarbetet fullföljdes beträffande utgifterna för budgetåret 1940/41 genom en inom de olika departementen företagen skärpt granskning av myndigheternas anslagsäskanden.

Vidare hava igångsatts vissa specialundersökningar i besparings- och rationaliseringssyfte genom särskilda organ. Bland dessa må nämnas folkskolans besparingssakkunniga (av år 1939), 1940 års civila byggnadsutredning, 1940 års militära byggnadsutredning samt 1940 års arkivsakkunniga. Vidare bör omnämnas, att beträffande länsstyrelserna uppdragits åt en sakkunnig person att i rationaliseringssyfte undersöka arbetsförhållandena vid nämnda myndigheter.

Genom beslut den 21 juni 1940 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla sakkunniga med uppgift att inom finansdepartementet handlägga frågor rörande besparingsarbetet inom statsförvaltningen. De därvid godkända riktlinjerna för besparingsarbetet togo i första rummet sikte på möjligheten av en inskränkning av den statliga förvaltningsverksamheten. Därvid borde dels övervägas en nedskärning av förvaltnings-

arbetet genom nedläggande av arbetsuppgifter som icke vore oundgängliga, dels — beträffande övriga förvaltningsuppgifter — eftersträvas förenkling och effektivisering i handläggningen. Efter anmodan under hand verkställde vederbörande myndigheter sedermera utredningar efter de riktlinjer som ovan angivits. Den 22 november 1940 godkände Kungl. Maj:t ändrade grunder för besparingsarbetets fortsatta bedrivande. Därvid bemyndigades chefen för finansdepartementet att i stället för nämnda sakkunniga, vilka icke tillkallats, tillsätta en särskild *besparingsberedning*. Uppgifterna för besparingsarbetet utvidgades till att omfatta dels kommunikationsverken och övriga verk med större lokalförvaltning, dels den statliga bidrags- och understödsverksamheten. På beredningen skulle ankomma den direkta prövningen av föreliggande frågor angående bidrags- och understödsverksamheten samt därjämte att taga initiativ till de olika specialutredningar, till vilka den funne anledning, att i samråd med vederbörande departement meddela direktiv för dessa utredningar, att granska de resultat, till vilka de ledde, samt att framlägga förslag till de besparingsåtgärder som med stöd av specialutredningarna eller eljest funnes påkallade. Vid planläggningen och genomförandet av sitt arbete skulle beredningen äga att förutsättningslöst och från grunden pröva möjligheten av besparingar i den civila statsverksamheten.

Beträffande besparingsberedningens organisation och arbetsresultat hänvisas till propositionen 1941: 261 samt till 1942 års riksdagsberättelse (sid. 102 och följ.).

Innehållsförteckning.

	Sid.
Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet	3
Revisionsutredningens uppdrag	5
Den sakliga revisionens nuvarande läge	12
Sakrevisionens arbetsfält och allmänna uppgifter	17
Allmän motivering för ett självständigt sakrevisionsorgan	24
Vissa specialfrågor rörande statens sakrevisions verksamhetsområde och uppgifter	29
Statens sakrevisions förhållande till andra revisionsorgan	34
Statens sakrevisions arbetssätt	39
Statens sakrevisions organisation	
Styrelsen	43
Kanslipersonalen	45
Personalbehov och kostnadsberäkningar	48

Bilagor.

<i>Bil. A.</i> Det statliga revisionsväsendet i Sverige	55
<i>Bil. B.</i> Statens krisrevision	71
<i>Bil. C.</i> Besparingsarbetet inom statsförvaltningen	76

Innehållsförteckning.

Styrans till Herr Stora rådets och Utskottet för Kirka- och Skoleärendena 1

Revisionsutredningens uppdrag 2

Den ställiga revisionens huvudsakliga fäste 3

Säkrhetsrevisionens arbetsfält och utövning 4

Allmän motivering för ett självständigt revisionsväsende 5

Väsendets uppbyggnad för utövande af statens säkerhetsrevision 6

Utskottet 7

Statens säkerhetsrevision förhållande till andra revisionsorgan 8

Statens säkerhetsrevisionens arbetsfält 9

Statens säkerhetsrevisionens organisation 10

Styrans 11

Kammarberedningen 12

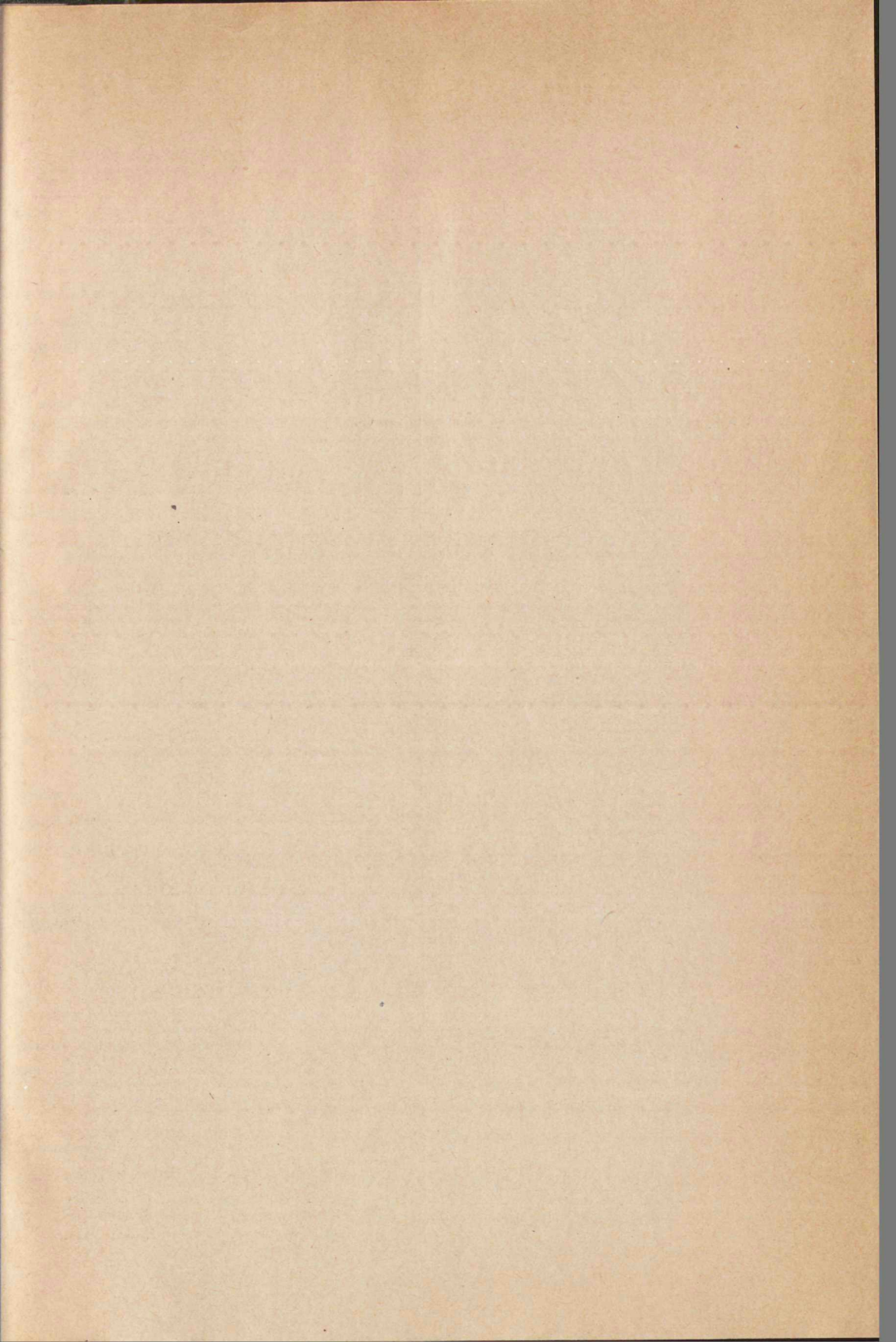
Personalförbehåll och kostnadsberäkningar 13

Bilagor.

Bil. A. Det ställiga revisionsväsendets i Sverige 14

Bil. B. Statens säkerhetsrevision 15

Bil. C. Besparingsrådet inom statsförvaltningen 16

Statens offentliga utredningar 1942

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvärd.

Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. [28]
Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. [31]
Lagrådets utlåtande över lagberedningens förslag till lag om aktieföretag m. m. [47]
Betänkande med förslag rörande fri rättegång. [50]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1938 års pensionsakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementet för arbetare i statens tjänst. [8]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlösningsreglemente m. m. [9]
Beskattningsorganisationsakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. [18]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlösningsreglemente för de högre kommunala skolorna. [26]
Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefer- och rådstjänster m. m. [30] Del 3. Tjänstebemärkingar. Tjänsteförteckningens uppställning. [46]
Förslag rörande tillämpningsföreskrifter till lagen med särskilda bestämmelser ang. stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. [42]

Beskattningsorganisationsakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av beskattningsnämnderna och förstärkning av landskontorens arbetskraft m. m. [49]

Betänkande ang. inrättande av statens sakrevision. [57]

Kommunalförvaltning.

Stadsplaneutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelingsärenden m. m. [27]

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktieföretag. [2]
Betänkande med förslag till främjande av utskyldebetalning genom erkända skatteförmedlingskassor. [21]
Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 1. Den kommunala beskattningen. [34] Del 2. Inkomstbeskattningen av skogsbruk. [35]
Betänkande med förslag rörande åtgärder för främjande av sjöfolkets utskyldebetalning. [37]
Betänkande med förslag till förordning om värdestegringsskatt & fastighet. [39]
Betänkande ang. finansstatistikens effektivisering. [48]
Promemoria ang. förutsättningarna för och verkningarna av en engångsskatt & förmögenhet i Sverige. [52]

Politi.

Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. [10]
Betänkande med förslag ang. innebörden av begreppet polismyndighet i olika författningar m. m. [40]
Betänkande med förslag till samordning av polisradioväsendet i riket. [51]
Utredning ang. frågan om polismans rätt att bruka våld m. m. [54]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Promemoria rörande bostadsförsörjningen. [3]
Promemoria ang. hyresreglering. [14]
Betänkande med utredning och förslag ang. semester för husmödrar. [19]
Utredning ang. värmekostnaden i hyreshus. [20]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. [25]

Socialvårdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförsökslag m. m. [29] 5. Statistisk undersökning ang. barnhemmen. [45] 6. Utredning och förslag ang. socialvårdens organisation m. m. [56]

Hälsa- och sjukvård.

De yngre sjukhusläkarnas avlösnings-, arbets- och bostadsförhållanden. [4]
Betänkande med utredning och förslag ang. barnmorskeväsendet. [17]
Förslag till ny lag om behörighet att utöva läarkonsten m. m. [22]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning. [5]
Betänkande med förslag ang. hushållningssällskapens organisation och verksamhet m. m. [32]
Betänkande ang. jordbrukets byggnadskostnader. [38]
Betänkande ang. åtgärder till stöd för de rensköttande lapparna m. m. [41]
Betänkande med förslag rörande veterinärinrättningens i Skara framtida användning. [43]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk. Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter ang. den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan däri. [6] 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. [7] 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. [12]
Tillägg nr 1 till statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. [44]

Handel och sjöfart.

Promemoria med förslag ang. registreringen av landets företagare m. m. [23]
Betänkande med förslag till ordnande av statens isbrytningsverksamhet. [53]
Betänkande med utredning och förslag ang. förbättrad pensionering för sjöfolk. [55]

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och nöstställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägsstyrelsen. [13]
Betänkande ang. bilregistrering m. m. [24]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. betygssättningen i folkskolan. [11]
Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen. [33]
Betänkande med förslag rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion. [36]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. [1]
Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. [15]
Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. [16]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.